

REVNAK-I GÜLŞEN
(İNCELEME-METİN-AKTARMA-DİZİN)

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA
Erzurum-2026
Her Hakkı Saklıdır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

REVNAK-I GÜLŞEN
(İNCELEME-METİN-AKTARMA-DİZİN)

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Erzurum-2026

Her hakkı saklıdır.

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU tarafından hazırlanan Revnak-ı Gülşen (İnceleme-Metin-Dizin) adlı bu çalışma Tarih girmek için tıklayınız tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☐ **oybirliği**/☐ **oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Doç. Dr. Yavuz Sinan ULU Gaziantep Üniversitesi	İmza
Danışman	Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit ÖZTÜRK Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU tarafından hazırlanan Revnak-ı Gülşen (İnceleme-Metin-Aktarma-Dizin) başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. Tarih girmek için tıklayınız

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

* Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezinin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

Tarih girmek için tıklayınız

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU

Öğrenci

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ VE ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki tüm bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etik ilkelere uygun davrandığımı ve tezin hazırlanması sürecinde üretken yapay zekâ programlarından , içeriğin ve sonuçların özgünlük sorumluluğunun tarafıma ait olması ve çalışmanın bilimsel niteliğini etkilemeyecek düzeyde, yalnızca yardımcı bir araç olarak sınırlı düzeyde destek alındığını beyan ederim. 14.01.2026

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması/patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.
- ☐ Teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
SUMMARY	VII
KISALTMALAR	IX
ÖN SÖZ	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM İMLÂ ÖZELLİKLERİ

1.1. ÜNLÜLERİN İMLASI	9
1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlâsı	9
1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlâsı	10
1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlâları	11
1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlâları	12
1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlâları	13
1.2. ÜNSÜZLERİN İMLÂSI	14
1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlâsı	14
1.2.2. /η/ Ünsüzünün İmlâsı	14
1.2.3. /p/ Ünsüzünün İmlâsı	14
1.2.4. /t/ Ünsüzünün İmlâsı	15
1.3. SÖZCÜK VE EKLERİN İMLÂLARI	15
1.3.1. kim Bağlacının İmlâsı	15
1.3.2. ki Bağlacının İmlâsı	16
1.3.3. için Cevher Fiilinin İmlâsı	16
1.3.4. {-dUr} Ek-fiilinin İmlâsı	16
1.3.5. kadar Sözcüğünün İmlâsı	17
1.3.6. i- Cevher Fiilinin İmlâsı	17
1.3.7. ile Sözcüğünün İmlâsı	17
1.3.8. Arapça ve Farsça Sözcüklerin İmlâsı	18

İKİNCİ BÖLÜM DİL İNCELEMESİ

2.1. SES BİLGİSİ	19
------------------------	----

2.1.1. ÜNLÜLER	19
2.1.1.1. Kapalı /è/	19
2.1.1.2. Ünlü Uyumları	19
2.1.1.3. Ünlü Değişimi	26
2.1.1.3.1. Yuvarlaklaşma	26
2.1.1.3.2. Düzleşme	28
2.1.1.3.3. Genişleme	30
2.1.1.4. Ünlü Düşmesi	30
2.1.2. ÜNSÜZLER	31
2.1.2.1. Söz Başı Ünsüzleri	31
2.1.2.1.1. b- Ünsüzü	31
2.1.2.1.2. k- Ünsüzü	31
2.1.2.1.3. t- Ünsüzü	32
2.1.2.2. Söz İçi ve Söz Sonu Ünsüzleri	33
2.1.2.2.1. -b Ünsüzü	33
2.1.2.2.2. -d Ünsüzü	33
2.1.2.2.3. -ğ-, -g-, -ğ-, -g Ünsüzleri	33
2.1.2.2.4. -k-, -k-, -k-, -k Ünsüzleri	35
2.1.2.2.5. -p Ünsüzü	36
2.1.2.2.6. -t Ünsüzü	37
2.1.2.3. Ötümlüleşme	37
2.1.2.3.1. Aslî Uzun Ünlüler Nedeniyle Ötümlüleşme	37
2.1.2.3.2. Ünlüler Arası Durumda Ötümlüleşme	37
2.1.2.4. Ünsüz Türemesi	38
2.1.2.4.1. -y- Türemesi	38
2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi	38
2.1.2.6. Ünsüz Uyumu	38
2.1.2.7. Hece Yitimi	39
2.2. ŞEKİL BİLGİSİ	39
2.2.1. İsimler	39
2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri	39
2.2.1.1.1. Çokluk Eki: {+lAr}	39
2.2.1.1.2. İyelik Ekleri	40
2.2.1.1.3. Hâl Ekleri	41

2.2.1.2 İsim Yapım Ekleri	43
2.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	43
2.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri	45
2.2.2. Fiiller	46
2.2.2.1. Fiil Çekim Ekleri	46
2.2.2.1.1. Zaman Ekleri	46
2.2.2.1.2. Tasarlama Kip Ekleri	47
2.2.2.1.3. Şahıs Ekleri	49
2.2.2.2. Fiil Yapım Ekleri	51
2.2.2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	51
2.2.2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	54
2.2.2.3. Birleşik Fiiller	54
2.2.2.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller	54
2.2.3. Cevher Fiili	55
2.2.3.1. Birleşik Çekimler	56
2.2.3.1.1. Hikâye Çekimi	56
2.2.3.1.2. Şart Çekimi	56
2.2.4. Fiilimsiler	56
2.2.4.1. İsim-Fiiller	56
2.2.4.1.1. {-mAK}	56
2.2.4.1.2. {-mA}	57
2.2.4.2. Sıfat-Fiiller	57
2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri	57
2.2.4.2.2. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili	57
2.2.4.2.3. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri	58
2.2.4.3. Zarf-Fiiller	58
2.2.4.3.1. Zaman Zarf-Fiilleri	58
2.2.4.3.2. Hâl Zarf-Fiilleri	59
2.2.4.3.3. Bağlama Zarf-Fiili	60
2.2.5. Sıfatlar	60
2.2.5.1. Niteleme Sıfatları	60
2.2.5.2. Belirtme Sıfatları	61
2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları	61
2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları	61
2.2.5.2.3. Soru Sıfatları	61
2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları	62

2.2.6. Zarflar	63
2.2.6.1. Yer-Yön Zarfları	63
2.2.6.2. Zaman Zarfları	63
2.2.6.3. Nicelik-Nasıllık Zarfları	65
2.2.6.4. Azlık-Çokluk Zarfları	65
2.2.7. Zamirler	66
2.2.7.1. Şahıs Zamirleri	66
2.2.7.2. İşaret Zamirleri	67
2.2.7.3. Belirsizlik Zamirleri	68
2.2.7.4. Dönüşlülük Zamiri	68
2.2.7.5. Soru Zamiri	69
2.2.8. Edatlar	69
2.2.8.1. Çekim Edatları	69
2.2.8.2. Bağlama Edatları	71
2.2.8.2.1. Sıralama Edatları	71
2.2.8.2.2. Denkleştirme Edatları	72
2.2.8.2.3. Cümle Başı Edatları	72
2.2.8.2.4. Sona Gelen Edatlar	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

METİN	75
-------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKTARMA

AKTARMA	109
---------------	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

GRAMATİKAL DİZİN

DİZİN	144
SONUÇ	264
KAYNAKLAR	273

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
REVNAK-I GÜLŞEN (İNCELEME-METİN-AKTARMA-DİZİN)
Gülşah ÇİFTÇİOĞLU
Danışman: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA
2026, (274) sayfa

Jüri: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA (Danışman)
Doç. Dr. Yavuz Sinan ULU (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit ÖZTÜRK (Üye)

Ziraat, insanlık tarihinin en eski uğraşlarından biri olarak sözlü ve yazılı kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu birikimin önemli kaynaklarından biri olan Felahat-nameler, ziraatın başlangıcından sonuna kadar tüm aşamalarını ele alan, tarımsal bilgi ve uygulamaları sistemli biçimde sunan eserlerdir. Klasik Osmanlı dönemi ziraat literatüründe yer alan bu metinler, dönemin dil özelliklerini, tarımsal terimlerini ve bilimsel anlayışını yansıtmaları bakımından büyük önem taşır. Çoğu tercüme yoluyla Türkçeye kazandırılan bu metinler arasında Türkçe telif eserlerin sayısı sınırlıdır.

Bu çalışmamız, söz konusu sınırlı sayıdaki telif eserlerden biri olan ve manzum mensur bir eser olan *Revnağ-ı Gülşen* adlı bir bahçe ziraatı metnini konu edinmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul Millet Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Kütüphanesi ve Berlin Kütüphanesi'nde olmak üzere toplam dört nüshası tespit edilen eserin incelenmesinde Berlin nüshası temel alınmıştır.

Toplam dört bölümden oluşan eserin birinci bölümünde, dört mevsimin özellikleri dikkate alınarak toprak çeşitleri ve bu çeşitler arasındaki temel farklar incelenmiştir. İkinci bölümde, fidan ve çekirdek dikiminde doğru zaman, yer ve derinlik gibi faktörler ele alınmış; sağlıklı ve verimli ağaç yetiştirmenin temel kuralları detaylandırılmıştır. Üçüncü bölüm, ağaç bakımında önem taşıyan budama, aşılama ve bağlama işlemlerine ayrılmıştır. Eserin dördüncü bölümünde ise ağaç ve bitkilerde görülen hastalıkların tanınması, tedavi yöntemleri ve zararlılarla mücadele yolları anlatılarak sağlıklı gelişimin esasları ortaya konmuştur.

Zengin bir söz varlığına sahip olan bu eser; bahçecilik, bitki adları, mevsim, renk ve astronomi terimleriyle dönemin insan-doğa ilişkisini belgeleyen çok boyutlu bir kaynaktır. Metin aktarımı, dil incelemesi, dizin ve kaynakçayı kapsayan bu çalışma, Klasik Osmanlı dönemi tarım kültürünü ve üretim süreçlerini bilim dünyasına kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Felâhat-nâme, Revnak-ı Gülşen, Klasik Osmanlı dönemi, ziraat terimleri, Kemânî

ABSTRACT

MS. Thesis

REVNAK-I GÜLŞEN (ANALYSIS-TEXT-TRANSLATION-INDEX)

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA

2026, (274) pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA (Consultant)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Sinan ULU (Member)

Assist. Prof. Dr. Muhammet Raşit ÖZTÜRK (Member)

Agriculture, as one of the oldest endeavors in human history, has been passed down through generations via oral and written culture. Felahat-names, one of the significant sources of this heritage, are works that encompass all stages of agriculture from beginning to end, presenting agricultural knowledge and practices in a systematic manner. These texts within the agricultural literature of the Classical Ottoman Period are of great importance as they reflect the linguistic characteristics, agricultural terminology, and scientific understanding of the period. Among these texts, most of which were brought into Turkish through translation, the number of original Turkish copyrighted works is limited.

This study focuses on a garden agriculture text titled Revnak-ı Gülşen, which is one of these limited copyrighted works and is written in a mixed verse-prose (manzum-mensur) form. Among the four identified copies of the work—located in the Süleymaniye Library, Istanbul Millet Library, Topkapı Palace Library, and Berlin Library—the Berlin manuscript was taken as the basis for this study.

The work consists of four chapters: The first chapter examines soil types and the fundamental differences between them, taking into account the characteristics of the four seasons. The second chapter discusses factors such as the correct timing, location, and depth for planting saplings and seeds, detailing the basic rules for growing healthy and productive trees. The third chapter is dedicated to pruning, grafting, and binding processes, which are vital for tree care. In the fourth chapter, the diagnosis and treatment methods of diseases seen in trees and plants are explained, along with ways to combat pests, establishing the principles of healthy growth.

With its rich vocabulary, this work serves as a multidimensional source documenting the human-nature relationship of the period through terms related to gardening, plant names, seasons, colors, and astronomy. This study, which includes text transcription, linguistic analysis, an index, and a bibliography, aims to bring the agricultural culture and production processes of the Classical Ottoman Period into the scientific world.

Key Words: Felâhat-nāme, Revnak-ı Gülşen, Classical Ottoman period, agricultural terminology, Kemānī

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

BK D : Bilge Kağan Doğu

BK G : Bilge Kağan Güney

BK K : Bilge Kağan Kuzey

c. : Cilt

DLT : Divânu Lügâti't-Türk

ET : Eski Türkçe

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

Far. : Farsça

KB : Kutadgu Bilig

KÇ : Küli Çor

KT. : Karahanlı Türkçesi

KT D : Kül Tegin Doğu

KT G : Kül Tegin Güney

O : Ongi Yazıtı

OT. : Orhon Türkçesi

UT. : Uygur Türkçesi

Yun. : Yunanca

ÖN SÖZ

Türk dili çalışmaları kapsamında yalnızca edebî metinler değil, edebiyat dışı metinler de önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu tür metinler, ister özgün eserler (telif) ister çeviri eserler olsun, hem yazıldıkları dönemin dil yapısını yansıtmaları hem de toplum hayatını aktarmaları bakımından büyük bir değer taşımaktadır. Ayrıca, dönemin bilim anlayışını yansıtmaları sebebiyle bilim tarihine de katkıda bulunmaktadır. Toplumların ekonomik ve sosyal yapısında ziraat her zaman merkezi bir öneme sahip olmuştur. Özellikle yerleşik yaşama geçişle birlikte bu önem daha da artmış, Türkler tarih boyunca göçebe hayat tarzları sayesinde farklı kültürlerle etkileşimde bulunmuş ve doğu ile batı kültürlerinin bir sentezini oluşturmuşlardır. Türkçenin tarihî dönemlerinden günümüze kadar uzanan yazılı kaynaklarda ziraatla ilgili bilgiler yer almakta, bu bilgiler toplumun tarım faaliyetlerini, üretim süreçlerini, kullanılan araç-gereçleri anlamak açısından değerli bir kaynak oluşturmaktadır. Bununla birlikte, konar-göçer yaşam tarzı ve doğayla mücadelenin gerekliliği nedeniyle birçok bilgi ancak geç dönemlerde yazıya geçirilmiştir. Bu nedenle her döneme ait ziraat metinleri sınırlı sayıdadır. Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde ziraatla ilgili eserler sınırlı olmakla birlikte, bu eserler hem telif hem de tercüme kaynaklardan beslenmiş ve dönemin tarım pratiği ile bilgisi hakkında değerli veriler sunmuştur.

Bu tezde, Berlin Devlet Kütüphanesi'nde (Hs. Or. 5452) kayıtlı, Kemānī (Pehlevān)'nin *Revna-ı Gülşen* adlı eserinin dil incelemesi, çeviri yazılı metni, Türkiye Türkçesine aktarması ve dizin-sözlüğü hazırlanmıştır. 1147/1734 yılında telif edilen ve manzum-mensur bir eser olan *Revna-ı Gülşen*, Klasik Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaları bakımından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Tez çalışmamın hazırlanma sürecinde, akademik birikimi, hoşgörülü yaklaşımı ve yönlendirici tutumuyla her zaman yanımda olan danışman hocam Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA'ya en derin teşekkürlerimi sunarım. Kendisi yalnızca bilimsel rehberliğiyle değil, aynı zamanda çalışma disiplinine ve araştırma anlayışına dair kazandırdığı değerli bakış açısıyla da bu sürecin her aşamasında bana ilham vermiştir. Sabırlı tutumu, yapıcı eleştirileri ve yol gösteren desteği, bu tezin ortaya çıkmasında büyük katkı sağlamıştır. Hayatım boyunca olduğu gibi tez sürecinde de yanımda olup güç veren, sevgileri ve inançlarıyla beni her zaman destekleyen aileme minnettarım. Başarabileceğime olan sarsılmaz inancı ve fedakârlıklarıyla en büyük dayanağım olan kıymetli babama, her daim sevgi ve desteğini hissettiren, emeğini ve dualarını hiçbir zaman eksik etmeyen kıymetli anneme gönülden teşekkür ederim. Ayrıca

motivasyonumu diri tutan, varlıklarıyla bana her zaman güç veren kıymetli kardeşlerime de teşekkürlerimi ifade ederim. Hayat yolculuğumun en büyük destekçilerinden biri olan, sabırla, sevgisiyle ve anlayışıyla tez sürecimde bana güç veren değerli eşime de en derin teşekkürlerimi sunarım.

Tüm zorluklara, yoğunluklara ve zaman zaman yaşanan umut kırıklıklarına rağmen kararlılıkla çalışarak bu tezi tamamlamış olmanın gururunu taşıyorum. Bu çalışmayı, hayatımda kıymeti ve yeri benim için her zaman çok başka olan kardeşim İkranur'a ithaf ediyorum.

Gülşah ÇİFTÇİOĞLU

Erzurum-2026

GİRİŞ

İnsanoğlu, varlığını sürdürebilmek için tarih boyunca doğa ile sürekli bir etkileşim içinde olmuş , bu ilişkinin en belirgin ve dönüştürücü alanlarından biri tarımsal faaliyetler olmuştur. Toprağın işlenmesi, ürün elde edilmesi ve bu süreçlerin zamanla geliştirilmesi, sadece ekonomik hayatı değil; aynı zamanda sosyal yapıyı, kültürel değerleri ve bilimsel birikimi de derinden etkilemiştir. Tarıma dair bilgi ve tecrübeler başlangıçta sözlü gelenek yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmış, daha sonra çeşitli dönemlerde kaleme alınan metinlerle yazılı bir çerçeveye kavuşmuştur. Bu yazılı eserler, hem Türk kültüründe tarımın nasıl algılandığını hem de dönemin bilgi birikiminin hangi kavramlarla ifade edildiğini göstermesi bakımından önemli kaynaklardır. Türklerin farklı coğrafyalarla sürekli temas hâlinde bulunmaları da tarımsal uygulamaların çeşitlenmesine ve bu alandaki terminolojinin zenginleşmesine katkı sağlamıştır.

Ziraat faaliyetlerinin işleniş safhaları, kullanılan yöntemler, araç-gereçler, bitki ve hayvan türlerine ilişkin bilgiler ile tarıma dair kavramsal yapıların yazılı kaynaklarda yer alması, Türk ziraat geleneğinin biçimlenmesine önemli katkılar sunmuştur. Ancak, konar-göçer yaşam tarzının uzun süre hâkim olması nedeniyle birçok bilgi geç dönemlerde yazıya aktarılmış; bu durum, Türkçe ziraat metinlerinin sayıca sınırlı kalmasına yol açmıştır. Bu sebeple, günümüze ulaşan her bir ziraat eseri ayrı bir değer taşımaktadır.

I. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışma, Kemānī (Pehlevān) tarafından 1147/1734 yılında telif edilen ve manzum-mensur bir eser olan *Revnaḳ-ı Gülşen* adlı metin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Klasik Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerini muhafaza etmesi bakımından kıymetli bir kaynak olan eserin temelini, Berlin Devlet Kütüphanesi'nde (Hs. Or. 5452) kayıtlı bulunan nüshası oluşturmaktadır. Söz konusu bu metin, eserin literatürde bilinen üç nüshasına eklenen dördüncü nüsha niteliğindedir. İncelemeye konu olan Berlin nüshası, birlikte ciltlendiği eserin 38b-51b varakları arasında yer almaktadır. Nesih hattıyla yazılmış ve 14 varaktan oluşan bu nüshanın müstensihi bilinmemektedir. Çalışmada, müellif Kemânî'nin 18. yüzyılda kaleme aldığı bu eserin dil ve muhteva özellikleri, bahsi geçen dördüncü nüsha üzerinden takip edilmiştir.

Araştırma; metnin dil incelemesini, çeviri yazılı metnini, günümüz Türkçesine aktarımını ve eserde geçen kelimeleri sistematik biçimde ortaya koyan dizin-sözlük bölümünü kapsamaktadır.

II. Araştırmanın Amacı ve Önemi

A. Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Kemānī (Pehlevān) tarafından telif edilen *Revnaḳ-ı Gülşen* adlı manzum-mensur felâhatname üzerinden Klasik Osmanlı Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini, ziraat alanına ait terminolojiyi ve dönemin bilgi ile uygulama birikimini derinlemesine incelemektir.

B. Bilimsel Literatürdeki Önemi

Tarımsal ve zanaat odaklı bilgilerin çoğunlukla sözlü aktarılması ve yazılı kaynakların sınırlı sayıda bulunması nedeniyle günümüze ulaşan her metin hem dil hem de bilgi içeriği açısından eşsiz bir değer taşımaktadır. Edebiyat dışı metinler, dönemin gündelik yaşamına ve pratik bilgilerine dair ayrıntılı bir bakış açısı sunar. Bu bağlamda, Kemānī (Pehlevān) tarafından 1147/1734 yılında telif edilen ve bir felâhatname örneği olan *Revnaḳ-ı Gülşen* eseri, Klasik Osmanlı dönemi dil ve kültür tarihi ile bilim anlayışını yansıtmaya niteliği taşımasıyla literatürde müstesna bir konuma sahiptir.

Eserin bilimsel literatürdeki yerini pekiştiren en önemli husus, şimdiye kadar üç nüshası kayıtlı olan bu eserin, Berlin Devlet Kütüphanesi'nde tespit edilen dördüncü bir nüshasının bu çalışmaya esas teşkil etmesidir. Bu yeni nüshanın literatüre kazandırılması, çalışmanın akademik etkisini genişleterek konuyla ilgili gelecekteki araştırmalara daha sağlam bir zemin hazırlamaktadır. Sınırlı sayıdaki Türkçe ziraat metinleri zincirine yeni ve önemli halkayı ekleyen bu çalışma, dönemin tarımsal terminolojisi, söz yapımı ve pratik bilgisi üzerine derinlemesine bir inceleme sunarak kültürel tarihin ve dil biliminin farklı yönlerini daha görünür hâle getirmeyi amaçlamaktadır.

III. Yöntem

Bu çalışma, kısa bir Giriş bölümünün ardından sırasıyla İnceleme, Metin, Aktarma ve Dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş kısmında Türk tarım hayatı ve felâhat-nâmeler üzerine genel bilgilere yer verilmiştir.

İnceleme ve Metin Bölümleri: İnceleme bölümünde, metnin imlâ özellikleri, dil bilgisi (fonetik ve morfolojik yapı), söz varlığı ve bunlara ilişkin veriler ele alınmıştır.

Metin bölümü, eserin transkripsiyon alfabesiyle (çeviri yazı alfabesi) günümüz harflerine aktarımını içermektedir. Metnin takibini kolaylaştırmak amacıyla her sayfanın üst kısmına varak, her satır başına ise satır numaraları eklenmiştir.

Aktarım sürecinde, kelimelerin orijinaldeki yazım biçimleri korunarak doğru okunmasına özen gösterilmiştir. Eser büyük ölçüde harekesiz olmakla birlikte, bazı Türkçe kelimelerde hareke kullanımına rastlanmıştır. Bu durum, aynı kelimenin harekesiz biçimlerinin de harekeli şekillerde olduğu gibi okunmasına katkı sağlamıştır. Metinde farklı yazım varyantları bulunan kelimelerde metne sadık kalınmış, harekeli biçimi bulunmayan kelimelerin okunmasında ise dönemin dil özellikleri ve ses uyumları esas alınmıştır.

Arap harfli yazmanın tahribatından dolayı bazı satırlarda eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksik kısımlar, metin içinde köşeli ayraç içinde üç nokta (“[...]”) ile işaretlenmiştir. Tahribata uğramış ancak kalıplaşmış bazı ifadeler ise anlam bütünlüğünü korumak amacıyla tamamlanmış; eklenen sözcükler veya ekler köşeli ayraç içinde belirtilmiştir. Yazmada konu niteliği taşıyan bölüm başlıkları ve fasıl adları kalın olarak yazılmıştır.

Dizin Bölümü: Dizin bölümünde, yazmadaki kelime ve terkiplerin analitik bir dökümü ile işlevsel bir sözlük oluşturulması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda madde başları belirlenirken “Cibakaya 2.3” adlı dizin programından yararlanılmıştır.

Çalışmada Arapça ve Farsça tamlamalar ayrı birer madde başı olarak değerlendirilmiştir.

Metinde yer alan tüm sözcükler, gramer özellikleri ve anlamları belirtilerek dizine eklenmiştir.

Fiil kökleri madde başında (-) işaretiyle gösterilmiş, isim kökleri ise herhangi bir simge kullanılmadan verilmiştir.

Sözcüklerin anlamları sıralanmadan önce, köken dilleri çeşitli kısaltmalarla belirtilmiş; Türkçe kökenli kelimeler için kısaltma kullanılmamıştır. Kökeni tespit edilemeyen sözcükler soru işareti (?) ile işaretlenmiştir.

Madde başı yapılan kelimelerin karşısına, metinde kazandıkları anlamlar yazılmış, ardından sözcüğün metinde geçtiği varak ve satır numaraları eklenmiştir.

Dizinde kelimenin yalın hâli, ek almış biçimleri, tamlama içinde kullanımları ve metinde kaç kez ve nerelerde geçtiğine dair bilgiler köşeli ayraç içinde gösterilmiştir. (Örnek: [=15] ile kelimenin metinde 15 kez geçtiği belirtilmiştir).

Dizinin alfabetik sıralamasında çeviri yazı alfabesine sadık kalınmıştır.

cümle < Ar. “bir bütün meydana getirecek şekilde birbirine bağlı olan şeylerin tamâmı”

c. (001), (011), (079), (190), (280)

c.+den (029), (035), (059), (227)

c.+si (298)

c.+sin (154), (262), (275)

c.+sinden (057)

c.+sine (016)

[=15]

Yukarıdaki örnek kelimenin metinde 15 kez geçtiği belirtilmiştir. Bunun dışında eksiz kullanıldığı görülmektedir. Dizinin alfabetik sıralamasında çeviri yazı alfabesine sadık kalınmış “ayın” harfi sıralamayı bozmayacak bir şekilde alfabetik sıralamaya dahil edilmiştir.

Çalışmanın sonunda yararlanılan kaynakların yer aldığı bibliyografya bulunmaktadır.

IV. Eser Hakkında

A. Eserin Tespit Edilen Nüshaları:

Osmanlı kültür dünyasında toprağın işlenmesi ve bitki yetiştiriciliği üzerine kaleme alınan ziraat metinleri (filâhat-nâmeler), hem yazılı birikimi muhafaza etmek hem de edinilen tecrübeyi kuşaktan kuşağa aktarmak adına büyük bir öneme sahiptir. Bu geleneğin önemli örneklerinden biri olan Pehlevan Kemânî'nin eseri de, farklı kütüphanelerde muhafaza edilen nüshalarıyla günümüze ulaşmıştır. Eserin, daha önce üç nüshası olduğu bilinirken, Berlin nüshasının tespit edilmesiyle bu sayı dörde çıkmış ve eserin farklı bir isimle anıldığı görülmüştür. Aşağıda, eserin akademik çalışmalara konu olan üç nüshası ve bu çalışmanın temelini oluşturan dördüncü nüsha ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (SN):

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonunda 5612/630 numara ile kayıtlı olan nüshadır. Diğer nüshalarda olduğu gibi bu metin de manzum olarak tertip edilmiştir. Toplam 17 yapraktan oluşan eser, nesih hatla yazılmış olup ilk sayfası 11, devamındaki sayfalar ise 13 satır hâlinindedir. Telif tarihi 1047/1637–1638 olarak kaydedilmiş olup, ancak müstensihi

belli değildir. Nüshanın istinsah tarihi ise 1163/1749–1750’dir. Eserin müellifi Kemānî (Pehlevān)’dir. Eser aruzun fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmıştır.

(Uğur Uzunkaya, 2013, s. 1135).

Bu kıymetli nüsha, 2012 yılında Uğur Uzunkaya tarafından hazırlanan "Felâhat-name (İnceleme-Metin-Dizin)" başlıklı yüksek lisans tezinde ve takiben 2013 yılında yayımlanan "Klâsik Osmanlı Türkçesinden Bir Ziraat Metni: Kemani (Pehlevan)’nin Felâhat-nâme’si ve Dil İncelemesi" isimli makalede akademik dünyaya tanıtılmıştır. Çalışma kapsamında metnin dil özellikleri çözümlenmiş ve transkripsiyonu yapılmıştır.

İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi Nüshası (FN):

Bu nüsha İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Koleksiyonu’nda AEMnz 1308 numarasıyla kayıtlıdır. Katalogda Filâhat-nâme adıyla yer alan bu nüshanın telif tarihi 1047/1637-1638, istinsah tarihi ise 1163/1749-1750’dir. Rik’a hatla kaleme alınan nüshanın toplam 5 yapraktan ibaret olduğu ve sayfalardaki satır sayılarının 18, 19 ve 20 satır şeklinde değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

(Uğur Uzunkaya, 2013, s. 1136).

Söz konusu nüsha, Uzunkaya tarafından 2013 yılında yayımlanan "Klâsik Osmanlı Türkçesinden Bir Ziraat Metni: Kemani (Pehlevan)’nin Felâhat-nâme’si ve Dil İncelemesi" başlıklı makale kapsamında detaylıca incelenmiştir.

Topkapı Sarayı Hazine Nüshası (TN):

Bu nüsha, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nin Hazine Koleksiyonunda H. 429 numara ile kayıtlıdır. Toplam 17 yaprak hacmindeki eser harekeli nesih hatla istinsah edilmiştir. Eserin adı, metinde *felâhat-nâme* şeklinde harekeli olarak geçmektedir. Eserin müstensihî belli değildir ve istinsah tarihi diğer nüshalarda olduğu gibi 1163/1749-1750’dir. Söz konusu nüsha, Uğur Uzunkaya tarafından 2013 yılında yayımlanan “Klâsik Osmanlı Türkçesinden Bir Ziraat Metni: Kemani (Pehlevan)’nin Felâhat-nâme’si ve Dil İncelemesi” başlıklı makale kapsamında detaylıca incelenerek bilim dünyasına kazandırılmıştır.

(Uğur Uzunkaya, 2013, s. 1136).

Berlin Kütüphanesi Nüshası (BN):

Literatürde şimdiye kadar üç nüshası olduğu bilinen eserin, Berlin Devlet Kütüphanesi’nde (Hs. Or. 5452) kayıtlı dördüncü bir nüshası tarafımızca tespit edilmiştir. Mevcut diğer üç nüsha (SN, FN, TN), daha önce Uğur Uzunkaya tarafından detaylıca

incelenmiş ve bu çalışmalar neticesinde eser akademik dünyaya tanıtılmıştır. Ancak Berlin nüshasının, diğer nüshalardan farklı olarak Revnak-ı Gülşen adını taşıması ve 1147/1734 telif tarihiyle kronolojik bir farklılık sunması, bu nüshanın da müstakil olarak incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu gereklilikten hareketle, Kemânî (Pehlevân) tarafından kaleme alınan, çok azda olsa bazı Türkçe kelimelerde hareke kullanılan bu 14 varaklık harekesiz nesih nüsha, mevcut çalışmamızın temelini ve özgün değerini oluşturmaktadır.

B. Eserin Bölümleri:

Pehlevan Kemânî'nin kaleme aldığı bu eser, Klasik Osmanlı ziraat literatürünün (filâhat-nâme geleneğinin) pratik ve nazari bilgilerini bünyesinde barındıran muhtasar fakat kapsamlı bir eserdir. Eser; ziraat bilgisini temel alarak toprağın nitelikleri, ekim ve dikim usulleri, sulama ve gübreleme uygulamaları, budama ve aşılama teknikleri ile meyve ağaçları ve bahçe bitkilerinin yetiştirilmesine ilişkin deneyim ve gözleme dayanan pratik bilgileri sunmaktadır. Bunun yanı sıra metin, tarımsal uygulamaları salt teknik düzeyde ele almakla kalmayıp insan ile tabiat arasındaki ilişkiye, bitkisel üretimde denge, süreklilik ve uyumun önemine dikkat çeken ilmî ve düşünsel bir yaklaşımı da içermektedir. Müellif, bu teknik ve fikrî birikimi sistematik bir düzen içerisinde sunmuş olup eser temel olarak dört ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, zamanın dört mevsimi dikkate alınarak toprağın çeşitleri ve bu çeşitler arasındaki farklar ele alınmaktadır. Bu bölümde, bir yerin bağ veya bahçe kurmaya elverişli olup olmadığının anlaşılması için toprağın tecrübe edilmesi gerektiği belirtilmekte; toprağın kazılarak alınması, yağmur suyuyla karıştırılması, süzülmesi ve bir süre bekletilmesi yoluyla niteliğinin anlaşılabilmesi ifade edilmektedir. Bu uygulamada özellikle tatlı suyun tercih edilmesi gerektiği, kuyu suyuyla yapılan denemelerin yanıltıcı olacağı vurgulanmaktadır. Bölümde kara kumlu, boz kumlu ve kırmızı kumlu topraklar ayrı ayrı tanımlanmakta, bu toprak türlerinin her birinde yetiştirilebilecek ağaç ve bitkiler örneklerle açıklanmaktadır. Toprağın yapısının meyvenin tadı, rengi, kabuğu ve çekirdeği üzerindeki etkileri dile getirilirken, toprağın güneşle olan ilişkisi ve bulunduğu yerin konumu da bitkilerin gelişimi açısından önemli unsurlar arasında gösterilmektedir. Bu bölümde ayrıca toprağın saf ve killi olmak üzere iki temel gruba ayrıldığı belirtilmekte; toprağın işlenmesi ve gübrelenmesi için uygun zamanlar üzerinde durulmaktadır. Bölümün önemli bir kısmı gübre çeşitlerine ayrılmıştır. Farklı hayvan gübrelerinin nitelikleri karşılaştırılarak hangilerinin faydalı, hangilerinin zararlı olduğu tecrübeye dayalı gözlemlerle açıklanmaktadır. Gübrelerin kullanılmadan önce yeterince

çürütülmesi gerektiği, gübreleme ile sulama arasında denge kurulmasının önem taşıdığı ve aşırı uygulamaların toprağa ve bitkilere zarar verebileceği ifade edilmektedir. Son olarak bu bölümde, fidan dikimi öncesi ve sonrasında yapılması gerekenler ele alınmakta; genç fidanların köklerinin yağmur suyuyla beslenmesi, gübrenin doğru zamanda ve ölçüde verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Tüm bu uygulamaların amacı, bitkilerin sağlıklı gelişimini desteklemek ve tarımsal faaliyetleri toprak ve doğa ile uyum içinde verimli bir şekilde sürdürmektir.

İkinci bölüm, ağaç dikimi ve çekirdek ekimi ile ilgili olup, özellikle fidanların sağlıklı yetişmesi için dikkat edilmesi gereken yöntemleri ele alır. Bölümde, her ayın belirli günlerinde dikim yapılmasının önemi vurgulanmakta; doğru dikim zamanının fidanın kök ve dal gelişimi üzerindeki etkisi açıklanmaktadır. Yaz ve kış mevsimlerinde köklerin ve dalların aldığı su ve besin dengesi üzerinde durularak, dikim öncesi ve sonrası bakımın gerekliliği anlatılmaktadır. Ayrıca dikim yapılacak yerin güneş alma durumu, rüzgâra açıklığı ve toprağın niteliğine göre seçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Fidanın köklerinin derinliği, toprağa yerleştirilme şekli ve dikim aralıkları detaylı biçimde açıklanmış, bu kurallara uyulmasının meyvenin kalitesi ve ağacın uzun ömürlü olması açısından önemi vurgulanmıştır. Bu bölümde ayrıca çekirdekten yetiştirilecek bitkiler için özel dikim teknikleri anlatılmakta; tohumun derinliği, toprağa yerleştirilmesi, sulama ve bakım yöntemleri örneklerle açıklanmaktadır. Fidanın dallarının ve köklerinin aşırı veya yetersiz kesilmesinin zararları belirtilmiş, gerekirse aşılama tekniklerinin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bölüm, şeftali, erik, badem, dut ve incir gibi farklı meyve ağaçlarının çekirdekten yetiştirilmesi için uygulanacak yöntemleri sistemli şekilde sunmaktadır. Özetle ikinci bölüm, fidan ve çekirdek dikiminde doğru zaman, yer, derinlik, bakım ve aşılama yöntemlerini detaylı olarak açıklayarak, sağlıklı ve verimli ağaç yetiştirmenin temel kurallarını ortaya koymaktadır.

Üçüncü bölüm, ağaçlarda budama, aşılama ve bağlama işlemleri ile ilgili olup bu işlemlerin zamanı, yöntemi ve uygulanış şekli üzerinde durulmaktadır. Bölümde, budamanın ağacın sağlıklı büyümesi ve verimli meyve vermesi açısından doğru dönemde yapılmasının önemi vurgulanmakta; dalların ağacın kuvvetine göre nasıl seçilmesi gerektiği, yanlış uygulamaların verimi nasıl düşürebileceği açıklanmaktadır. Aşılama işlemi ise farklı meyve türlerini birleştirmek veya kaliteli çeşitler elde etmek amacıyla uygulanmakta ve doğru zamanda, uygun göz ve dalların seçilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Her meyve türü yalnızca kendi cinsiyle aşılmalı, ince ve genç dallar özenle seçilerek nazıkçe bağlanmalı, dalların kırılmasını önlemek için destekleme yapılmalıdır. Budama ve aşılama sırasında göz ve

dalların seçimi, ağacın kuvvetine, çeşidine, bulunduğu şartlara ve türüne göre ayarlanmalı, işlemler ustalıkla ve dikkatle uygulanmalıdır. Bölümde ayrıca, aşılama ve budama sırasında bağlama ve dalların desteklenmesinin önemi vurgulanmakta; doğru uygulamanın ağacın sağlığı ve verimli meyve vermesi üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. Özetle üçüncü bölüm, ağaç bakımında zamanlama, yöntem ve doğru uygulamanın önemini açıklayarak, işlemlerin dikkatli ve bilinçli yapılmasının hem ağacın ömrünü uzattığını hem de verimi artırdığını göstermektedir.

Dördüncü bölüm, ağaçlarda çeşitli hastalıkların tanınması ve tedavi yöntemlerini ele almaktadır. Bu bölümde, farklı ağaç türlerinin hangi belirtilerle hastalandığı, kök, dal ve yapraklarda görülen değişiklikler ve bunların ne anlama geldiği açıklanmaktadır. Ağaçların rengi, yapraklarının durumu ve meyvelerinin dökülmesi gibi belirtilerle hastalıkların erken teşhisinin mümkün olduğundan bahsedilir. Ağacın zayıf olması durumunda güçlendirilmesi, köklerinin havalandırılması, bitkiye uygun besinlerin verilmesi ve gerektiğinde desteklenmesi gibi uygulamalar detaylı biçimde anlatılır. Sebze ve meyve bahçelerinde uygulanacak ilaç ve gübreleme yöntemleri de örneklerle açıklanarak, zararlıların önlenmesi ve bitkilerin sağlıklı yetişmesi için gerekli önlemler vurgulanır. Ayrıca farklı meyve ve sebze türlerinin özel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, hastalıkların önlenmesi, köklerin güçlendirilmesi ve meyvenin verimli hale getirilmesi için bir yöntem sunar. Özetle dördüncü bölüm, ağaç ve bitkilerde hastalıkların tanınması ve tedavi edilmesi, bakım ve besleme yöntemleri ile böcek ve kurt gibi zararlıların çarelerini anlatıp bahçe ve ağaçların sağlıklı gelişmesinin esaslarını açıklar.

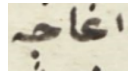
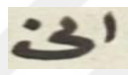
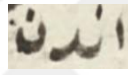
BÖLÜM 1:

İMLÂ ÖZELLİKLERİ

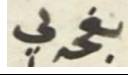
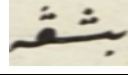
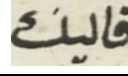
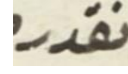
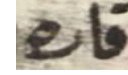
1.1. ÜNLÜLERİN İMLÂSI

1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlâsı

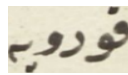
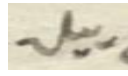
Metinde /a/ ünlüsü söz başında çoğunlukla elif (ا) ile bazen de üstünlü elif (أ) ile yazılmıştır.

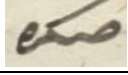
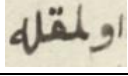
ağaca	(39b/22)	
ay	(39b/23)	
anı	(39a/05)	
andan	(39a/17)	
alur	(38b/10)	

/a/ ünlüsü söz içinde elif (ا) ve hareke ile yazılmış, kimi zaman da harf ve hareke kullanılmadan yazılmıştır.

bağçeyi	(40b/07)	
başka	(44b/23)	
kalın	(40a/15)	
ne kadar	(40b/04)	
kara	(39b/26)	

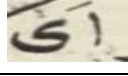
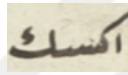
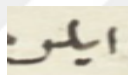
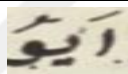
/a/ ünlüsü söz sonunda güzel he (ا) ve bazen de elif (ا) ile yazılmıştır:

kuruya	(40b/25)	
yıla	(41a/01)	
ola	(41b/25)	

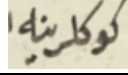
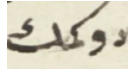
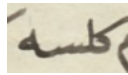
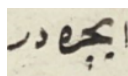
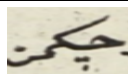
şonra	(41a/06)	
olmakla	(42a/03)	

1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlâsı

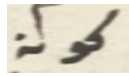
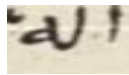
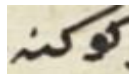
Metinde /e/ ünlüsü söz başında çoğunlukla elif (ا) ile bazen de üstünlü elif (آ) ile yazılmıştır:

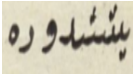
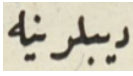
ey	(43b/23)	
eli	(42a/20)	
eksik	(41b/01)	
eyler	(42b/01)	
eyü	(45b/08)	

Metinde söz içinde /e/ ünlüsü harekeli sözcüklerde üstün (ُ) ile bazen de güzel he (◌◌) ile yazılmıştır. Bazı durumlarda söz içinde /e/ ünlüsünün yazılmadığı da olmuştur:

köklerine	(41b/14)	
dökmek	(40b/25)	
gelse	(41a/08)	
içredür	(46b/01)	
çekmez	(44b/08)	

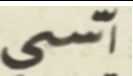
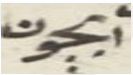
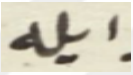
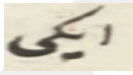
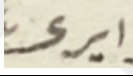
Metinde söz sonunda /e/ ünlüsü güzel he (◌◌) ile yazılmıştır:

güne	(40a/17)	
ele	(49a/01)	
kökine	(49b/04)	

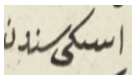
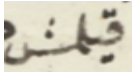
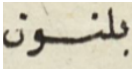
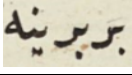
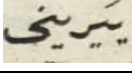
yetişdüre	(49b/12)	
diblerine	(50a/04)	

1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlâları

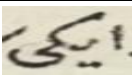
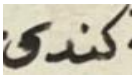
Metinde söz başında /ı/ ve /i/ ünlüleri elif (𐎡), elif + ye (𐎡𐎹) ile harekeli sözcüklerde ise kesreli elif (𐎡𐎹) ve kesreli elif + ye (𐎡𐎹𐎶) ile yazılmıştır:

ıssı	(41b/10)	
içün	(38b/01)	
ile	(39b/14)	
iki	(40a/22)	
iri	(42a/25)	

Metinde söz içinde /ı/ ve /i/ ünlüleri /ye/ (𐎡𐎹) veya hareke ile gösterilmiştir. Bazen herhangi bir harfle veya hareke ile gösterilmemiştir:

eskisinden	(45b/03)	
kılmış	(38b/14)	
bilinsün	(46a/02)	
birbirine	(46b/02)	
yerini	(46b/24)	

Metinde söz sonunda /ı/ ve /i/ ünlüleri /ye/ (𐎡𐎹) yazılmıştır:

iki	(45a/03)	
kendi	(46b/07)	

oğlu	(39a/02)	اوغلی
şuyı	(49a/06)	صوي
tersi	(50a/12)	ترسی

1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlâları

Metinde söz başında /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımında elif + vav (و) kullanılmıştır:

olsun	(38b/01)	اولسون
oyanur	(42a/01)	اویانور
ördek	(40b/20)	اوردک
ölmesün	(42b/09)	اولمسون
olmaz	(44b/24)	اولمز

Metinde söz içinde /o/ ve /ö/ ünlüleri /vav/ (و) şeklinde yazılmıştır. Bazı yazımı kalıplaşmış sözcüklerde harf veya hareke kullanılmamıştır:

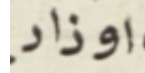
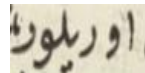
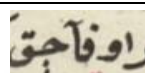
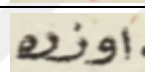
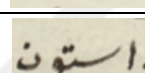
böyümez	(40b/02)	بویومز
doğmağıla	(41a/21)	دوغمغیلا
yohsa	(41b/01)	یوخسه
Dört	(40b/12)	دورت
şonra	(42a/04)	شکمه

Türkçe sözcüklerde ilk heceden sonra /o/ ve /ö/ ünlüleri bulunmadığı için metinde söz sonunda /o/ ve /ö/ ünlülerinin kullanımını gösteren örnek mevcut değildir. Metinde sadece bir fiil eksiz emir çekiminde söz sonunda /o/ ünlüsü ile yazılmıştır:

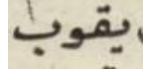
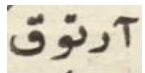
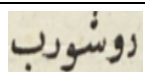
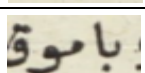
ķo	(50b/08)	
----	----------	---

1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlâları

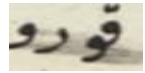
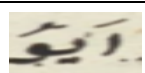
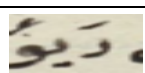
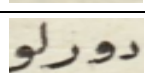
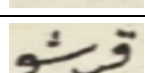
Metinde söz başında /u/ ve /ü/ ünlüleri elif + vav (و) ile bazı kelimelerde ise sadece elif (ل) ile yazılmıştır:

uzar	(44b/06)	
urılır	(45b/24)	
ufacuk	(43a/10)	
üzre	(45a/02)	
üstün	(46a/14)	

Metinde söz içinde /u/ ve /ü/ ünlüleri /vav/ (و) ile yazılmıştır. Bazı sözcüklerde herhangi bir harf veya hareke kullanılmamıştır:

yakup	(46a/05)	
artuk	(43a/09)	
düşürüp	(44b/01)	
pamuk	(44b/02)	

Metinde söz sonunda /u/ ve /ü/ ünlüleri vav (و) ile yazılmıştır:

ķuru	(44b/05)	
eyü	(45b/08)	
déyü	(46a/17)	
dürlü	(47a/03)	
ķarķu	(45b/27)	

1.2. ÜNSÜZLERİN İMLÂSI

Metinde ünsüzlerin yazımında bir düzensizlik söz konusudur. Özellikle Türkçe kelimelerde /ç/ ve /p/ ünsüzleri, metinde hem /çim/ (چ) ve /pe/ (پ) hem de /cim/ (ج) ve /be/ (ب) ile yazılmıştır. “Arap yazısının Türkçenin ses yapısını karşılamadaki yetersizliği dolayısıyla, özellikle ilk dönem metinlerinde, ön ve son seslerde ç, p fonemleri bulunan kelimelerin, bu fonemleri, b, c harfleri ile karşıladıkları bilinmektedir.”

(Zeynep Korkmaz, 2005, s. 500)

1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlâsı

Metinde /ç/ ünsüzünün yazımında /çim/ (چ) ve /cim/ (ج) kullanılmıştır. Ancak metinde Türkçe kelimelerin imlâsında ister /çim/ ve isterse /cim/ kullanılmış olsun metin içinde tutarlılık sağlaması bakımından /ç/ kullanılmıştır:

aç	(49b/03)	
içinde	(51a/01)	
kireç	(40b/04)	

1.2.2. /η/ Ünsüzünün İmlâsı

Genizsil art damak /η/ ünsüzü metinde /kef/ (ك) ile yazılmıştır:

hardalıη	(50b/06)	
murādıη	(49b/11)	
deηlü	(50a/05)	
nebātıη	(51a/19)	
şoηra	(51a/14)	

1.2.3. /p/ Ünsüzünün İmlâsı

Metinde Türkçe sözcüklerde söz başı, söz içi ve söz sonunda /p/ ünsüzünün imlâsında /p/ (پ) ve /b/ (ب) ünsüzleri kullanılmıştır:

toprak	(40b/01)	
pek	(41a/02)	
kopar	(44a/18)	

Eserde {-(U)p} zarf-fiilinin imlâsında /b/ (ب) tercih edilmiştir:

alup	(41b/14)	
karılup	(44a/03)	
düşürüp	(44b/01)	
kurudup	(44b/09)	
böyüdüp	(41b/11)	

1.2.4. /t/ Ünsüzünün İmlâsı

Metinde Türkçe kelimelerin imlâsında söz başında /t/ ve /d/ ünsüzlerinin yazımında ikili yazım şekilleri görülmüştür:

đutmaya	(46b/17)	
ťutdurunca	(46b/13)	

1.3. SÖZCÜK VE EKLERİN İMLÂSI

1.3.1. kim Bağlacının İmlâsı

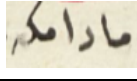
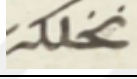
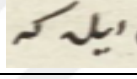
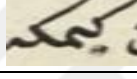
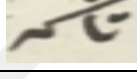
Bu bağlaç, “کم” şeklinde metinde birkaç yerde geçmiştir:

kim	(39b/23)	
kim	(40b/02)	
kim	(41b/20)	

kim	(42a/14)	
kim	(44b/11)	

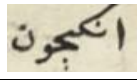
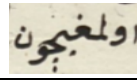
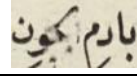
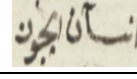
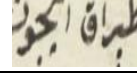
1.3.2. ki Bağlacının İmlâsı

“که” şeklinde kendisinden önceki sözcükle ayrı ve bitişik olarak yazıldığı örnekler bulunmaktadır:

mādām ki	(51b/01)	
naḥl ki	(42b/03)	
ile ki	(51a/24)	
kim ki	(50b/15)	
tā ki	(39a/09)	

1.3.3. içün Cevher Fiilinin İmlâsı

“içün” edatı metinde genelde ayrı yazılmıştır ancak az da olsa kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazıldığı da görülmüştür:

anıñ çün	(49b/10)	
olmağ ıçün	(50a/21)	
bādem içün	(43a/23)	
insān içün	(38b/02)	
toprak içün	(39b/21)	

1.3.4. {-dUr} Ek-fiilinin İmlâsı

{-dUr} ek-fiilinin kalıplaşmış kullanımları mevcuttur:

uzak dur	(39a/01)	
bud ur	(39a/20)	
sebebd ür	(38b/04)	
gerek dür	(39b/15)	
degüld ür	(40a/24)	

1.3.5. **ğ** kadar Sözcüğünün İmlâsı

“kadar” sözcüğü metinde bazen kendinden önceki sözcükten ayrı, bazen bitişik yazılmıştır:

bêş parmak ğ kadar	(43b/02)	
nê ğ kadar	(43b/10)	

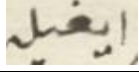
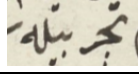
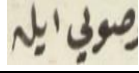
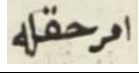
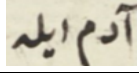
1.3.6. **i**- Cevher Fiilinin İmlâsı

Metinde **i**- cevher fiili bazen kendisinden önceki sözcükle bitişik bazen de ayrı yazılmıştır:

artar i ken	(43a/07)	
eylerid üm	(40a/19)	
var i se	(38b/08)	
kesmez i señ	(42a/16)	
eser i ken	(42b/13)	

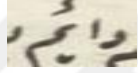
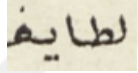
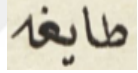
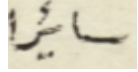
1.3.7. **ile** sözcüğünün İmlâsı

Metinde “ile” sözcüğünün imlâsında bir tutarlılık yoktur. Bazen kendisinden önce gelen sözcükle ekleşerek birleşik yazılmış, bazen de ayrı yazılmıştır:

ayağı la	(42a/20)	
tecribeye le	(39a/14)	
şuyı ile	(39b/14)	
emr-i ha la	(43b/25)	
âdem ile	(38b/19)	

1.3.8. Arapça ve Farsça sözcüklerin İmlâsı

Metinde bazı Arapça ve Farsça sözcüklerin imlâsında orijinal şeklinden sapmalar bulunmaktadır:

dāyim < dā'im	(40a/04)	
leṭāyif < leṭāif	(51b/09)	
ṭāyife < ṭā'ife	(51b/16)	
sāyir < sā'ir	(45a/27)	

BÖLÜM 2:

DİL İNCELEMESİ

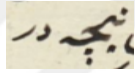
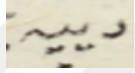
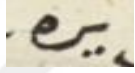
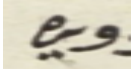
2.1. SES BİLGİSİ

2.1.1. Ünlüler

Metinde kullanılan /a,e,i,o,ö,u,ü/ ünlülerine ek olarak Türkçenin dokuzuncu ünlüsü olarak kabul edilen kapalı /è/ sesi bulunmaktadır.

2.1.1.1. Kapalı /è/

Metinde kapalı /è/'nin yazımında bazen /y/ (ی), bazen hareke ve bazen de ne hareke ne de /y/ (ی) kullanılmıştır:

nècedür	(43a/17)	
dèyeyim	(45a/03)	
yère	(43a/07)	
yèl	(42b/21)	
vère	(44b/24)	

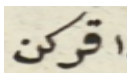
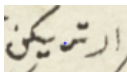
2.1.1.2. Ünlü Uyumları

a) Dil Uyumu

Türkçenin temel ses uyumu (Gülsevin, 2013:39) olan ve “Türkçenin tarihî devirlerinden beri en belirgin ses özelliği, dil uyumudur. Kelime tabanları ve eklerin seslilenmesini sınırlayan bir kaide halinde ortaya çıkan bu uyum ET devresinden beri Türk dillerinde görülür.”

(Hayati Develi, 1995, s. 48).

Metinde genel olarak dil uyumu sağlanmıştır. Sadece {-ken} zarf-fiil ekinin bu uyuma uymadığı görülmüştür:

aķarken	(47a/16)	
Artariken	(42a/23)	

b) Dudak Uyumu

kesdim	(45b/07)	
korkudur	(46a/04)	
urursañ	(47b/15)	
gözet	(47a/07)	
kırmayasın	(47a/26)	

Dudak uyumuna aykırı olarak sözcük kök ve gövdelerinde görülen yuvarlaklıklar

1.Eski Türkçeden Beri Dudak Uyumuna Aykırı Olan Örnekler:

eyü (<OT. edgü, KT G 6, 6, 7, KT D 23,BK K 4, 4, 5, 14, BK D 19, 39, BK G 12, O 18, KÇ 3)	(45b/08)	
kendü (< OT. kentü, KT D 23, KT K 4, BK D 19)	(47a/06)	

2. Söz Sonu –ğ/ -g Ünsüzlerinin Sıfırla Nöbetleşmesi Sebebiyle:

Eski Türkçede birden fazla heceli sözcüklerin sonundaki –ğ/ -g sesleri Eski Anadolu Türkçesine geçerken düşmüştür ve düşmenin sonucunda da bazı sözcüklerde kendinden önceki düz ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Klâsik Osmanlı Türkçesinde bu durumun hem uyum dışı hem de uyuma girmiş şekilleri mevcuttur:

ayru (< KT. adrıķ, DLT c.1 98/18)	(39b/18)	
-----------------------------------	----------	--

Metinde son ses –ğ/ -g sesinin sıfırla nöbetleşmesine rağmen ünlüsü yuvarlaklaşmayan örnekler vardır:

katı (< KT. atıg, KB 478)	(48b/05)	
----------------------------	----------	--

Yukarıda sıralanan sebepler dışında metinde dudak uyumuna aykırı sözcükler de bulunmaktadır:

içün (< OT. üçün, KT D 3, BK D 4, BK D 28)	(49a/22)	
--	----------	--

Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna aykırı olup metinde uyuma giren sözcüler de bulunmaktadır.

- a) İlk hecesindeki yuvarlak ünlünün etkisiyle bazı sözcüklerin ikinci hecesindeki düz-dar ünlünün eserde birkaç yerde, yuvarlaklaşıp uyuma girdiği görülmüştür:

bulduğı	(38b/04)	
kökün	(41b/11)	

- b) İlk hecesi düz, ikinci hecesi yuvarlak ünlülü Eski Türkçeki “bedü-“ fiili de ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün ilk hecedeki düz ünlüyü yuvarlaklaştırarak uyuma girdiği görülmüştür:

böyük	(43b/10)	
böyüdükde	(47b/11)	
böyüdüp	(41b/11)	
böyür	(41b/09)	

Eklerde Görülen Dudak Uyumuna Aykırı Olan Örnekler

1. Eski Türkçe Döneminde de Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

Fiilden İsim Yapma Eki {-Uk}:

artuq	(43a/09)	
delük	(43b/03)	
eksük	(43b/05)	
açuq	(48a/13)	

Oldurganlık Eki {-Ur-}:

düşürüp	(44b/01)	
---------	----------	--

Oldurganlık Eki {-dUr-}

kaldura	(42a/20)	قالدون
---------	----------	--------

Yön Gösterme Eki {+ArU}:

yokarudan	(49a/02)	يو قرون
-----------	----------	---------

Geniş Zaman Eki {- (U)r}:

dönderür	(40b/23)	دوندرا
vêrilür	(41a/08)	ويريلور
gözedür	(41a/20)	گوزده در
gelür	(41b/06)	گلور
dikilür	(42b/04)	دیکيلور

Zarf-fiil Eki {- (y)U}:

dèyü	(46a/17)	ديو
------	----------	-----

Ek-fiil {-dUr} (<durur):

uzakdur	(39a/01)	اوزاقدور
ḥaṭādur	(40b/25)	خطا دور

2. Dudak Ünsüzleri Nedeniyle Klâsik Osmanlı Türkçesinde ve Yazımında Yuvarlak Olan Ekler:

a-) Tekil Şahıs İyelik Eki {- (U)m}:

gözüm	(47a/18)	گوزم
-------	----------	------

b-) Çoğul Şahıs İyelik Eki {- (I)mUz}:

maḫşūdumuz	(46a/02)	مقصودیمز
------------	----------	----------

c-) Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Şahıs Eki {-dUm}:

ëtdüm	(39a/18)	
eyleridüm	(40a/19)	
gördüm	(46b/12)	
buldum	(48b/15)	

{-(U)p} zarf-fiil ekinin bağlama ünlüsü Eski Türkçede dudak uyumuna uyarken Klâsik Osmanlı Türkçesinde yuvarlak ünlülü ve eke dâhildir. Bu durum bazı sözcüklerin dudak uyumuna girmemesine sebep olmuştur:

diküp	(44b/14)	
çeküp	(47a/05)	
eyleyüp	(39a/03)	
vêrüp	(40a/16)	
bëlleyüp	(40a/25)	

3. Söz Sonu -g/-ğ Ünsüzlerinin Düşmesi Sonucu Yuvarlaklaşan Ekler:

Sıfat Yapan Ek {+IU}:

karlu	(50a/04)	
dürlü	(40a/21)	
gizlü	(38b/08)	
çekirdeklü	(44a/07)	
taşlu	(40a/10)	

4. Benzeşme Sonucu Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

İsimden İsim Yapım Eki {+sXz}:

kabsuz	(43a/17)	
--------	----------	--

İlgi Hâli Eki {+(n)Uḡ}:

bunuḡ	(51b/03)	
köklerinüḡ	(42a/12)	
zemīnüḡ	(41a/25)	
ağacınüḡ	(43a/05)	
anuḡ	(41b/15)	

Sözcük Kök ve Gövdelerindeki Dudak Uyumuna Aykırı Düzlükler

1. Eski Türkçe Döneminden Beri Dudak Uyumuna Aykırı Olarak Düz Ünlülü Olan Sözcükler:

qırı	(48a/14)	
şulı	(45b/21)	
doğrılardan	(48a/19)	

Eklerdeki Dudak Uyumuna Aykırı Düzlükler

1. Eski Türkçeden beri düz ünlülü olan aşağıdaki ekler dudak uyumuna aykırı olarak sürekli düz ünlülüdür:

a. 3. Tekil Şahıs İyelik Eki {+I}, {+sI}:

doğrusı	(42b/12)	
qablusını	(43b/26)	
aşağası	(47b/17)	
qoqusından	(39b/19)	

b. Duyulan Geçmiş Zaman Eki {-mİḡ}:

kılmış	(38b/14)	
olmuş	(40b/22)	
şokmuş	(47a/06)	
demiş	(45a/16)	
râst gelmiş	(48a/15)	

c. Duyulan Geçmiş Zaman Sıfat-fiil Eki {-mİş}:

olmuş nihal	(41a/27)	
cem' olınmış toprağıla	(42a/19)	

2. Klâsik Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemlerinden Önce Kullanılmayan (Dudak Uyumuna Aykırı) Sürekli Düz Ünlüler:

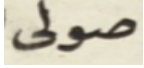
Zarf-fiil Eki {-İcAK}:

süricek	(50a/18)	
dökicek	(48b/17)	
doğunıcağ	(42b/19)	
kazıcağ	(49b/24)	

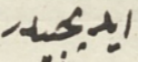
3. Klâsik Osmanlı Türkçesi Döneminde Yuvarlak Ünlülü Olup Metinde Dudak Uyumuna Girerek Ünlüsü Düzleşen Ekler:

Sıfat Yapma Eki {+IU} (< +IIG):

tatlı	(44a/09)	
quvvatlı	(45a/26)	
killi	(40a/23)	
kökli	(41b/15)	

şulu	(45b/21)	
------	----------	---

Fiilden İsim Yapım Eki {+IcI}:

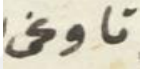
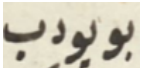
édicidir	(40a/15)	
----------	----------	---

2.1.1.3. Ünlü Değişimi

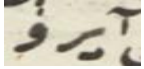
2.1.1.3.1. Yuvarlaklaşma

Klâsik Osmanlı Türkçesindeki yuvarlaklaşmaların birtakım sebepleri vardır:

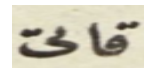
- 1. Dudak Ünsüzleri Sebebiyle:** Sözcük kök ve gövdelerindeki /b, p, m, v/ dudak ünsüzlerinin yanlarında bulunan dar /ı, i/ ünlülerinin metinde yuvarlak şekilleri bulunmaktadır:

tavuğı	(40b/20)	
böyüdüp	(40a/17)	

- 2. {+G} Ünsüzünün Düşmesi Nedeniyle:** Eski Türkçede söz sonu {+G} ünsüzü düşerken kendiden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır:

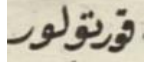
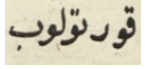
ayru (< KT. adırık, DLT c.1 98/18)	(39b/18)	
------------------------------------	----------	--

Söz sonu ünsüzleri düştükleri halde ünlüleri yuvarlaklaşmayan sözcükler vardır:

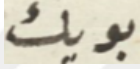
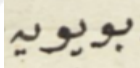
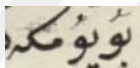
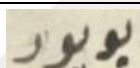
katı (< KT. katıg, KB 478)	(48b/05)	
----------------------------	----------	--

- 3. Benzeşme Nedeniyle:** Metinde Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna aykırı düz ünlülü olan ancak Eski Anadolu Türkçesi döneminde uyuma girerek düz ünlüleri yuvarlaklaşan ve Klâsik Osmanlı Türkçesi döneminde de bu yuvarlaklığı koruyan sözcükler vardır:

a) Metinde ilk hecesinde yuvarlak ünlü bulunan bazı sözcüklerin, ikinci hecesindeki düz-dar ünlü, ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle yuvarlaklaşıp uyuma girmiştir:

ķurtulur	(45b/09)	
ķurtulup	(50b/05)	

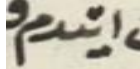
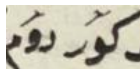
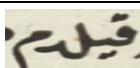
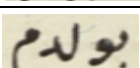
b) İlk hecesi düz, ikinci hecesi yuvarlak ünlülü Eski Türkçedeki “bedü-“ fiilindeki /b/ dudak ünsüzünün ve ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle ilk hecedeki düz ünlü yuvarlaklaşmıştır:

böyük	(40a/14)	
böyüye	(43b/09)	
böyümege	(44a/20)	
böyür	(41b/09)	

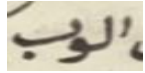
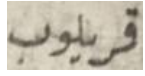
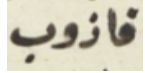
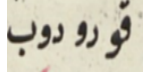
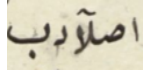
1. Eklerde Görülen Yuvarlaklıklar

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ünlüleri yuvarlaklaşan ekler:

Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Şahıs Eki {-dUm}:

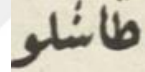
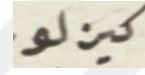
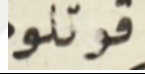
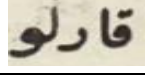
ëtdüm	(39a/18)	
Gördüm	(46b/12)	
ķıldum	(39a/22)	
buldum	(48b/15)	

Zarf-fiil Eki {- (U)p}: Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna giren zarf-fiil eki, Klâsik Osmanlı Türkçesinde sadece yuvarlak ünlölüdür:

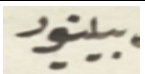
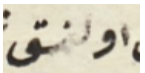
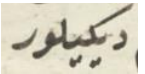
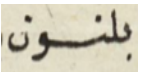
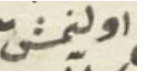
alup	(41b/14)	
karılu	(44a/03)	
kazup	(39b/13)	
kurudup	(44b/09)	
ısladup	(50b/15)	

2. Söz Sonu -g/ -ğ Ünsüzlerinin Düşmesi Sonucu Yuvarlaklaşan Ekler:

Sıfat Yapan Ek {+IU}:

taşlu	(40a/10)	
gizlü	(38b/08)	
çekirdeklü	(44a/07)	
kuvvatlu	(43a/19)	
karlu	(50a/04)	

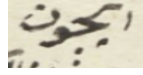
Fiilden Fiil Yapan Çatı Eklerinin Koruyucu Ünlüsü: Metinde, çatı eklerinin koruyucu ünlülerinin düz şekilleri bulunmaktadır:

bilinür	(42b/05)	
olınmak	(43a/17)	
dikilür	(40b/02)	
bilinsün	(46a/02)	
olınmış	(40b/10)	

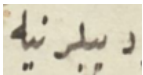
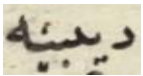
2.1.1.3.2. Düzleşme

Sözcük Kök ve Gövdelerinde

a) Eski Türkçedeki “üçün” sözcüğünde ilk hecedeki /ü/ ünlüsü, /ç/ ünsüzünün etkisiyle daralmış ve düzleşmiştir:

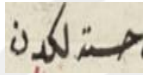
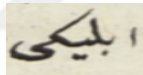
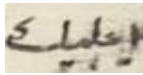
içün (< OT. üçün, KT D 3, BK D 4, BK D 28)	(39b/21)	
---	----------	---

b) Eski Türkçede “tüp” sözcüğünün ünlüsü daralarak düzleşmiştir:

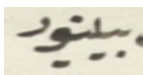
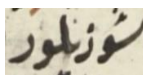
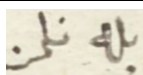
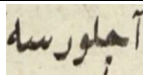
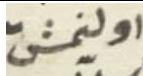
diblerine	(41a/13)	
dibine (< UT. tüp)	(49b/26)	

Ünlüsü Düzleşen Ekler:

a) İsimden İsim Yapım Eki {+IK}:

hastalıkdan	(49a/10)	
derinligi	(44a/11)	
ipligi	(44b/04)	
iplik	(47a/22)	

b) Fiilden Fiil Yapan Çatı Eklerinin Koruyucu Ünlüsü: Metinde çatı eklerinin koruyucu ünlüleri düz şekilde kullanılmıştır:

bilinür	(42b/05)	
süzilür	(39b/17)	
bilinmez	(42b/20)	
açılursa	(47b/26)	
olunmuş	(40b/10)	

Klâsik Osmanlı Türkçesi Döneminde Yuvarlak Ünlülü Olup Yazmada Kimi Zaman Ünlüsü Düzleşen Ekler:

a) Sıfat Yapma Eki {+IU} (< +IIG):

ķuvvatlı	(45a/26)	
yağlı	(50a/23)	
kökli	(41b/15)	
şulu	(45b/21)	

b) Fiilden İsim Yapım Eki {+ıcl}:

édicidir	(40a/15)	
----------	----------	--

c) Oldurganlık Eki {-dİr-}:

ķaldırup	(45b/11)	
----------	----------	--

2.1.1.3.3. Genişleme

Eski Türkçedeki “ığaç” sözcüğünün ilk hecesindeki ünlüsü genişlenmiş ve sözcük “ağaç” şeklini almıştır:

ağacı (< OT. ığaç, BK G 11)	(49b/15)	
-----------------------------	----------	--

2.1.1.4. Ünlü Düşmesi

oğlı (oğ<(u) l+ı)	(39a/02)	
yumşadup (< yum(u)şadup)	(43a/23)	
yumşak (<yum(u)şak)	(41b/13)	

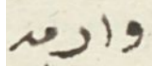
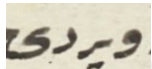
2.1.2. Ünsüzler

2.1.2.1. Söz Başı Ünsüzleri

2.1.2.1.1. b- Ünsüzü

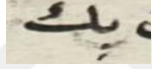
b- > v-

Eski Türkçede söz başı /b/ ünsüzü, Eski Anadolu Türkçesi döneminde şu sözcüklerde /v/ ünsüzüne değişmiştir:

varma (< OT. bar-, KT D 34)	(42b/18)	
vêrdi (< OT. bër-, BG D 21)	(39a/07)	

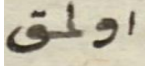
b- > p-

Eski Türkçedeki söz başındaki /b/ ünsüzü, yalnızca tek bir sözcükte /p/ ünsüzüne değişmiştir:

pek (< KT. bek < berk)	(44a/04)	
------------------------	----------	--

b- > Ø

Eski Türkçede bol- “ol-“ fiilinin söz başı /b/ sesi düşmüştür:

olmak	(46a/10)	
-------	----------	---

2.1.2.1.2. k- Ünsüzü

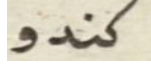
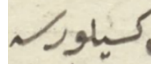
k- > g-

Eski Türkçede söz başı /k/ ünsüzünün, Eski Anadolu Türkçesi ve Klâsik Osmanlı Türkçesinde ötümlüleştiği görülmektedir:

gêçe (< OT. kêç-, KT D 37, BK D 27)	(47a/06)	
gelse (< OT. kel-, BK D 31, KT K 7)	(41a/08)	
gör (< OT. kôr-, KT K 10, BK K 14)	(43a/16)	
gözi (< OT. köz, KT K 11, BK D2)	(45b/06)	
gün (< kün)	(39b/23)	

k- = k-

Metinde geçen aşağıdaki sözcüklerde söz başı /k/ ünsüzünün korunduğu görülmektedir:

kendü	(47a/06)	
kesilürse	(43a/02)	

2.1.2.1.3. t- Ünsüzü

t- > d-

Söz başı /t/ ünsüzü ön ünlülü bazı sözcüklerde /d/’ye değişmiştir:

degin	(51a/21)	
dikmede (< OT. tik-, KT D 25, KT D 16)	(40a/10)	
diler (< UT. til)	(45a/15)	
dirile (< OT. tiril-, BK D 31)	(43b/25)	
düzmiş (< OT. tüz, KT D 3, BK D 4)	(39b/07)	

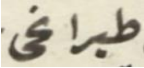
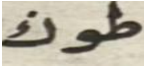
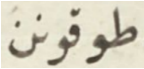
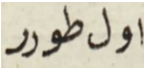
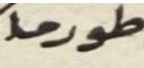
t- > d-

Metinde art ünlülü sözcüklerde /t/ > /d/ ötümlüleşmesi olmuştur:

daḥı (< OT. taḥı, KTG 13)	(40a/06)	
---------------------------	----------	---

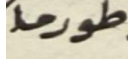
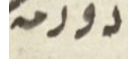
t- = t-

Yazmadan alınan aşağıdaki örneklerde söz başı /t/ ünsüzü korunmuştur:

ṭopraḡı	(39b/7)	
ṭoṇ	(45a/10)	
ṭokunan	(42b/5)	
ol ṭurur	(44a/17)	
ṭurma	(47b/26)	

t- ~ d-

Metinde bazı sözcüklerde t- ~ d- nöbetleşmesi görülmektedir:

tırma (47b/26)		~	durma(43a/01)	
----------------	---	---	---------------	---

2.1.2.2. Söz İçi ve Söz Sonu Ünsüzleri

2.1.2.2.1. -b Ünsüzü

-b > Ø

Eserde, Eski Türkçedeki “sub” sözcüğünün yalın biçimindeki söz sonu /b/ ünsüzünün /v/ ünsüzü üzerinden düştüğü görülmektedir:

şu (< OT. sub, KT D 19, KT D 20)	(39b/15)	
----------------------------------	----------	---

2.1.2.2.2. -d Ünsüzü

-d > -y-

Eski Türkçenin söz içi /d/ sesi /y/’ye değişmiştir:

ayağıla (< OT. adak, KT K 7, BK D 30)	(42a/20)	
böyük (< KT. bedük, KB)	(40a/14)	
eyü (< OT. edgü, KT G 6, 6, 7, KT D 23)	(45b/08)	

2.1.2.2.3. -ğ-, -g-, -ğ-, -g Ünsüzleri

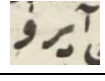
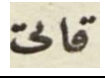
-ğ- > -v-

şovuk (< KT. soğık, KB 1060, 4622)	(48a/17)	
------------------------------------	----------	---

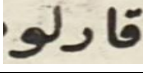
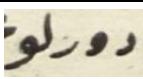
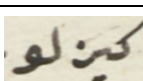
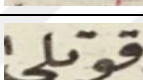
-g, -ğ > Ø

Eski Anadolu Türkçesi döneminde çok heceli düşmüş olan sözcüklerin ve eklerin sonundaki -g, -ğ’lerin metnimizde örnekleri şöyledir:

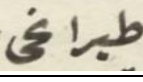
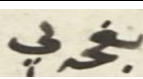
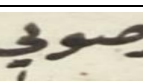
a) Çok Heceli Sözcüklerin Sonundaki

ayru (< KT. adrık, DLT c.1 98/18)	(39b/18)	
katı (< KT. katıg, KB 478)	(48b/05)	

b) Sıfat Yapan Ek {+IIG}:

karlu (< +lğ)	(50a/04)	
dürlü (< +lüg)	(48b/15)	
gizlü (< +lig)	(38b/08)	
çekirdeklü (< +lig)	(44a/07)	
kuvvatlı (< +lğ)	(45b/05)	

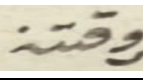
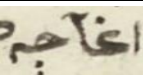
Belirtme Hâli Eki: Metinde Eski Türkçenin {+(I)G} belirtme hâli ekinin ünsüzü düşmüş, ekin bağlama ünlüsü ek durumuna geçmiştir:

toprağı (< toprak+i)	(39b/07)	
bölügi (< bölük+i)	(41a/05)	
bağçeyi (< bağçe+(y)i)	(40b/07)	
şuyı (< şu+(y)ı)	(39b/14)	
erigi (erik+i)	(44a/09)	

c) Ek veya Hece Başında

Aşağıda, eserden alınan örneklerde ek başındaki ğ-, g- ünsüzü düşmüştür:

Yönelme Hâl Eki {+A} (< +GA)

ağtına	(41b/17)	
ağaca	(41b/24)	

resmine	(43a/15)	رسمنه
nevrūza	(40b/08)	نوروز
mekāna	(39b/11)	مکانه

Yön Gösterme Eki {+ArU} (< +GArU):

yok aru (yok + ġaru)	(47a/05)	یوقرو
-----------------------------	----------	-------

Sıfat-fiil Eki {-An} (< -GAn):

killi olan toprağa	(40a/24)	کلی اولان طبراعنه
kazılan ağaç dibine	(49b/26)	قادیون اغاچ دینیه
ġars olan eşcārı	(41a/22)	غرس اولان اشجاری
hāşıl olan dalını	(43b/11)	حاصل اولان دالنی
urılan her bir qalemnden	(47b/08)	اوریلون هر بیر قلمدن

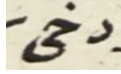
Zarf-fiil Eki {-IncA} (< -GIncA):

bul ınca	(39a/15)	بولینچه
qalmay ınca	(42a/07)	قالینچه
qoru yınca	(49a/19)	قوروینچه
yerleş ince	(41b/20)	یرلشینچه
örtül ince	(50a/26)	اورتولینچه

2.1.2.2.4. -k-, -q-, -k-, -q- Ünsüzleri

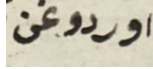
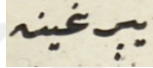
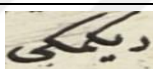
-q- > -h-

Metinde -q- > -h- sızıcılılaşması iki örenkete görülmektedir:

yohsa	(41b/01)	
dahı	(50b/13)	

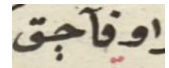
-k, -k > -ğ, -g

İki veya daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /k, ƙ/ ünsüzleri, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ötümlüleşerek /ğ, g/’ye döner:

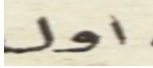
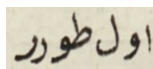
urduğın	(46a/18)	
yaprağına	(50a/10)	
toprağın	(44a/04)	
dikmegi	(43b/23)	
çekirdegi	(44a/08)	

-k, -k > Ø

Söz sonunda /k, ƙ/ ünsüzlerini bulunduran bir sözcük, {+cUK} veya {+cAK} küçültme eklerinden birini aldığında düşer:

ufacuk (< ufaƙ + cuƙ)	(43a/10)	
-----------------------	----------	---

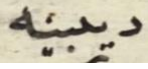
Eski Türkçedeki “ol” zamir ve sıfatı metinde “ol” biçimindedir:

ol	(43b/02)	
ol �turur	(44a/17)	

2.1.2.2.5. -p Ünsüzü

-p > -b

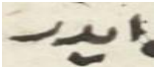
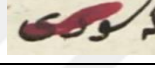
Tek heceli bazı sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /b/ ünsüzüne döner:

dibine	(49b/26)	
--------	----------	---

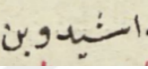
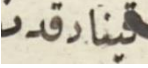
2.1.2.2.6. -t Ünsüzü

-t > d

a) Tek heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /t/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşerek /d/ ünsüzüne döner:

êder (< êt-er)	(40a/03)	
gider (< git-er)	(43b/16)	
südi (< süt + i)	(43b/04)	

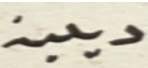
b) İki ve daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /d/'ye döner:

êşidüben	(47b/13)	
ķaynadıķdan	(50a/09)	

2.1.2.3. Ötümlüleşme

2.1.2.3.1. Aslî Uzun Ünlüler Nedeniyle Ötümlüleşme

Aslî uzun ünlü ile kurulmuş tek heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p, ç, t, k, ķ/ ünsüzleri, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşerek /b, c, d, g, ğ/ ünsüzlerine dönüşürler:

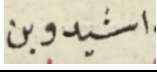
dibine	(51a/10)	
südi	(43b/04)	

2.1.2.3.2. Ünlüler Arası Durumda Ötümlüleşme

t > d

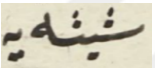
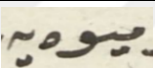
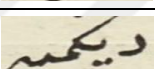
İki ve daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /d/'ye döner:

2.1.2.4. Ünsüz Türemesi

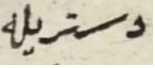
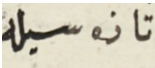
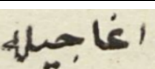
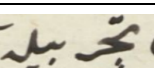
êşidüben	(47b/13)	
----------	----------	---

2.1.2.4.1. -y- Türemesi

Türkçenin genel yapısı itibariyle ünlüyle biten bir köke ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde arada Türkçenin tek yardımcı sesi olan /y/ ünsüzü türer:

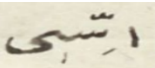
dëyü	(46a/17)	
şīşeye	(39b/14)	
meyveye	(40b/19)	
eyleye	(39b/15)	
dikmeye	(43a/07)	

“ile” sözcüğü ünlü ile biten kök ve gövdelere geldiğinde araya /y/ yardımcı sesi girer:

destere-y-le	(46b/20)	
tāzesi-y-le	(50a/12)	
ağacı-y-la	(48b/02)	
tecride-y-le	(39b/08)	

2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Söz içi /s/ sesi metinde bazı seslerin değişmesi ya da düşmesi sonucu ikizleşmiştir:

ıssı (< UT. isig)	(42b/14)	
-------------------	----------	---

2.1.2.6. Ünsüz Uyumu

Ötümsüz ünsüzle biten kök ve gövdelere gelen eklerin başındaki ötümlü ünsüzler Klâsik Osmanlı Türkçesinde ve metinde bazı eklerin kalıplaşmış imlâ şekilleri sebebiyle uyuma girmemektedir:

olunmağdan	(38b/15)	
koyduğda	(39b/14)	
yanmağdan	(40b/26)	
kışda	(41b/08)	
yokdur	(44b/16)	

2.1.2.7. Hece Yitimi

Metinde, hece yitiminin en çok öne çıktığı örnek, ek-fiil olarak kullanılan “durur”un {dUr} şeklinde eklenmiş biçimidir:

uzak dur	(39a/01)	
hata dur	(40b/25)	
şoğ andur	(40a/19)	
karış dur	(42b/24)	
gere kdür	(40b/11)	

2.2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.2.1. İsimler

2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

2.2.1.1.1. Çokluk Eki: {+lAr}

Türkçenin her döneminde oldukça yaygın bir şekilde {+lAr} çokluk eki metinde aynı şekilde muhafaza edilmiştir:

yıllar	(39a/14)	
--------	----------	--

ba'zılar	(43a/20)	
dalları	(42b/23)	
sözler	(39a/23)	
kökleri	(41b/22)	

2.2.1.1.2. İyelik Ekleri

Yazmada iyelik eklerinin Eski Anadolu Türkçesinden çok farklılaşmamıştır:

2.2.1.1.2.1. Teklik 1. Kişi: {(U)m}

gözüm	(47a/18)	
-------	----------	--

2.2.1.1.2.2. Teklik 3. Kişi {+I}, {+sI}

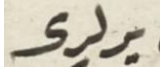
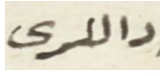
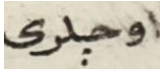
tecibesin	(39b/15)	
meyvesi	(40a/15)	
gübreşi	(41a/04)	
mikdârı	(42a/15)	
doğrusı	(42b/12)	

2.2.1.1.2.3. Çokluk 1. Kişi {(U)mIz}

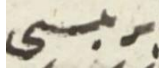
mağşūdumuz	(46a/02)	
------------	----------	--

2.2.1.1.2.4. Çokluk 3. Kişi {+I}

kökleri	(41b/22)	
gözleri	(45b/26)	

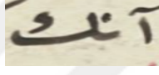
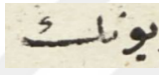
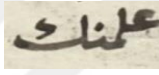
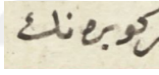
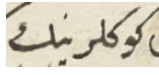
y�rleri	(39a/15)	
dalları	(42b/26)	
u�ları	(44a/12)	

2.2.1.1.2.5. İyelik Eki Yı ılması

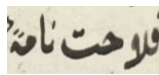
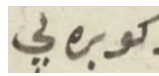
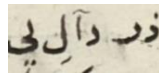
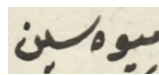
birisini	(40b/08)	
----------	----------	---

2.2.1.1.3. H l Ekleri

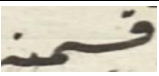
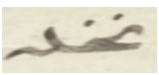
2.2.1.1.3.1. İlgi H li Eki: {+(n)U }

anu�	(41b/15)	
bunu�	(51b/03)	
�ilmin��	(40a/20)	
g�bren��	(40b/27)	
k�klerin��	(42a/12)	

2.2.1.1.3.2. Belirtme H li Eki: {+(y)I}, {+n}

fel�hatn�mey�	(39a/22)	
g�brey�	(41a/03)	
z�rd�liy�	(44a/22)	
meyvesin	(40a/03)	

2.2.1.1.3.3. Y nelme H li Eki: {+(y)A}

k�smına	(40a/16)	
na�le	(40b/24)	

farqına	(41b/18)	فرقه
şīşeye	(39b/14)	شیشه
aşmaya	(47a/11)	اصمیه

2.2.1.1.3.4. Bulunma Hâli Eki: {+dA}

anda	(50b/07)	انده
kitābında	(51b/15)	کتابنده
zuḥūrında	(51a/20)	ظهورنده
şuda	(50b/02)	صوده
yèrde	(51a/11)	یرده

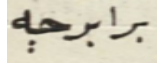
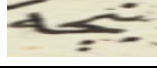
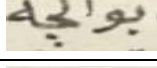
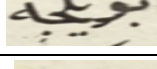
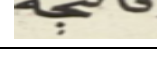
2.2.1.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: {+dAn}

yanlarından	(43b/11)	یانلرندن
andan	(39b/12)	اندن
yağmurdan	(41b/05)	یغوردن
bölükden	(40b/12)	بلوکدن
yèrden	(41b/13)	یردن

2.2.1.1.3.6. Vasıta Hâli Eki: {+(I)IA}

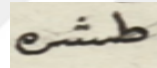
olmakla	(42a/03)	اولمقله
toprağıla	(42a/19)	طبراعیله
eşekle	(43b/19)	اشکله
parmağıla	(45a/25)	پرمغیلله
destereyle	(46b/20)	دستریلله

2.2.1.1.3.7. Eşitlik Hâli Eki: {+CA}

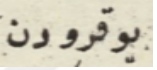
berāberce	(49a/13)	
nēçe	(50b/05)	
bolça	(42a/14)	
böylece	(51a/12)	
kalınca	(43b/01)	

2.2.1.1.3.8. Yön Gösterme Ekleri

2.2.1.1.3.8.1. {+rA}

taşra	(44a/12)	
-------	----------	---

2.2.1.1.3.8.2. {+ArU}

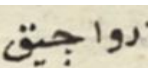
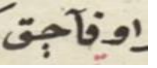
yokarudan	(49a/03)	
-----------	----------	---

2.2.1.2. İsim Yapım Ekleri

2.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

2.2.1.2.1.1. {+cIK, +cUK}

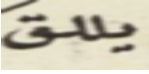
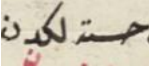
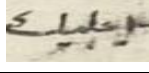
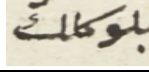
İsimden küçültme ifade eden isimler türetir. Ek, normalde Eski Anadolu Türkçesi döneminde {+cUK} şeklindedir. Fakat metinde, hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü biçimde kullanılmıştır:

revācık	(49b/10)	
ufacık	(43a/10)	

2.2.1.2.1.2. {+IHK}

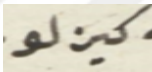
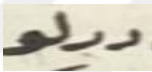
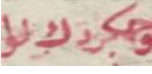
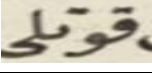
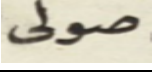
İsim ve sıfatlardan, soyut isimler; isimlerden zaman bildiren sıfatlar; meslek ve meslek hâline getirilmiş uğraşları gösteren isimler vb. yapan işlek bir yapım ekidir. Metinde ek, ünlü uyumuna girmekle birlikte, yuvarlak ünlülü tabanlara düz ünlülü biçimde de geldiği örnekler bulunmaktadır.

(Gürer Gülsevin, 2020, s. 127).

yıllık	(43b/08)	
hastalıkdan	(49a/10)	
iplik	(47a/22)	
bölüklük	(40b/12)	

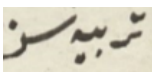
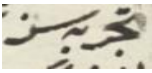
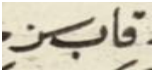
2.2.1.2.1.3. {+IX}

Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak şekli olan ekin, metinde düz biçimli örnekleri de mevcuttur:

gizlü	(38b/08)	
dürlü	(40a/22)	
çekirdeklü	(44a/07)	
kuvvathı	(45b/05)	
şulı	(45b/21)	

2.2.1.2.1.4. {+sXz}

Yokluk ifade eden isimler türetir. Metinde ekin düz biçimleri de kullanılmıştır:

terbiyesüz	(39a/11)	
tecibesüz	(39a/23)	
qabsuz	(43a/17)	

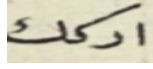
2.2.1.2.1.5. {+ıl}

Renk adlarına gelen bir yapım ekidir.

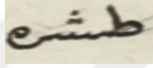
kızıl	(40a/12)	
-------	----------	---

2.2.1.2.1.6. {+kek}

Ek, kalıplaşmış olarak tek sözcükte bulunur.

erkek	(49b/06)	
-------	----------	---

2.2.1.2.1.7. {+rA}

şonra	(40b/16)	
taşra	(44a/12)	

2.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

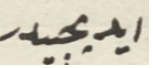
2.2.1.2.2.1. {-mA}

İsim-fiil işlevinde isimler türetir.

aşma	(45a/06)	
------	----------	---

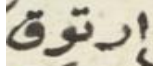
2.2.1.2.2.2. {-IcI}

Klâsik Osmanlı Türkçesinde ünlüsünün hem düz hem de yuvarlak şekilde görülen ek, metinde sadece düz ünlülü biçimde görülmektedir:

édicidir	(40a/15)	
----------	----------	---

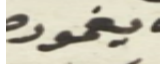
2.2.1.2.2.3. {-UK}

Fiilden isim türetir.

artuğ	(40b/11)	
-------	----------	---

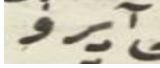
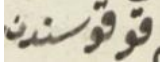
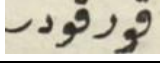
2.2.1.2.2.5. {-mur}

Geçişsiz fiillerden isimler türetir.

yağmur	(39b/14)	
--------	----------	---

2.2.1.2.2.6. {-U}

Fiillerden isim türetir.

ayru	(39b/18)	
kokusından	(39b/19)	
korğudur	(46a/04)	

2.2.2. Fiiller

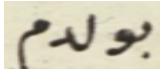
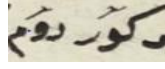
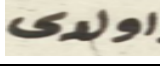
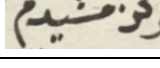
2.2.2.1. Fiil Çekim Ekleri

Bu bölümde metinde geçen fiil çekim eklerine yer verilecektir.

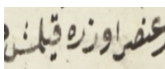
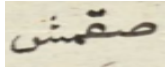
2.2.2.1.1. Zaman Ekleri

2.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki: {-dX}

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman ekinin ünsüzü dâima ötümlüdür. “EAT’de henüz ötümlülük-ötümsüzlük uyumuna tabi olmamıştır.” (Gülsevin, 2020: 97). Ekin ünlüsü teklik ve çokluk üçüncü şahıs çekimlerinde dâima düz ünlülü, diğer çekimlerinde ise yuvarlak ünlülüdür.

buldum	(48b/15)	
gördüm	(46b/12)	
oldı	(40a/22)	
gezmişdüm	(39a/14)	

2.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: {-mİş}

‘anaşır üzre kılmış	(38b/14)	
şokmuş	(47a/06)	

rāst gelmiş	(48a/15)	
düzmiş	(39b/07)	
demiş	(45a/16)	

2.2.2.1.1.3. Geniş Zaman Eki: {-(X)r; -Ar; -(y)}

diler	(45a/15)	
gösterir	(44b/26)	
bağar	(46a/05)	
süzilür	(39b/17)	
dönderür	(40b/23)	

2.2.2.1.1.4. Gelecek Zaman Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde dört tane gelecek zaman eki bulunmaktadır: {-(y)IsAr}, {-(y)A}, {-sA gerek}, {-(y)AcAK}. Fakat metinde bu eklerden {-(y)IsAr} ve {- (y)AcAK} kullanılmıştır.

2.2.2.1.1.4.1. {-(y)AcAK}

“EAT’nin son dönemlerine kadar işlek bir sıfat-fiil eki olarak takip edebildiğimiz bu ek, XV. yüzyıldan itibaren gelecek zamanı çekimlemekte de kullanılmaya başlamıştır.”

(Gürer Gülsevin, 2020, s. 76).

Ek, metinde daha çok sıfat-fiil eki işleviyle kullanılmıştır.

girecek	(43b/02)	
---------	----------	--

2.2.2.1.1.4.2. {-(y)Is}

olısdur	(39b/20)	
---------	----------	--

2.2.2.1.2. Tasarlama Kip Ekleri

2.2.2.1.2.1. İstek Kipi: {-y)A}

Eski Anadolu Türkçesinde istek kipi dilek-istek, tavsiyede gereklilik, şart ve emir gibi birçok işlevde kullanılmaktadır. “EAT’de, tek bir şekil, hemen hemen bütün tür ve derecelerde istek bildirebilmektedir. Yani aynı ek hem dilek-istek hem emir hem tavsiye yolu ile gereklilik, hem temenni vs. göstermek için kullanılmıştır.” (Gülsevin, 2020: 114). İstek kipinin metinde kullanılan bazı örnekleri şunlardır:

şu anja şanmaya (dilek istek işlevinde)	(45a/24)	
pek şakin kırmayasın (tavsiye- gereklilik işlevinde)	(47a/26)	
şuyı aqarken aşlayasın (tavsiye- gereklilik işlevinde)	(47a/16)	
üç koya olur laţif (şart işlevinde)	(45b/05)	
kalın ağaç ola (şart işlevinde)	(47a/03)	

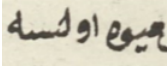
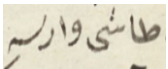
2.2.2.1.2.2. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesi döneminde istek kipi gereklilik kipi olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde gereklilik kipi, ek harici çeşitli sözcük ve yapılarla da gösterilmiştir. Metinde gereklilik kipi daha çok {-mAK gerek} yapısı ile kullanılmıştır.

yérine dikmek gerek	(42a/10)	
bendini çözmek gerekdür	(46a/19)	
terbiyet etmek gerekdür	(40b/09)	
şovuğa konmak gerek	(44a/10)	
şu urmak gerek	(49a/14)	

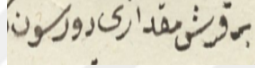
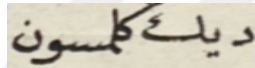
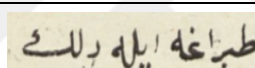
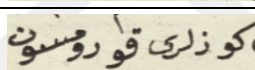
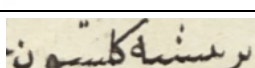
2.2.2.1.2.3. Şart Kipi Eki: {-sA}

Ek Klâsik Osmanlı Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesinde kullanıldığı gibi aynı şekilde devam eder.

meyve olsa	(40a/02)	
taşı varsa	(42a/20)	

2.2.2.1.2.4. Emir Kipi Ekleri

Türkçede her bir şahıs için ayrı ek kullanılan emir kipinin metinde tüm şahıslar için öreneği bulunmamaktadır:

bir karış miqdârı dursun	(54b/09)	
dik gelmesün	(44a/19)	
toprağa eyle delik	(43b/01)	
gözleri kurumason	(45b/26)	
yarışa gelsün	(48b/20)	

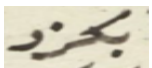
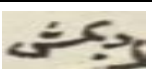
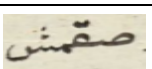
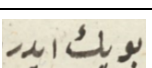
2.2.2.1.3. Şahıs Ekleri

Fiil çekiminde işi yapan ve kişiyi ifade eden ekler şahıs ekleridir. Şahıs ekleri üçe ayrılır:

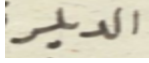
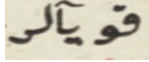
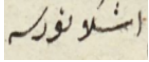
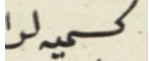
2.2.2.1.3.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekleri zamir kökenli olup görülen geçmiş zaman, emir ve şart dışında kullanılır.

2.2.2.1.3.1.1. Teklik 3. Şahıs Eki: -

benzer	(39b/20)	
demiş	(45a/09)	
şokmış	(47a/06)	
böyük eder	(40a/14)	

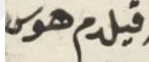
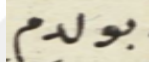
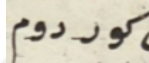
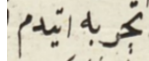
2.2.2.1.3.1.2. Çokluk 3. Şahıs Eki: {-IAr}

aldılar	(41b/02)	
koılar	(45b/13)	
aşlanurlar	(47a/27)	
kesmeyeler	(43b/12)	

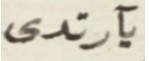
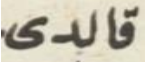
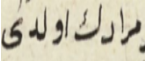
2.2.2.1.3.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekleri iyelik kökenli olup, görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır.

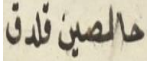
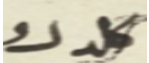
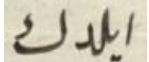
2.2.2.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {-m}

kıldum heves	(39a/22)	
buldum	(48b/15)	
gördüm	(50a/20)	
tecride etdim	(50a/21)	

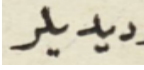
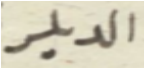
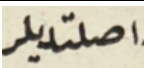
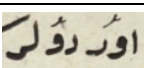
2.2.2.1.3.2.2. Teklik 3. Şahıs Eki: -

yaratdı	(38b/07)	
kaldı	(39a/04)	
murādın oldu	(49/11)	

2.2.2.1.3.2.3. Çokluk 1. Şahıs Eki: {-K}

hālīşin kılduķ	(41a/25)	
geldük	(41b/17)	
eyledük	(47a/09)	

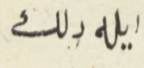
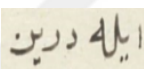
2.2.2.1.3.2.4. Çokluk 3. Şahıs Eki: {-IAr}

dédiler	(43a/21)	
aldılar	(41b/02)	
ışlatdılar	(43a/20)	
urdular	(46b/12)	

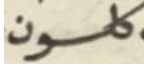
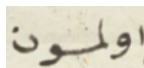
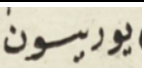
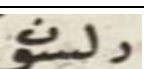
2.2.2.1.3.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Üçüncü tip şahıs ekleri emir eklerinden oluşur.

2.2.2.1.3.3.1. Teklik 2. Şahıs Eki: -

eylə delik	(43b/01)	
eylə derin	(42b/06)	

2.2.2.1.3.3.2. Teklik 3. Şahıs Eki: {-sUn}

gelsün	(41b/14)	
ölmesün	(42b/09)	
yörisün	(45b/21)	
delsün	(50a/24)	
çiçek olsun	(50b/03)	

2.2.2.2. Fiil Yapım Ekleri

2.2.2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

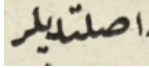
2.2.2.2.1.1. Çatı Ekleri

Fiillerin çatılarını ettirgenlik, oldurganlık, dönüşlülük ve işteşlik bakımından değiştiren eklerdir. Metinde kullanılan çatı ekleri şunlardır:

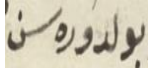
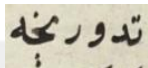
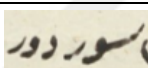
2.2.2.2.1.1.1. Ettirgen Çatı

2.2.2.2.1.1.1.1. {-t-}

“Ünlü veya l ile r’den biri ile biten çok heceli fiillere getirilir.” (Gülsevin, 2020: 152).
Ekin ötümlü şekli de bulunmaktadır.

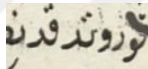
ışlatdılar	(43a/20)	
------------	----------	---

2.2.2.2.1.1.1.2. {-dUr-}

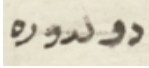
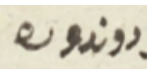
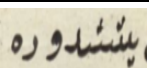
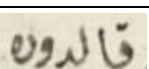
buldurasın	(41a/15)	
tutdurunca	(46b/13)	
sürdür	(39b/22)	

2.2.2.2.1.1.2. Oldurganlık

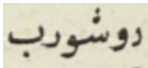
2.2.2.2.1.1.2.1. {-t-}

kurutdukdan	(51a/09)	
-------------	----------	---

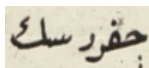
2.2.2.2.1.1.2.2. {-dUr-}

doldura	(42a/19)	
döndüre	(42a/17)	
yetişdüre	(49b/12)	
kaldura	(42a/20)	

2.2.2.2.1.1.2.3. {-Ur-}

düşürüp	(44b/01)	
---------	----------	---

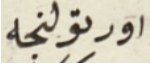
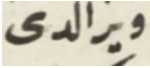
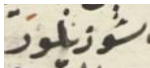
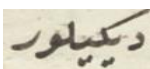
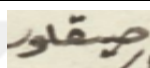
2.2.2.2.1.1.2.4. {-Ar-}

çıkarırsañ	(44b/22)	
------------	----------	---

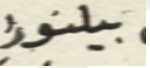
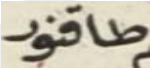
2.2.2.2.1.1.3. Edilgenlik

2.2.2.2.1.1.3.1. {-(X)l-}

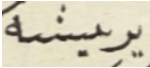
Asıl edilgenlik ekidir.

örtülince	(50a/26)	
vèrildi	(38b/18)	
süzilür	(39b/17)	
dikilür	(40b/02)	
şıkılır	(42a/14)	

2.2.2.2.1.1.3.2. {-(I)n-}

bilinür	(51a/20)	
tağınur	(44b/26)	

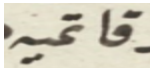
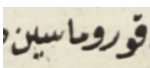
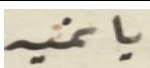
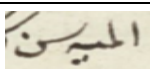
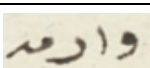
2.2.2.2.1.1.4. Karşılıklılık: {-ş-}

yarışa	(48b/20)	
--------	----------	---

2.2.2.2.1.1.5. Fiillerde Olumsuzluk

2.2.2.2.1.1.5.1. {-mA-}

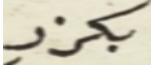
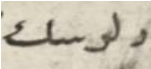
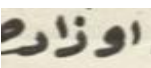
Türkçenin hemen her döneminde yaygın olarak kullanılan bu ek fiillerin olumsuz şekillerini yapar.

katmaya	(39a/23)	
kurumasın	(44b/24)	
yanmaya	(41a/11)	
almayasın	(42b/17)	
varma	(42b/18)	

2.2.2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

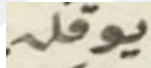
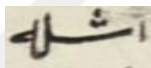
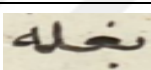
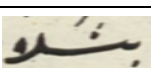
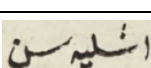
2.2.2.2.2.1. {+A-}

İsimlerden hem geçişli hem de geçişsiz fiiller türetir.

benzer	(45b/24)	
dilerseñ	(44a/03)	
uzar	(40a/21)	

2.2.2.2.2.2. {+IA-}

İsimlerden hem geçişli hem geçişsiz fiiller türeten en işlek ektir.

yokla	(39b/22)	
aşıla	(44a/20)	
bağla	(47a/07)	
başla	(48a/03)	
işleyesin	(46b/05)	

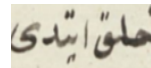
2.2.2.3. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, bir yardımcı fiille bir ismin ya da fiilin bir araya gelerek oluşturduğu kelime gruplarıdır. Birleşik fiiler yardımcı fiilin önüne isim ya da fiil gelmesi bakımından ikiye ayrılır:

2.2.2.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller

İsimlere eklenerek birleşik fiiller türeten fiiller şunlardır: èt-, eyle-, ol-, bulun-, yap-. Metinde yardımcı fiille kullanılan birleşik fiillere örnekler şunlardır:

2.2.2.3.1.1. èt-

halk ètdi	(38b/02)	
-----------	----------	---

tecربه êtmişler	(39a/17)	تَجْرِبَةُ اِثْمِشَلَر
eksik êtme	(41b/01)	اَكْسِكْ اِثْمِه
kıl êtmeyesin	(44a/04)	اَقِيلْ اِثْمِيه سَيْن
bi't-tamām êtdüm	(39a/24)	بِالْتَامَامْ اِثْتَدُمْ

2.2.2.3.1.2. eyle-

zıkr eyledi	(39a/02)	ذِكْر اَيْلْدِي
eşcârı eyler	(41a/22)	اَشْجَارِي اَيْلَر
nihâle eyleye	(41a/23)	نِهْهَالِه اَيْلِيه
yelde eyleye	(42b/14)	يِلْدَه اَيْلِيه
kirizme eyleyesin	(43a/22)	اَكْرِزْمِه اَيْلِيه سَيْن

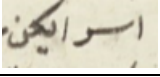
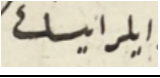
2.2.2.3.1.3. ol-

şükr olsun	(38/01)	شُكْر اَوْسُون
mā'il oldu	(39a/05)	مَائِلْ اَوْلْدِي
hürde ola	(40a/01)	هُرْدِه اَوْلْ
şag olur	(50a/14)	شَاغْ اَوْلُور

2.2.3. Cevher Fiili

Türkçede cevheri fiilin görevi; isim soylu sözcüklere gelerek onları fiilleştirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır. Cevheri fiilin metindeki örnekleri şu şekildedir:

kādir işeñ	(42b/18)	قَادِرْ اِيشِي
artariken	(43a/07)	اَرْتَرِكِي

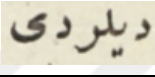
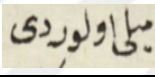
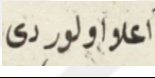
eser iken	(42b/13)	
eyler iseñ	(48a/26)	

2.2.3.1. Birleşik Çekimler

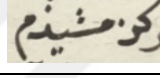
Metinde kullanılan birleşik çekimler şunlardır:

2.2.3.1.1. Hikâye Çekimi

2.2.3.1.1.1. Geniş Zamanın Hikâyesi

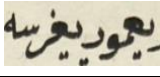
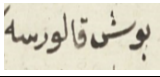
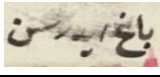
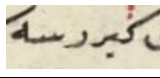
dilerdi	(43b/19)	
meyli olurdi	(45a/20)	
a' lā olurdi	(51a/12)	

2.2.3.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

gezmişdüm	(39a/14)	
-----------	----------	---

2.2.3.1.2. Şart Çekimi

2.2.3.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı

yağmur yağarsa	(43a/25)	
boş kalursa	(42b/11)	
bāğ edərsen	(39b/27)	
gêç kalursa	(43a/21)	
girerse	(49b/20)	

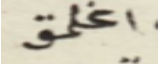
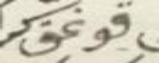
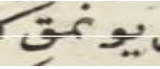
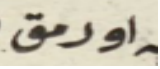
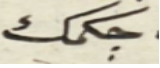
2.2.4. Fiilimsiler

2.2.4.1. İsim-Fiiller

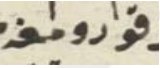
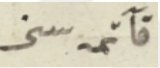
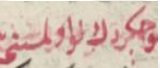
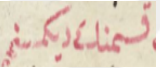
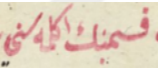
Metinde mevcut olan isim-fiiller şunlardır:

2.2.4.1.1. {-mAK}

En işlek isim-fiil ekidir.

ağlamak	(45a/19)	
konmak	(42b/08)	
yunmak	(46b/24)	
urmak	(47a/11)	
çekmek	(47a/18)	

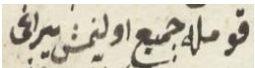
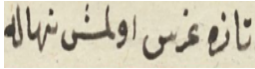
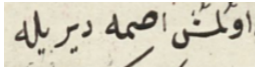
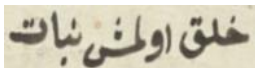
2.2.4.1.2. {-mA}

kurumağa	(41a/22)	
katmasını	(41a/05)	
çekirdeklü olmasını	(44a/07)	
kısımının dikmesini	(43a/11)	
kısımının ekilmesini	(50b/19)	

2.2.4.2. Sıfat-Fiiller

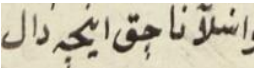
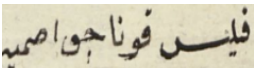
2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri

2.2.4.2.1.1. {-mlş}

kumla cemī' olunmuş yaprağı	(40b/10)	
tāze ğars olmuş nihale	(41a/27)	
ölmiş aşma dirile	(51a/10)	
halk olmuş nebāt	(41b/03)	

2.2.4.2.2. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili

2.2.4.2.2.1. {-(y)AcAK}

aşlanacak encir dal	(47b/27)	
filis konacak aşmaya	(47b/18)	

doğunı ca k ay degüldür	(42b/19)	
--------------------------------	----------	--

2.2.4.2.3. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri

2.2.4.2.3.1. {-y)An}

aşlı olmayan şeyden	(51b/11)	
meyve vermeyen ağaç	(49a/23)	
meyve veren yerleri	(39a/15)	
killi olan toprağa	(40a/24)	
hizmet eden ādeme	(39a/09)	

2.2.4.2.3.2. {-mAz}

Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil ekidir.

kaṭ' ol maz ağaç	(42b/16)	
-------------------------	----------	--

2.2.4.3. Zarf-Fiiller

2.2.4.3.1. Zaman Zarf-Fiilleri

2.2.4.3.1.1. {-y)IcAK}

naḥli dik icek eyle derin	(42b/06)	
eski gübre dök icek	(48b/17)	
tāze tersi dallarına sür icek	(50a/18)	
doğunı ca k ay degüldür	(42b/19)	

2.2.4.3.1.2. {-y)IncA}

dikenler yerleş ince	(41b/20)	
filis vakti gel ince	(45b/10)	

gözet anı böyü yince	(47a/07)	گوزت انی بو یوینجه
ķabı tamām örtül ince	(50a/26)	قابی تمام اورنولنجه
ķuvvet ķalmay ınca ķanda	(42a/07)	قوت قالینجه قانده

2.2.4.3.1.3. {-dUKdA}

{-dUK} sıfat-fiil ekinin üzerine {+dA} bulunma hâli ekinin gelmesiyle oluşan birleşik zarf-fiil ekidir.

bahār eyyāmı geld ükde	(42a/02)	بهار ایامی کلدکه
lodos es dükde	(42b/16)	لودوس اسدکه
böyü dükde aşlana	(43b/08)	بو یو دکه اشلانا
bir ķarış sür dükde	(47b/10)	بر قریش سوردکه

2.2.4.3.1.4. {-dUKdAn}

{-dUK} sıfat-fiil ekinin üzerine {+dAn} ayrılma hâli ekinin gelmesiyle oluşan birleşik bir zarf-fiil ekidir.

şu yörü dükden şonra	(41b/24)	شو یورودکدن شونرا
böyü dükden şonra	(43b/06)	بو یو دکه نصکده
ķurut duķdan şonra	(51a/09)	ķurutduķdan şonra
ķaynad uķdan şonra	(50a/09)	ķaynaduķdan şonra

2.2.4.3.1.6. {-mAzdAn}

aşlam azdan evvel	(47a/19)	اشلامازدن اول
dikme zden evvel	(43a/20)	دیکمزدن اول

2.2.4.3.2. Hâl Zarf-Fiilleri

2.2.4.3.2.1. {-ken}

eksilürken	(42a/24)	اڪسيلورڪن
ayda dikilürken	(43a/09)	آيه ديكيلورڪن
beş düşerken	(46b/16)	بئ دوشركن
şuyı akarken	(47a/16)	صوي اقرڪن
al gösterirken	(47b/16)	آل كوستركن

2.2.4.3.2.2. {-(y)X}

farq olunsun dēyü	(46a/17)	فرق اولونسون ديو
-------------------	----------	------------------

2.2.4.3.3. Bağlama Zarf-Fiili

2.2.4.3.3.1. {-(y)Up}

ağlayup	(47a/16)	اغلايوب
ağrıyup	(47b/11)	اغريوب
koyup	(49a/13)	قويوب
cem' edüp	(51a/05)	جمع ايدوب
yēr olup	(41a/06)	ييراووب

2.2.5. Sıfatlar

2.2.5.1. Niteleme Sıfatları

kalıñ ağaç	(47a/03)	قالبك اغاچ
qara dūda	(46b/16)	قاره دوده
kızıl qumşalda	(40a/12)	قرزل قumsalده
ṭaṭḥ şu	(49a/14)	ططلى صو

acı yaprağını	(50a/11)	آجی یبرغینی
---------------	----------	-------------

2.2.5.2. Belirtme Sıfatları

2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları

Eski Anadolu Türkçesinde işaret sıfatı olarak bu, ol, şol ve şu sözcükleri kullanılmıştır.

bu ‘ilacı	(50b/12)	بو علاچی
bu cihân	(38b/09)	بو حرات
ol ağacı	(50a/04)	اول اغاجی
şol zamân	(43a/08)	شول زمان

2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları

2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

bêş parmak	(43a/26)	بیش پرمق
bir nihâl	(41b/04)	بر نهال
iki bël boyı	(43a/22)	ایکی بل بوی
iki üç tuz	(49b/14)	ایکی اوج توز
dört bölükden	(40b/12)	درت بلوکدن

2.2.5.2.3. Soru Sıfatları

Metinde bulunan soru sıfatları şunlardır:

2.2.5.2.3.1. nè

nè kuvvet	(42a/05)	نہ قوت
nè dürlü çiçek	(44b/25)	نہ دورلو چیمک
nè dênlü	(38b/08)	نہ دنلو

nê vakt	(47b/26)	
nê deñlü zıkr	(50a/05)	

2.2.5.2.3.2. nêce / nêçe

Ne zamiri ile {+ce} eşitlik hâli ekinin bir araya gelmesiyle oluşan nêce/nêçe sözcüğü metinde, fazla, nasıl ve çokluk bildiren anlamalarda kullanılmıştır.

nêce sözler	(39a/23)	
nêçe kısm üzre	(39b/07)	
nêçe gün	(51a/08)	

2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları

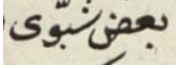
İsimlerin belirsizlik durumlarını gösteren sıfatlardır. Metinde kullanılan belirsizlik sıfatları şunlardır:

2.2.5.2.4.1. bir

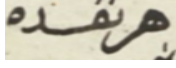
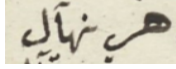
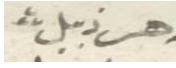
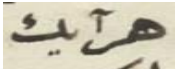
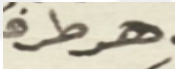
bir 'ilmdür ki	(51a/19)	
bir libāsa	(38b/19)	
bir uşul	(39a/19)	
bir zirā' miqḍarı	(39b/13)	
bir bölüklük toprağı	(40b/12)	

2.2.5.2.4.2. ba'zı

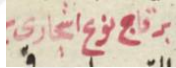
ba'zı toprak	(40b/01)	
ba'zı kimseler	(43b/23)	
ba'zı ağaç	(46b/22)	
ba'zı āḥir	(51b/12)	

ba'zı şebbūy	(44b/13)	
--------------	----------	---

2.2.5.2.4.3. her

her nefesde	(38b/11)	
her nihāl	(39a/12)	
her zebīl	(40b/14)	
her ayuḡ	(41a/19)	
her taraf	(42a/14)	

2.2.5.2.4.4. birkaç

birkaç nev'-i eşcārı	(46a/22)	
----------------------	----------	--

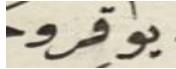
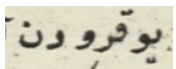
2.2.6. Zarflar

Zarflar yer-yön zarfları, zaman zarfları, azlık-çokluk zarfları ve nicelik-nasıllık zarfları olmak üzere dörde ayrılır:

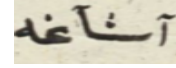
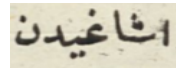
2.2.6.1. Yer-Yön Zarfları

Metinde kullanılan yer-yön zarfları şunlardır:

2.2.6.1.1. yoḡaru

yoḡaru	(47a/05)	
yoḡarudan	(49a/03)	

2.2.6.1.2. aşıḡa

aşıḡa	(49a/03)	
aşıḡıdan	(49a/02)	

2.2.6.2. Zaman Zarfları

Metinde kullanılan zaman zarfları şunlardır:

2.2.6.2.1. imdi

geldük imdi biz	(43a/12)	
diñle imdi gör	(43a/16)	
geldük imdi yaza karşı	(41b/17)	

2.2.6.2.2. gēce

bir gēce ışlatdılar	(43a/20)	
bir gēce dursun ayazda	(39b/18)	
bir gēce dursun hemīn	(50b/02)	

2.2.6.2.3. gēç

nē kadar gēç ƙat' olunsa	(45a/13)	
yaprağın gēç oyanur	(42a/03)	

2.2.6.2.3. yaz

yaz olunca	(41a/27)	
yaza karşı	(40b/06)	
yaz güninde	(40b/01)	
yazda dalın böyüdüp	(41b/11)	

2.2.6.2.4. ƙış

ƙış ve yaz	(39b/23)	
ƙışda kökün	(41b/11)	
ƙış günü	(49a/26)	
ƙış olunca	(50a/02)	
ƙış içinde	(41b/06)	

2.2.6.2.5. evvel

diblerine evvel nihālün	(41a/13)	
evvel şuyı ol naħlün kaçar	(43b/13)	
yaprağı evvel olur	(45b/23)	
kısmı evvel urılır	(45b/24)	
yaprağı evvel olanlar	(45b/27)	

2.2.6.2.6. şonra

şonra çekerse şuyını	(41a/06)	
şu yörüdükden şonra	(41b/24)	
böyüdükden şonra	(43b/06)	
andan şonra	(50a/03)	
kurutdukdan şonra	(51a/09)	

2.2.6.3. Nicelik-Nasıllık Zarfları

Hâl ve tavır ifade eden nicelik-nasıllık zarfları sayılamayacak kadar çoktur. Metinde nicelik-nasıllık-zarfları şunlardır:

sālim ola	(50b/05)	
yapça yapça şaliver	(48b/18)	

2.2.6.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Azlık, çokluk, miktar ve derece bildiren zarflardır. Metinde kullanılan azlık-çokluk zarfları şunlardır:

2.2.6.4.1. çok

gübre çok ola	(41a/08)	
----------------------	----------	--

dalları çok olmadur	(42b/23)	راللری چوق اولمه در
çok olursa dalları	(42b/26)	چوق اولورسه داللری

2.2.6.4.2. az

az olup hürde ola	(40a/01)	از اولوب خرده اوآو
şuyı az yerlerde	(41b/04)	صوی از یرلرده
güneşi az yer olursa	(42a/21)	اکونشی آزیراولورسه

2.2.6.4.3. artuğ

‘ömri artuğ olısdur	(42a/26)	عمری ارتوق اولیسدر
artuğ eksük olsa	(43a/09)	آرتوق اکسوک اول

2.2.6.4.4. eksük

bir qarışdan eksük olsun	(43b/05)	برقیشدن اکسک اولسون
artuğ eksük olsa	(43a/09)	آرتوق اکسوک اول

2.2.7. Zamirler

2.2.7.1. Şahıs Zamirleri

2.2.7.1.1. Teklik 1. Şahıs Zamiri: ben

bir neçesin eyledim ben	(39a/13)	برنجه سین ایلدم بن
--------------------------------	----------	--------------------

2.2.7.1.2. Teklik 2. Şahıs Zamiri: sen

kopar sen hemān	(44a/18)	قوپر سن همان
bağla gece sen	(47a/24)	باغلو گجه سن
dibine dök sen hemīn	(51a/06)	دینه دوک سن همین
dökerisen sen anı	(49b/26)	دوکرین سن آنی

2.2.7.1.3. Çokluk 1. Şahıs Zamiri: biz

geldük imdi biz	(43a/12)	گلدک ایمدی بیز
nârı eyledük biz	(47a/09)	ناری ایلدک بیز
bu yoldan eyledük biz	(47a/10)	بو یولدن ایلدک بیز

2.2.7.1.4. Çokluk 2. Şahıs Zamiri: siz

dağı size vü nebâta	(40b/03)	دخی سیزه ونبآئه
---------------------	----------	-----------------

2.2.7.1.5. Çokluk 3. Şahıs Zamiri: anlar

tecirbe êtmişler anlar	(39a/17)	تجربه اتمیشلر
-------------------------------	----------	---------------

2.2.7.2. İşaret Zamirleri

2.2.7.2.1. bu, bunlar

dutmağa budur 'ilâç	(47b/09)	دوتمه بودر عیلاج
yaprak ile bunlar qalem	(46a/27)	یپراق ایله بونلر قلم
dalları çok olmadur bunlarda	(42b/23)	دالری حوق اولمه در بونلرده
tahrîre budur hikmeti	(39a/20)	تخریه بودر حکمتی

2.2.7.2.2. a (ol zamirinin ekleşmedeki hâli)

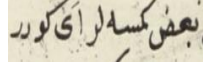
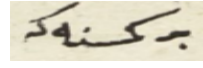
nê kadar şu vêrsen aña	(40b/04)	نقدر ضو ویرس اکمه
hîç olmasa aña 'ilâç	(46b/19)	هیچ اولسه اکمه عیلاج
aña qalem aşlaya	(47a/04)	اکمه قلم اشلایه
aña şuyı vêrüp qaralar	(51a/14)	اکمه صوپی ویروپ قارار

2.2.7.2.3. ol

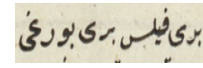
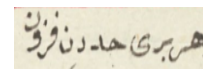
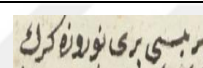
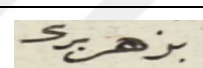
yanlarında ol turur	(44a/17)	یانلر نده اول طور
cümleden ol gerekdür	(39b/21)	جمله دن اول کرکدر

2.2.7.3. Belirsizlik Zamirleri

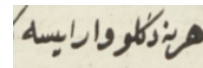
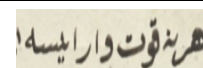
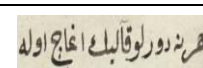
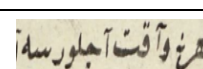
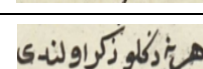
2.2.7.3.1. kimse/ kimesne (< kim+erse+ne)

ba'zı kimseler ey görür	(43b/23)	
bir kimesne ki	(51b/17)	

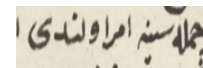
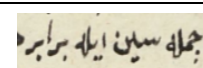
2.2.7.3.2. biri, birisi, her biri

biri filis biri burğı	(47a/12)	
her biri ḥadden füzūn	(42b/01)	
birisini biri nevrūza gerek	(40b/08)	
biz her biri	(47a/10)	
birisine	(48b/17)	

2.2.7.3.3. her ne

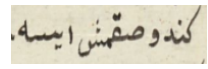
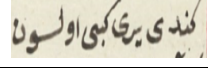
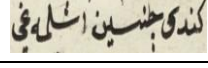
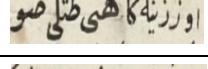
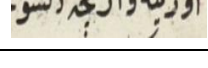
her ne deŋlū var ise	(38b/08)	
her ne kuvvet var ise	(42a/05)	
her ne dürlü kalıñ ağaç ola	(47a/03)	
her ne vaqt açılursa	(47b/26)	
her ne deŋlū zıkr olındı	(50a/05)	

2.2.7.3.4. cümle

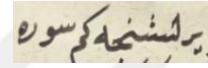
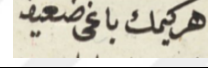
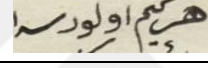
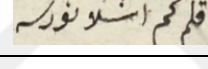
cümlesine emr olındı	(39a/08)	
cümlesin ile berāber	(48b/11)	

2.2.7.4. Dönüşlülük Zamiri “kendi” “öz”

Metinde “kendi” ve “öz” dönüşlülük zamiri kullanılmıştır.

kendü şokmış ise	(47a/06)	
kendi yeri gibi olsun	(42b/02)	
kendi cinsin aşlamağı	(46b/07)	
özine gāhī tatlı şu	(49a/14)	
özine varınca delsün	(50a/24)	

2.2.7.5. Soru Zamiri “kim”

yérleşince kim süre	(41b/20)	
her kim iñ bāğı za'îf	(45b/04)	
her kim olursa	(46a/03)	
qālem kim aşlanurlar	(47a/27)	

2.2.8. Edatlar

Edatlar tek başalarına kullanıldıklarında bir anlam ifade etmeyen fakat cümle içinde diğer sözcüklerle kullanıldığında anlam kazanan sözcüklerdir. Metinde kullanılan edatlar çekim edatları, bağlama edatları, sıralama edatları, denkleştirme edatları, cümle başı edatları ve sona gelen edatlar şeklinde sıralanabilir:

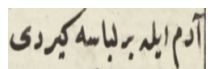
2.2.8.1. Çekim Edatları

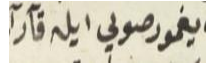
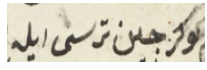
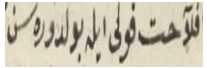
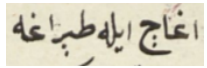
“İsimlerden sonra gelerek, bağlı bulundukları isimlerle cümlelerin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. bakımlardan ilgiler kuran kelimeler” dir.

(Necmettin Hacıeminoğlu, 1992, s. IX).

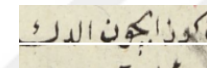
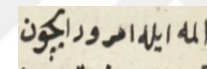
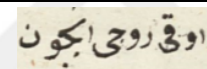
Metinde kullanılan çekim edatları şunlardır:

2.2.8.1.1. ile

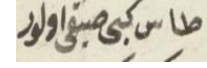
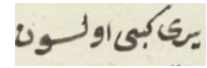
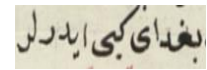
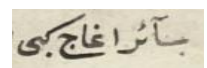
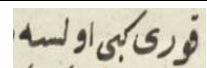
âdem ile bir libāsa girdi	(38b/19)	
----------------------------------	----------	--

yağmur şuyı ile qar	(39b/14)	
göğercin tersi ile	(40b/21)	
felâhat kavli ile buldurasın	(41a/15)	
ağaç ile toprağa	(43b/01)	

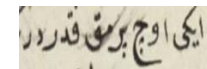
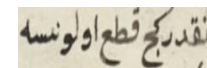
2.2.8.1.2. için

bâğ içün	(39b/22)	
bâdem içün	(43a/23)	
göz içün aldın	(47b/24)	
alma ile emrüd içün	(50a/01)	
okı rūhı içün	(51a/17)	

2.2.8.1.3. gibi

taş gibi sıkı olur	(40b/01)	
yeri gibi olsun	(42b/02)	
buğday gibi ederler	(44b/09)	
sa'ir ağaç gibi	(47a/02)	
kurı gibi olsa	(48a/14)	

2.2.8.1.4. kadar

iki üç parmak kadar	(44a/11)	
nè kadar geç kaç olursa	(45a/13)	

nê kaçar şu vêrseŋ	(40b/04)	نقدر صو ویرسك
nê kaçar böyük olursa	(43b/10)	نقدر بویك اولورسه
bêş parmak kaçar	(43b/02)	بش پرمق قدر

2.2.8.1.5. göre

kuvvetine göre kať' ét	(45a/17)	قوتیه کوره قطع ایت
yêrine göre buda	(45a/21)	یرینه کوره بوده
çatlağına göre yunmak	(46b/25)	چات لغنه کوره یونق

2.2.8.1.6. karşı

yaza karşı	(41b/20)	یازه قرشو
güne karşusını	(42b/04)	کونه قرشوسینی
nisāna karşı	(44a/26)	نسائه قرشو

2.2.8.2. Bağlama Edatları

“Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mânâ bakımından yahut şekil itibariyle birbirine bağlayana sözlerdir.” (Hacıeminoğlu 1992:112). Metinde kullanılan bağlama edatları şunlardır:

2.2.8.2.1. Sıralama Edatları

Art arda gelen sözcükleri “ve” anlamında birbirine bağlayan edatlardır.

2.2.8.2.1.1. dağı

dađı zerd-ālū vū encīr	(40b/06)	داخی زردالو وانجیر
şāfisi dağı biri	(40a/22)	صافیسی داخی بری
meyvesin dağı alursaŋ	(42b/17)	میوه سن داخی الورسك
köklerine aşlanursa dağı	(46b/15)	کوکله رینه اشلانورسه داخی

tatlı şuyı dahı döksün	(48a/25)	طلو صوي دانی دوكسون
-------------------------------	----------	---------------------

2.2.8.2.1.2. ve

emrūd ve kayısı	(40a/12)	امرور و قایسی
ādem ve hayvān	(38b/17)	ادم و حیوان
şeftālī ve zerdāliyi	(44a/22)	شفلی و ذردالی
şark ve ğarбі	(46a/17)	شرق و غربی
zāhir ve bedīdār	(51b/14)	ظاهر و بدیدار

2.2.8.2.2. Denkleştirme Edatları

Birbirinin yerini tutacak iki unsuru bağlayan edatlardır.

2.2.8.2.2.1. yā

batı yēli yā lodosda	(42b/15)	باطی ایله یا لودوسده
kızıl ipi ola yā ola pamuk ipi	(44b/02)	قازıl ایپی اولایا اولایا باموق ایپی
dört ola yā bēş ola	(45b/06)	دورت اوله یا بیش اوله
rengi neftī yā koyu yeşil	(48a/12)	رنکی نفتی یا قویو ییشیل
semiz otı yā gögercin tersini	(49a/24)	سبز اوتی یا کورچین ترسینی

2.2.8.2.2.2. veyāhūd

mā'ın ile ve yāhūd arzı	(51a/22)	ما ایل و یا خور ارضی
etmek gibi ve yāhūd	(51a/25)	اتماک گیبی و یا خور

2.2.8.2.3. Cümle Başı Edatları

2.2.8.2.3.1. ammā

bunlarda ammā eyüsi	(42b/23)	بونلرده اما ایوسی
----------------------------	----------	-------------------

2.2.8.2.3.2. eger

ğars olan eşcār eger	(42a/04)	عزس اولوا استجاراكر
dalını kesek eger	(43b/15)	دالني كسك اكر
hām iken dökse eger	(49b/15)	حام ايكن دوكسه اكر

2.2.8.2.3.3. çün, çünki

çün hevā ile buḥār	(41b/12)	چون هوا ايله بخار
çün ağustōs geldüğünde	(42a/06)	چون اغستوس گلده وكنده
çünkü ḥalk ētdi	(38b/02)	چونكه خلق ايتدي
çünkü senden pek bilür	(46a/09)	چونكه سندن پك بيلور
libāsa girdi çünkü ‘unşurı	(38b/19)	لباسه گيردي چونكه عنفيري

2.2.8.2.4. Sona Gelen Edatlar

2.2.8.2.4.1. daḥı

biri daḥı killisi	(40a/23)	بري داحي كلسي
kağıdur daḥı şoḡra mu‘teber	(40b/16)	قغی در داحي صكره معتبر
meyvesin daḥı alursaḡ	(42b/17)	ميوه سن داحي الورسله
emrūd daḥı ḡayrı kısmını	(43b/18)	امرود داحي غیری قسمینی
renk daḥı açuḡ olana	(48a/13)	رنك داحي آچوق اولانا

2.2.8.2.4.2. ki

naḥl ki sevsin yeri	(42b/03)	نخلكه سوسن يركي
şol zamān naḥli ki ġars ēt	(43a/08)	شول زمان نخلي كغرس ايت
naşr bir ‘ilmdür ki	(51a/19)	نصر بر علمدركه

2.2.8.2.4.3. kim

şükûfe kısmının olmaya kim	(44b/11)	شكوفه قىمىنىڭ اولمىكىم
yaprağıñ vaqtını bil kim	(45b/19)	يېزاڭنىڭ ۋاقتىنى بىلىم
aşlama kim yörüsün	(47a/25)	اشلوماڭنىم يۈرسىن
köklerini kim ağaç olur	(55b/08)	كۆكلىرىنىڭ كىم اڭاچ اولور
aşa қо kim	(44b/04)	آصه قومىم

BÖLÜM 3:

METİN

[38b]

- 001 [01] hamd [u] şükr olsun göñülden hālîka ihsân için
[02] çünkü halk étđi cihānı cümle insân için
- 002 [03] zātını tefhīm içündür ādemi halk étđüđi
[04] ol sebebdür hak katında bu fazīlet bulduğı
- 003 [05] zāt-ı pākinde maḥabbet yüziđe étđi zuhūr
[06] rūḥ-ı pāk-i aḥmed oldı emr-i hak ile o nūr
- 004 [07] rūḥ-ı aḥmedden yaratdı hālîk kevn [ü] mekân
[08] yerde gökde her nê deñlü var ise gizlü ‘ıyân
- 005 [09] yüzi şuyı hürmetine halk olundı bu cihân
[10] rūḥ-ı pāk-ı aḥmediden feyz alur kevn ü mekân
- 006 [11] her nefsde şad şalât şad selām olsun aḡa
[12] āl [u] aşḥābına dağı hem taḥiyyāt u senā
- 007 [13] kudretinden bu cihānı halk édüp perverdigār
[14] çār ‘anaşır üzre kılmış şan ‘atını āşikār
- 008 [15] bu libās-ı çār ‘unşur halk olunmađdan ġaraż
[16] cevher-i pāki bulsun ādemīde bu ġaraż
- 009 [17] bu libas-ı ‘unşur içre ādem ve ḡayvān nebāt
[18] iştirāk üzre vērildi bunlara mevt ü ḡayāt

- 010** [19] ādem ile bir libāsa girdi çünki ‘unşurı
[20] birbirinden fark olundu hilkat içre her biri
- 011** [21] cümle eşyā halk olundu ‘unşur içre cān ile
[22] līk insān fark olundu hālīk-ı iz‘ān ile
- 012** [23] hilkat içre fark olundu birbirinden ‘unşurı
[39a]
[01] nece ma‘nāda uzakdur birbirinden her biri
- 013** [02] nuṭka geldi ādem oğlu hālīkī zikr eyledi
[03] kudret-i ḥaḳkī temāşā eyleyüp şükr eyledi
- 014** [04] kaldı hayvān bu libas-ı ‘unşur içre müşkile
[05] mā‘il oldı bu benāta dāyim anı el-hisle
- 015** [06] māye-i feyz-i ḥayāt ‘unşurı buldı nebāt
[07] ḳat‘ u vaşl u terbiyetle ādeme vērđi ḥayāt
- 016** [08] cümlesine emr olındı ādeme ḥizmet ēde
[09] tā ki allāha ḥizmet eden ādeme raḥmet ēde
- 017** [10] terbiyet etmekle olur bāğ-ı ‘ālem meyvedār
[11] terbiyesiz bu cihānda olmaya seyr berḥūdār
- 018** [12] terbiyetde bāğ-ı ‘ālem içre ola her niḥāl
[13] tecribemden bir necesin eyledim ben ḳīl u ḳāl
- 019** [14] nece yıllar gezmişdüm tecribeyle serseri
[15] tā bulınca bu libāta meyve vëren yerleri
- 020** [16] nece üstāda muḳārin olmağıla bildüğüm
[17] tecrube etmişler anlar bunda andan gördüğüm

- 021 [18] tecrîbe edüp pes andan ba‘zısın eddüm kabûl
[19] eyledim ta‘rîf ü tahrîr ü ka‘t‘ u vaşl bir uşûl
- 022 [20] bir nêcesin eylemek tahrîre budur hikmeti
[21] terbiyetde bu nebâta çekmeyeler za‘hmeti
- 023 [22] bu felâhatnâme-yi nazmen etmege kıldum heves
[23] tecribesiz nêce sözler katmaya her bu el-heves
- 024 [24] lafzen ve ma‘nen kemânî bi’t-tamâm eddüm hisâb
[25] târîh oldu biñ yüz kırk yedisind[e] bu kitâb
- 025 [26] oldu dört faşl üzre nazm revnağ-ı gülşen tamâm
[27] istifâde eyleyenden bir du‘âdır dirhem ricâm
- [39b]
- [01] **der-beyân-ı faşl-ı erba‘a**
- 026 [02] faşl-ı evvel oldu envâ‘-ı zemînün farkına
[03] faşl-ı şânî ğars-ı eşcâr u nebâtının vaktına
- 027 [04] faşl-ı şâlis ka‘t‘ u vaşl-ı imtizâc ile zamân
[05] faşl-ı râbi‘ eylemek emrâz-ı eşcârı beyân
[06] **faşl-ı evvel der-beyân-ı akşâm-ı zamân-ı erba‘a**
- 028 [07] bir nêce kısm üzre düzmiş toprağı perverdîgâr
[08] birbirinden farkı oldu tecribeyle âşikâr
- 029 [09] cümleden ol türâbuñ mücerribe et lezzetin
[10] sonra eyle ğars-ı eşcâr çekmeyesin za‘hmetin
- 030 [11] bir mekâna bâğ u bâğçe etmege kılduñ heves

- [12] toprağın kıl tecrîbe andan yörü kirizmesin
- 031 [13] kazup evvel bir zirâ' mîkdârı al toprağını
[14] şîşeye koydukda yağmur şuyı ile qar anı
- 032 [15] ya'nî tatlu şu gerekdür eyleye tecribesin
[16] kuyu şuyu ile zinhâr tecrîbe êtmeyesin
- 033 [17] ba'dehu bir ince bēzden süzilür balçık ola
[18] bir gēce dursun ayazda balçığı ayru kıla
- 034 [19] şuyu gömgök ola çünkim koğusından cihân beze
[20] meyvesi de aña beşzer olısardur bî-meze
- 035 [21] cümleden ol gerekdür tecrîbe-i toprak için
[22] yerini sürdür ağaca yokla yeri bāğ için
- 036 [23] ay gün yıldız döge ol toprağı kim kış ve yaz
[24] böyle toprak üzre olur ğars olanlar ser-ferāz
- [25] **vaşf-ı kara kumşal ve boz kumsal beyân[ı]**
- 037 [26] kara kumşal toprak üzre ğars olan a'lâ olur
[27] bāğ êdersen kabı yufka lezzeti zîbâ olur

[40a]

- 038 [01] hem çekirdegi olursa az olup hürde ola
[02] her nê hâşıl meyve olsa hâşılı bişe doña
- 039 [03] hem şükûfe vü niḥālîñ meyvesin rengîn êder
[04] toḥm dāyim böyle yerde ekse bārı bezr-i girîd
- 040 [05] boz kumşal bāğ u bādem hem kirās u meyvesi

- [06] daḥı zerdālū vü encîr nārın olur eyüsi
- 041** [07] bûstân u toḥm nebât olmaya bunda inen
[08] terbiyetle ḥâşıl olur bunda bûstân isteyen
- 042** [09] böyle yerde naḥl [u] bādem [ü] şeftālî [ü] ḥayl döger
[10] ḥurde taşlu yerde bādem dikmede yoktur zarar
[11] **vaşf-ı kızıl kumşal beyân[ı]**
- 043** [12] hem kızıl kumşalda bāğ u bādem emrūd ve kayısı
[13] daḥı zerdālū meyve ḥâşıl olur eyüsi
- 044** [14] ḥurde eyler üzümü böyük eder çekirdegi
[15] kabı kalın edicidir lîk tatlu meyvesi
- 045** [16] hem şükûfe kısmına bu reng vërüp a'la eder
[17] güne karşı dikseñ anı böyüdüp iḥyâ eder
- 046** [18] alaca gün doḡundıḡı yere gerek dâ'imâ
[19] hem şükûfe hem şoğandur bunda dikseñ ey ola
- 047** [20] eyleridüm bu şükûfe 'ilminüñ resmin beyân
[21] söz uzar şıgmaz buraya meyvedür maḳşūd olan
- 048** [22] iki dürlü oldu toprak şāfisi daḥı biri
[23] birine berrî dênildi biri daḥı killisi
- 049** [24] killi olan toprağa devâ dâ'imen etmek 'ilâç
[25] berrîne lâzım degüldür naḥle eyler imtizâc
- 050** [26] terbiyetdür bu türāba bëlleyüp kirizme kıl
[27] zibli ol toprak ister ede eşcârı 'ayyıl

[40b]

- 051 [01] ba‘zı toprak yaz güninde taş gibi sıkı olur
[02] büyümez andan meyve ağacı kim dikilür
- 052 [03] dahı size vü nebāta dā‘imā eyler ziyān
[04] nē kadar şu vērseñ aña taş kireç olur hemān
- 053 [05] terbiyet etmekle olur böyle toprak meyvedār
[06] rüz-ı kāsımda kirizme yaza karşı gübre qar
- 054 [07] bāğçeyi bëllemege bu iki vaktı etme terk
[08] rüz-ı kāsımda birisini biri nevrūza gerek
- 055 [09] terbiyet etmek gerekdür killi olan toprağı
[10] gübre ile gāhī kumla cemī‘ olınmış yaprağı
- 056 [11] zebīli artuğ gerekdür şāfiye vü killiye
[12] dört bölükden bir bölüklük toprağı kalasıya
[13] **beyān-ı ahvāl-i zebīl**
- 057 [14] bir birinden fark olundı tecribeyle her zebīl
[15] cümlesinden cibre kısmı eyüsidir böyle bil
- 058 [16] koyun u keçi kağıdur dahı sonra mu‘teber
[17] at eşek katır sığır tersi bunlardandır beter
- 059 [18] cümleden alçak deve tersini vèrmişler haber
[19] şāfi hınzır tersi eyler meyveye haylī zarar
- 060 [20] kaz u ördek tersini hem tavuğı etme zebīl
[21] hem gögercin tersi ile terbiyet lāzım degil

- 061 [22] bir kûfe miqdârı cem‘ olmuş gögercin tersine
[23] yüz kûfe toprak dökersen dönderür ol cinsine
- 062 [24] ki gögercin tersi lâzım etmekle nahle ‘ilâç
[25] her zamân dökmek hâşadur kuruya belki ağaç
[26] **yanmağdan zebîl eylemek ve eyyâmı beyân**
- 063 [27] çünkü dedün bir birinden farkını her gübrenün
[41a]
[01] üç yıla dek çürüsin ço gübre ile cibrenün
- 064 [02] pek zarûrî bir yıl olup gübre ger lâzım gele
[03] toprağı gâlib gerekdür gübreyi hâzım ola
- 065 [04] eski olsa nişfî miqdârı gerekdür gübresi
[05] dört bölükden bir bölüğü yeşisine katmasını
- 066 [06] şu yatağı yer olup sonra çekerse şuyını
[07] bellemek eyler kifâyet eyleme şunu bunu
- 067 [08] şu verilür yere lâzım gelse gübre çok ola
[09] şuyunu az vereceğin yerde gübre azar kıla
- 068 [10] i‘tidâl üzre gerekdür terbiyet gübre ile
[11] ıscakda yaz güninde yanmaya cibre ile
- 069 [12] erba‘ın girmezden evvel gars ola tâze niḥâl
[13] yaza karşı diblerine evvel niḥâlün gübre şal
- 070 [14] köklerine yağmur ile tâ ki ene şerbeti
[15] tâ felâhat kavli ile buldurasın şıḥḥati

- [16] **faşl-ı şānī: aḥvāl-i ġars-ı eşcār u çekirdek**
- 071** [17] faşl-ı şānī ġars aḥvālīn beyān etmekdedür
[18] hem çekirdek kısmınınuñ tarzın ‘ıyān etmekdedür
- 072** [19] evvelinden āḥirinden her ayuñ üçer günü
[20] ġars-ı eşcār eylemezler gözedür ehli bunı
- 073** [21] doğmağıla ol maḥalde gökde hem necm-i ‘avvā
[22] ġars olan eşcārı eyler kurumaga mübtelā
- 074** [23] ġars olunmaḵ bir niḥāle eyleye çün iktizā
[24] yerini bil vaqtini bil ola ma‘lūmuñ hevā
- 075** [25] her zemīnūñ ḥālīşin kılduḵ saña bildūñ ‘ıyān
[26] her niḥālī yerine dik olmaya niḥāle ziyān
- 076** [27] yaz olunca tāze ġars olmış niḥāle şu gerek
- [41b]**
- [01] eksik étme şuyı yoḥsa zāyi‘ olur giderek
- 077** [02] bir mezāhir ism-i ḥayydan aldılar feyz-i ḥayāt
[03] emr-i ḥaḳḳla mā’-ı cārī üzre ḥalk olmış nebāt
- 078** [04] şuyı az yerlerde lāzım ġars olına bir niḥāl
[05] güz içinde ġars olına gele yağmurdan mecāl
- 079** [06] kış içinde her niḥālūñ kökine kuvvet gelür
[07] yaz olunca cümle eşcār kuvveti kökden alur
- 080** [08] kışda yazda şuyı naḥlūñ dā’imā durmaz yörür
[09] yer yüzinde dallarında yer içinde kök böyür

- 081 [10] ıssı kıovar bu dahı hem dā'imā her kış u yaz
[11] kışda kökün yazda dalın böyüdüp eyler dırāz
- 082 [12] yèr içinde kış güninde çün hevā ile buhār
[13] her tarafından yèr içinde yumşak yèrden çıkar
- 083 [14] köklerine ol hevādan feyz alup gelsün mecāl
[15] diblerini belle anuñ kökli olmağa niḥāl
[16] **beyān-ı eyyām-ı ğars u eşcār**
- 084 [17] geldük imdi yaza karşı ğars olanlar vaqtına
[18] gün içinde ğars olan naḥlile anuñ farkına
- 085 [19] yerleşür naḥli dikersen rûz-ı kâsımda yere
[20] yaza karşı dikenler yerleşince kim süre
- 086 [21] güz içinde ğars olandan kökine ener suyu
[22] kış içinde toprak içre kökleri olur kavī
- 087 [23] çünkü güzden ğars-ı eşcārı etmege geçdi zamān
[24] ağaca şu yörüdükden sonra dikme gel fidān
- 088 [25] ḥamsīnūñ on bir güninden mart ayın onı ola
[26] ğars olunmak cāyız olur olmaya sonra kala
- 089 [27] ğars olan nevrûza karşı dikilen her bir fidān
[42a]
[01] güz içinde dikilenden evvel oyanur hemān
- 090 [02] ğars olan güzden bahār eyyāmı geldükde olur
[03] kökine olmakla meyilli yaprağın gèç oyanur

- 091 [04] mart içinde dahı sonra ğars olan eşcār eger
[05] gevdesinde her nè kuvvet var ise anı döker
- 092 [06] çün ağustōs geldüğinde kökde qalmaz kuvveti
[07] kökde kuvvet qalmayınca qanda bulur şıhhati
[08] **beyān-ı uşul-ı ğars-ı eşcār**
- 093 [09] ğars olunmaq nēcedür naḥli beyān ētmek gerek
[10] vech-i meşrūḥ üzre anı yērine dikmek gerek
- 094 [11] çünkü ola köki naḥlūḡ iri vü şalkım saçaq
[12] uçlarını köklerinūḡ kesmege al bir bıçaq
- 095 [13] ğars olan naḥle gerekdür köklerine bol çuqur
[14] bir qarışdan bolça olsun her taraf kim şıkılur
- 096 [15] bir qarış miqdārı dursun kökinde naḥīrin kes
[16] kesmez iseḡ çuqurunda şıkılur olur ‘abes
- 097 [17] kıızılı olan tāze dalı güne qarşu döndüre
[18] güne qarşusını naḥlūḡ yēne qarşu döndüre
- 098 [19] yer yüzinde cem‘ olınmış toprağıla doldura
[20] ayağıla eli ile başma taşı varsa qaldura
- 099 [21] güzde yazda güneşi az yer olursa köklerin
[22] böyle gölge yere naḥli yokarek dikmek gerek
- 100 [23] artariken ay [u] gün dikmek gerek naḥli yere
[24] eksilürken ğars olunsa meyvesi ḥurde vere
- 101 [25] hem lezīz eyler müdāmī meyvesin eyler iri

- [26] ‘ömri artuḡ olısardur rūzigārda her biri
- 102 [27] artar iken naḥli dikmek boyunı eyler füzün
- [42b]
- [01] meyvesi de iri eyler her biri ḥadden füzün
- 103 [02] kendi yeri gibi olsun ġars olan naḥlün yeri
- [03] gözle vaḡtın hem hevāsın naḥl ki sevsin yeri
- 104 [04] güne karşısunı naḥlün güne karşı dikilür
- [05] kızıl olur gün toḡunan yeri naḥlün bilinür
- 105 [06] gün toḡunan yerde naḥli dikicek eyle derin
- [07] yufḡa dikme güne karşı gelirini pek şaḡın
- 106 [08] bol çuḡurda köki üzre topraḡı ḡonmaḡ gerek
- [09] ḥurde ile topraḡını ölmesün topraḡ gerek
- 107 [10] kökleri eṡrāfi altı ḡalmaya boş şaḡına
- [11] boş ḡalursa küflenür kök topraḡına doḡuna
- 108 [12] poyraz u yıldız ile gün doḡrusı ile şabā
- [13] eser iken ġars olınmaḡ oldu eşcāra devā
- 109 [14] līk ayva naḥli ġars ıssı yelde eyleye
- [15] batı yeli yā lodosda esdüġinde eyleye
- 110 [16] batı yeli yā lodos esdükde ḡaṡ‘ olmaz ağaḡ
- [17] meyvesin daḡı alursaḡ almayasın gözün aç
- 111 [18] ḡādir iseḡ bu hevāda varma naḥlün yanına
- [19] doḡunıcaḡ ay degüldür naḥlün endāmına
- 112 [20] ḡaṡ‘ u vaṡl u ġars-ı eşcār bilinmez bu zamān

- [21] ara yıl esd kde eyler eyv hdan ayra ziy n
- 113 [22] ya n   ft l  v  b dem erik ile ayısı
- [23] dalları çok olmadur bunlarda amm  eyüsi
- 114 [24] s 'irinde k kde dalda bir arışdur ayrısı
- [25] aaca  ı let  derse kesmek oldu eyüsi
- 115 [26] çok olursa dalları za f ni kesmekd r dev 
- [27] uvvetini eyleye nahl n ziy de bu dev 
- [43a]**
- 116 [01] ayva ile almada gel oma k ki durma kes
- [02]  anma k ki kesilürse bunları olur  abes
- 117 [03] k kl sinden bunların ağırtma [o]lur
- [04] am degüldür kesilürse meyvesiur
- 118 [05] l k emr d aacının k ki v smeye
- [06] dikd ğinde köklerini  ukurında ba maya
- 119 [07] eksilürken artariken dikmeye nahli y re
- [08]  ol zam n nahli ki ars  t m h-ı t b n göstere
- 120 [09] artu  eksük olsa ayda dikil rken bir fid n
- [10] meyvesin eyler ufacu  ekseri eyler ziy n
- [11] ** ekirdek ısının dikmesini bey n  der**
- 121 [12] geldük imdi biz çekirdek ısının env 'ına
- [13] iki ablu ile b dem giben n env 'ına
- 122 [14] ya n  bir ablu çekirdek alma emr d ısına

- [15] daḥı buḡa beḡzer ola dikmesinüḡ resmine
- 123 [16] diḡle imdi gör çekirdek kısmınuḡ ġarsı nêdür
- [17] iki kablu ile kabsubz ġars olunmaḡ nêcedür
- 124 [18] rûz-ı kıasında gerekdür iki kablu dikile
- [19] bu zamānda dikilenler kabı kuvvatlu gele
- 125 [20] ba‘zılar dikmezden evvel bir ġeçe ılatdılar
- [21] ġeç kalursa erba‘inde bu revādur dêdiler
- 126 [22] iki bêl boyı kirizme eyleyesin derini
- [23] yumşadup pāk êdesin bādem içün yêrini
- 127 [24] çün kirizme eyledüḡ eglenmeyüp dikmek gerek
- [25] şıklur yağmur yağarsa topraġa girmek gerek
- 128 [26] dik çekirdek kısmın bêş parmaḡ kadarı derin
- [27] yufka dikme yêr yüzinden dikdügün çekirdegin

[43b]

- 129 [01] bir kalınca aġaç ile topraġa eyle delik
- [02] ola bêş parmaḡ kadar yêre girecek ol çelik
- 130 [03] delük içine şalıver ol çekirdek yêrleşe
- [04] yanı üzre ya[ta] ki südi nêce olursa düşe
- 131 [05] bir karışdan eksük olsun birbirinden arası
- [06] böyüdükden şonra serin etmek olur çāresi
- 132 [07] aşlamak lāzım gelürse yapraḡ aşlanur buḡa
- [08] tā ki üç yıllık gerekdür böyüdükde aşlana

- 133 [09] ince iken aşlamasın böyüye her bir fidān
[10] ne kadar büyük olursa aşlanur görmez ziyān
- 134 [11] yanlarından diblerinden hāşıl olan dalını
[12] kesmeyeler ol fidānuñ dalını budağını
- 135 [13] aşlamak vaktında evvel şuyı ol naḥlūñ kaçır
[14] kabını içmez fidānuñ aşlamak vakti geçer
- 136 [15] boyunı uzun edersen dalını kesek eger
[16] aşlamak vakti kesilür yuynı naḥlūñ yuy gider
[17] **kabı bir kat çekirdek dikmesini eyler beyān**
- 137 [18] kabı bir kat alma emrūd dahı ğayrı kısmını
[19] eşekle dikmek eder dilerdi resmini
- 138 [20] iki parmak kıddi olsun toprağını kılmaya derin
[21] kabı bir kat meyve kısmı ğars eden çekirdeğin
- 139 [22] başka başka dikicekde bunları a‘lā olur
[23] aşı ile dikmegi ba‘zı kimseler ey görür
- 140 [24] çemre-i şālīşde kabı bir katı dikseñ yère
[25] emr-i ḥaḳla rūz-ı ḥazra karşı yerden dirile
- 141 [26] rūz-ı kāsımda iki kablusını dikmek gerek
[27] böyüdükden sonra anı ğayrıya [il]işmek gerek
- [44a]**
- 142 [01] dikmenūñ vakti geçerse iki kablu meyveler
[02] çemre-i şālīşde anı evde derin dikeler

- 143 [03] arılup dikmek dilerse aı meyve bezmeyin
[04] iki barmak opraın ıl tmeyesin pek derin
- 144 [05] bu ekirdek dikmesin ısmını tdm tamm
[06] atlu olmak an 'atını dikmegi tdm merm
[07] **acı ekirdekli meyve atlu ekirdekl olmasını beyn der**
- 145 [08] atlu olmak isterise eftl ekirdegi
[09] daı zerdly atlı eyleyesen erigi
- 146 [10] rz-ı sımda ekirdek ovua onmak gerek
[11] iki  parmak adar derinligi olmak gerek
- 147 [12] yr yzinden aşra ıa uları ola fidn
[13] yrin tebdl olmak ile eylemez al zyn
- 148 [14] sebze ısmıdır bu vatinde dikilrse ol fidn
[15] ıkarırs ol yrinden eylemez nale zyn
- 149 [16] ortasından a olup bdem kızıl rengn olur
[17] iki meme gibi arar yanlarında ol urur
- 150 [18] yanlarında meme gibi aranı opar sen hemn
[19] ayrı yre 'aab dik gelmesn nale zyn
- 151 [20] bymege bakma anı aıla ayrı yrlere
[21] t gresin ol ekirdek atlu olmu gstere
- 152 [22] eftl ve zerdliyi boaz ii деми
[23] ba'zsnı tmekin byle eyler bдеми
[24] **dd ve encr ekirdegi dikmesini beyn der**

- 153 [25] devr-i encîri gerekse étmegi tahmîn fidân
[26] vaktîdur nisâna karşı toprağa konmak hemân
- 154 [27] ekşi kara ile penbe dütuñ al meyvesin
[44b]
[01] düşürüp bir yere tahmîr eyleyesin cümlesin
- 155 [02] sonra kızıl ipi ola yâ ola pamuk ipi
[03] ol hamîriñ içine şok ucını vü çek ipi
- 156 [04] aşı ko kim kuruya tohmıla ipligi hemân
[05] kuru yerde şakla anı gelmeye nemden ziyân
- 157 [06] bir iki gün vakt-ı nisân gelmeden uzar yere
[07] emr-i haqla dūd encîr ağacı olmuş göstere
- 158 [08] ba‘zılar çekmez ipe alur bunlarıñ tohmını
[09] kurudup buğday gibi ederler ğarsını
[10] **şükûfeleriñ tohmını dikmesini beyân**
- 159 [11] ol şükûfe kısmınıñ olmaya kim köki şoğan
[12] tohmın alup anılanı dikmeye geldi beyân
- 160 [13] ba‘zı şebbûy ü karanfil kısmınıñ tohmın ala
[14] yere diküp bir yıl içre ol şükûfe göstere
- 161 [15] rûz-ı kâsımdur muḩaddem vaktîdur étme hâzer
[16] yâ ağustôs içre ekdiñ ise hîç yokdur zarar
- 162 [17] üzerine süpürge eyle şuyı saçılır
[18] nâzikâne ısla anı tohmı şudan açılır

- 163 [19] güne karşı koma anı illāha gölge ola
[20] böyüyünce şakla anı koma yağmurda kala
- 164 [21] ger karanfil ekdiñ ise altı ola yaprağı
[22] çıkarırsañ ol maḥalden ḥāzır èyle toprağı
- 165 [23] isterisen başka başka dikesin anı yère
[24] olmaz ise şakşıya dik kurumasın şu vère
- 166 [25] her nè dürlü çiçek kim toḥmı böyle alınur
[26] bir yıl içre ol şükûfe gösterir hem taḥınur
[27] **faşl-ı şālîş kaṭ' [u] vaşl [u] aşılamaḵ vaḳtını vü uşûlüni beyān**
[45a]
- 167 [01] faşl-ı şālîş kaṭ' u vaşl [u] imtizāc ile zamān
[02] ḥikmet üzre imtizācın eylediñ şerḥ ü beyān
- 168 [03] bağbāna bir iki söz dèyeyim kaṭ' ètmeden
[04] bağ aşma kaṭ' ın ède vaḳtını geçirmeden
- 169 [05] ol ḥamsīn ola āḥiri marta degin
[06] bağ aşma kısmını gel bu zamān buda hemīn
- 170 [07] aşmanın da böyledür vaḳtı egerçi her zamān
[08] ba' zılar bir ay muḳaddem dèdiler olmaz ziyān
- 171 [09] ekserī kaṭ' ı muḳaddem ten-dürüst olmaz dèmiş
[10] şovuk olup toñ olursa ḳorḳarım vèrmez yèmiş
- 172 [11] her diyārıñ bir havāsı her yèriñ bir ḥûb var
[12] birbirine muḥtelif ḥalk ètmiş anı gerdigār

- 173 [13] nè kadar geç kaç' olunsa aşma kısmı ey olur
[14] tã ki şovuk olur ise ol şovukdan kurtulur
- 174 [15] şuyı akmazdan muḳaddem diler evlã kimi
[16] kimi de şu yörüdükden şonra dëmiş mevsimi
- 175 [17] kuvvetine göre kaç' ét aşmayı étme heder
[18] ḳoca aşma şuyı aḳsa kuvvetin zãyi' eder
- 176 [19] tãze aşmada revãdır kaç' edersen ağlamak
[20] yemiş meyli olurdı ḳolı artucaḳ ḳomaḳ
- 177 [21] yërine göre buda gel aşma kısmını tamãm
[22] çekmeye sıḳlet yërinde ḥaz eyleye aşma müdãm
- 178 [23] yeri bol yerde ḳol ḳo yeniden aşmaya
[24] eski ḳolı kaç' edersen şü aña şanmaya
- 179 [25] rãzıḳı vü parmaḡıla müşkili kısmı müdãm
[26] yedi sekiz gün kuvvatlı kaç' olındıḳda tamãm
- 180 [27] sã'ir aşma kısmı kaç' ı kuvvatına göredir
[45b]
[01] kaç' eden ehli olunca bunu dã'im gözedir
- 181 [02] kuvvatından sen ziyãde göz ḳosañ aşma ḳurur
[03] bir iki göz ḳonılandan eskisinden ölü yorur
- 182 [04] ikişer göz alı ḳosañ her kiminḡ bãḡı za'îf
[05] bãḡı kuvvatlı olursa üç ḳoya olur laṭîf
- 183 [06] dört ola yã beş ola yeni bãḡa ḳoya gözi
[07] kuvvatına göre kaç' ı edecek kesdim sözi

- 184 [08] tahraya sürmeñ gerekdür zeyt ile eyü yağın
[09] mevzilerden kurtulur bāğ bulınca kaç‘ olmağın
- 185 [10] hem filis vaqtı gelince aşmayı filisleye
[11] egri dalın gövdesinden kaldırup beslenmeye
- 186 [12] aşma budar gibi dalın ehli olan komaz bular
[13] ‘itidāl üzre eniñe filisini koyalar
[14] **aşlamak envā‘ını ve vaqtını eyler beyān**
- 187 [15] aşlamakıñ nev‘i çokdur n’eyleyim ey bāgbān
[16] līk kaç nev‘i gerekse eğeyim anı beyān
- 188 [17] erba‘ından sonra hamsīn içredür vaqt-ı kalem
[18] hem hazīrān āhirinde yaprağı vèrmek ehemm
- 189 [19] yaprağıñ vaqtını bil kim yılda iki keredür
[20] vaqt-ı şānīsī ağıstōs geçdüğinden sonra
- 190 [21] cümle eşcāra yörisün şulı olsun gözleri
[22] yā ağıstōsdan muqaddem ya‘nī pişsün gözleri
- 191 [23] kaysı vü erigiñ yaprağı evvel olur
[24] buña beñzer elma emrūd kısmı evvel urılır
- 192 [25] aşlamanıñ gözi pişsün hem muqaddem urmasun
[26] güne karşı tāze olan gözleri kurumasun
- 193 [27] yaprağı evvel olanlar güne karşı aşlaya
[46a]
[01] ısıcağda aşlayanlar gölgesinde aşlaya

- 194 [02] hāşıl-ı maşşūdumuz bundan bilinsün bi't-tamām
[03] aşlayan her kim olursa éde bundan ihtimām
- 195 [04] korkudur dā'im habībün vèrdigi doğru haber
[05] taş yakup ādem şatan zābiḥ baḳar ḳat'-ı şecer
- 196 [06] *ve hüve ḳavlulu lā-cezz bī-ḥamse ḥārıku'l-ḥacer*
[07] *bāyi'ü'l-beşer zābiḥü'l-baḳar ḳāt'a's-şecer şa'imü's-seher*
- 197 [08] herkesin kârı degildir ḳat' u vaşl aşlama
[09] çünkü senden pek bilür var andan öğren aşlama
- 198 [10] arpa kısmı şaru olmak vaktına varmak gerek
[11] yaprağı alup yerinden ağaca urmak gerek
- 199 [12] gel yigirmisinden şubatın martın onuna dek
[13] göz aşısın aşladıkda çözmeye on güne dek
- 200 [14] dört göz üstün yerinden alınmak gerek taze kalem
[15] şarkısı şarka gerekdür ğarbsı ğarba hem
- 201 [16] hem kalem ḳat' olduğu dem bir işâret eyle haber
[17] şark ve ğarbi fark olunsun dèyü eyle bir haber
- 202 [18] bir karış miḳdârı olsun urduğın taze kalem
[19] bendini çözmek gerekdür boğulur vèrir elem
- 203 [20] halk ḳatında key hünerdir ḳat' u vaşl u aşlamak
[21] lîk maḳbûldır yağda aşlananı şaklamak
[22] **bir kaç nev'-i eşcârı birbirine aşlaması ve ḳabûlın beyân éder**
- 204 [23] altı dürlü meyve kısmın aşlamakdan bādeme

- [24] emr-i ھاڭلا ھاڭıl olur meyve kısmı ādeme
- 205 [25] ya‘nī ڭeftālū erik hem imtizāc eyler küvvem
- [26] dađı zerdālū vü muřmula vü ڭaysıda ařla hem
- 206 [27] birbirine aşlanur yaprağ ile bunlar ڭalem
- [46b]**
- [01] erba‘inden şonra ھاmsīn içredür vağtı da hem
- 207 [02] birbirine aşlamasın dēyeyim bēř meyvenin
- [03] ayva emrūd üzre alma muřmula yēmiřinin
- 208 [04] urılır yaprağ ڭalemle bunların her birine
- [05] līk lāzım nağle göre işleyesin birbirine
- 209 [06] dūt encīr ařma ile hem ڭızılıđla enār
- [07] her birine kendi cinsin aşlamağı eyle kār
- 210 [08] ğayrı meyve gibi bunlar ğayrı ētmez ڭabūl
- [09] kendi cinsi ařla buđa vađtı ile bir uřūl
- 211 [10] yaprağ ařla dūt ağacın hem ڭızılıđ kısmını
- [11] tāze encīre ڭalem ur ustādan gör resmini
- 212 [12] hem ڭızılıđ ile dūda urdular gördüm ڭalem
- [13] aşlayanlar tutdurunca çektiler ھاylī elem
- 213 [14] nāra encīre gerekdür aşlamak dā‘im ڭalem
- [15] köklerine aşlanursa dağı a‘lā ola hem
- 214 [16] ڭara dūda beđ düşerken ařla yaprađ encīri
- [17] dağı şonra aşlanursa dutmaya biğe biri
- 215 [18] dağı encīr kısmı ola bōyüyüp ڭalın ağağ

- [19] aşlamakda yarmağı hîç olmasa aña ‘ilâç
- 216 [20] destereyle yara anı ola dört parmak kadar
[21] ortasına çivi ursa çatlamakdan yok zarar
- 217 [22] şakķ olunmaz doğrısına ba‘zı ağaç egridir
[23] destereyle şakķ edersen nāzikāne doğrudur
- 218 [24] destereyle rahne olan yerini yunmak gerek
[25] çatlağına göre yunmak kalemi konmak gerek
- 219 [26] iki cānib ba‘zı berāber yunula dā‘im kalem
[27] encīre yuyla gerekdür nāzikāne eyle zām
- [47a]
- 220 [01] yüksek olsun alçak olsun ağacunu aşla var
[02] sā‘ir ağaç gibi encīr güzel olur meyvedār
- 221 [03] her nē dürlü kalın ağaç ola böyle aşlaya
[04] destere ile şakķ olunup aña kalem aşlaya
- 222 [05] çatlağına koduğun vakt yokuşu çeküp göre
[06] kendü sokmuş ise çatlak üstüne gece şara
- 223 [07] gözet anı böyüince dāyıklı bağla var
[08] sā‘ir ağaç gibi encīr tā olunca meyvedār
- 224 [09] alma emrūd ü nārı eyledük biz encīri
[10] kalın ağaç bu yoldan eyledük biz her biri
- 225 [11] iki üç nev‘ üzre oldı aşmaya urmak kalem
[12] biri filis biri burğı biri dahı şakķ u zām

- 226 [13] aşma kısmı kalemdür aşlamak a‘lā olan
[14] meyve görmez aşmasında filis alup aşlayan
- 227 [15] kaç‘ u vaşla aşmanında cümleden a‘lā zamān
[16] ağlayup şuyı akarken aşlayasın bağbān
- 228 [17] aşmaya lāzım gelürse aşlaman ğayrı üzüm
[18] ipini pek çekmek olsun ‘ādetiñ iki gözüm
- 229 [19] aşlamazdan evvel anı bir ip ile pek şara
[20] sonra miqdārına göre bir bıçaqla düz yara
- 230 [21] gecedden ol kâlemler pek ıslatmağdur revā
[22] kabına iplik arası ipliği seyrek şara
- 231 [23] her nē dürlü meyve ise aşlamayı pek şakın
[24] gecedden evvel şaranı sonra bağla gece sen
- 232 [25] bir karış miqdārı olsun aşlama kim yörüsün
[26] çü düz iken aşlamayı pek şakın kırmayasın
- 233 [27] ince aşmaya kalem kim aşlanurlar bir yeter
[47b]
[01] gözi bir olsun kalemde aşlama iki yeter
- 234 [02] yoğun aşma üzerine ur iki dāne kalem
[03] gözi bir olsun kırmaz çatlağına eyle zām
- 235 [04] ortasına bir kalemdür inceniñ kim urıla
[05] iki cānib ba‘zı berāber çatlama encīre şarıla
- 236 [06] ikisi de birbirine nāzikāne bend olur
[07] meyvesin gör emr-i haqla koruğ iken kanda olur

- 237 [08] urılan her bir kalemde şuyı aķup aēlaya
[09] dutmaēa budur ‘ilāē kim aşmayı pek baēlaya
- 238 [10] bir karış sürdükde aşma kaynamışdır hemān
[11] böyüdükde çözülrse aērıyup eyler zıyān
- 239 [12] aşmayı üstād ederken görmek ister aşlayan
[13] bir degildir görmek ile eşidüben aşlayan
[14] **aşmanın filis aşlamak beyān eder**
- 240 [15] aşmaya filis urursañ diñle benden vaktını
[16] tāze iken filisi al gösterirken şalkımı
- 241 [17] filis ucında iki göz aşāēası yunılır
[18] şu edüp filis konacak aşmaya da konılır
- 242 [19] penbe ipi ile anı nāzıkāne bend ede
[20] hāē vērse üzüm olup kuruēunıñ a‘lā ede
- 243 [21] aşlamakda ihtimām et hāēēa ışmarla işi
[22] kudret bārı seyr et nēēe eyler yemişi
[23] **kalem aşlamak eyyāmı yaprak aşlamak gibi göz işini beyān**
- 244 [24] tāze bir yıllık fidandan göz içün aldın kalem
[25] şuya ķorsın ol budaēı açılır vērmez elem
- 245 [26] her nē vakt açılursa aşla tırma közin al
[27] yaprak aşlar gibi olsun aşlanacak encir dal
- [48a]
- 246 [01] yaprak aşlar gibi şardın penbe ipli[ki]yle hemān

- [02] aldı saa d yeceg m alamasında zam n
- 247 [03] g z içinde bala cemre-i  li (k llisil?)
- [04] t  ki nevr zda var n  e alayan görmez alel
- 248 [05] almaya emr da ab  al n  meyveye
- [06] da  eft l ya gözi ala urma ayvaya
- 249 [07] ince nahle bu alemde bil ma' n s dır tam m
- [08] ba' özü ber berdir alemle y r mekde ve's-sel m
- [09] **fal-  r b'  ec r n  emr z na 'il c ve dev s  bey n  der**
- 250 [10] bir aac n  derdi olsa bilinür vat-  az n
- [11] di lerise  d yeyim saa an  ey b  b n
- 251 [12] rengi neft  y  oyu yeil gerekdür a  aa 
- [13] l m n  renk da  açuk olana eyle 'il c
- 252 [14] ur  gibi olsa rengi ap a olsa ara
- [15] aa r st gelmi k kinde urd vardır a  ara
- 253 [16] y r yüzine bo az  kökleri almakdan ya n
- [17]  ss  ovuk geçmek olur ol k ki at'  t hem n
- 254 [18] do r  giden k ki dursun egrisini kes hem n
- [19] do r lardan gelmek olmaz egrilerdendir z y n
- [20] **ec r n  urd n  gidermek bey n  der**
- 255 [21] z hir  tmez ba' özü aa  urd n  emr z n 
- [22] ar  eyler y  l m n  gösterir evr  n 
- 256 [23] cem'  d p ya  yaprak ile meyven n  ekirdegin

- [24] nısf-ı gül nısf-ı zibîl diplerine dök hemîn
- 257 [25] tatlu şuyı dahı döksün bir nêçe def'âtla
- [26] derdine dermân bulur eyler iseñ kerrâtla
- [27] **aşmanın za'fı gidermek 'ilâcı**
- [48b]**
- 258 [01] ger za'îf olduysa aşma aña budur çâresi
- [02] pelûṭ ağacıyla yağ eskisiniñ yaprağı
- 259 [03] yak gül olsun sonra yağmur şuyı katmak gerek
- [04] yağmur olmazsa dereden tatlu şu bulmak gerek
- 260 [05] güllerini eyle taḥmîr olsun katı koyı
- [06] dallarına sür ḥamîri üstlerine saç anı
- [07] **böcek kısmından eşcârı kurtarmağısını beyân**
- 261 [08] kurd ile karıncadan kurtarmağa gör bir 'ilâç
- [09] eyleme ihmâl 'ilâç et zâyi' olmasun ağaç
- 262 [10] şarp gerek bekmez ile hem pellûṭ ağacı kökin
- [11] cümlesin ile berâber hem şıgırın sidügin
- 263 [12] bir bakırdan kab içinde eyleyüp taḥmîr anı
- [13] kökine dök dalına sür kuruların çıka cānı
- [14] **'ilâc-ı diger**
- 264 [15] aşmanın za'afına buldum dahı bir dürlü 'ilâç
- [16] bir zirâ' miqdârı yerden kökleriniñ eṭrâfın aç
- 265 [17] birisine lîk eski gübre dökicek vaḳâr şu vër

- [18] her zamān kim ū vērirsin yapça yapça şalıver
- 266 [19] pek za‘īf oldıysa aşma yēr yüzinden kes anı
[20] tā filisler şalıversün yarışa gelsün cānı
- 267 [21] ādemī tersin ıoğa ile köklerine dök biraz
[22] tāzeler her bir niḥāli aşma ıomaz
- 268 [23] buda otın yakda saḥḳ èt tā ki ola bulamaç
[24] aşmaya sür meyvesin tēz vërmege budur ‘ilāç
[25] **baḥār eyyāmında eşcāra bir dürlü daḥi ‘ilāc**
- 269 [26] yène bir dürlü ‘ilāçım var niḥāliḡ derdine
[27] līmūnī eyler ḥazān vaḳtında baḳdıḡ rengine
- [49a]**
- 270 [01] çün baḥār eyyāmı geldi burḡuyı aldıḡ ele
[02] aşāğıdan yoḳaru dil-i nef‘i tā kim görile
- 271 [03] yoḳarudan aşāğa delmek gerek vaḳt-ı ḥazān
[04] ḳalemi jengārī saḥḳ èt delüğe doldur hemān
- 272 [05] gāḥ niḥāliḡ kökine gāḥī ḳaddine yörür
[06] yörüdükçe şuyı ile ḳurdı naḥlün ḳırılur
- 273 [07] şıḡır ödi hem gögercin terside olur devā
[08] yoḡruban dallarına kökine eyle tılā‘
- 274 [09] ḳurd var ise kökine dallarına dermān olur
[10] def‘ èder emrāzını naḥliḡ ḥastalıḳdan ḳurtılur
[11] **meyve vërmeyen eşcārıḡ ‘ilācını beyān èder**

- 275 [12] at u ādem hem şıgır tersi ağaçlar yaprağın
[13] bir çukur içine koyup berāberce cümlesin
- 276 [14] özine gāhī tatlı şu urmağ gerek
[15] tā kim eczā müte‘affin oluban şolmağ gerek
- 277 [16] hem havādan hem güneşden kara şeklinde kala
[17] bir ağacıla qarışdır birbirine qarıla
- 278 [18] azar azar ol çukurdan kara oldukça çıkar
[19] güne qarşu koruyınca gāhī etrāfa yayar
- 279 [20] kağı nahliñ derdi olsa buni zibl eyleye
[21] köklerine vara dā’im şuyın eksik étmeye
- 280 [22] cümle emrāzdan emīn olmağ içün budur ‘ilāç
[23] meyvesini vāfir eyler meyve vèrmeyen ağaç
- 281 [24] semiz otı yā gögercin tersini eyle ‘ilāç
[25] meyvesini vèrmez ise meyvedār olsun ağaç
- 282 [26] dallarına sür gögercin gübresini kış günü
[27] semiz otı yaz güninde süre éde bir günü

[49b]

- [01] **meyvesin döken niḥāl emrāzınıñ ‘ilacı beyān**
- 283 [02] meyvesin döken niḥāl emrāzına budur ‘ilāç
[03] nahl-i zeytūn yaprağın şık şuyunu al kökin aç
- 284 [04] iki üç kez kökine dök sonra örtünler kökin
[05] emr-i ḥaqla dökmez olur meyvesini dökessin

- 285 [06] erkek encİR meyvesinden aşmağıla bir niḥāl
[07] meyve étmez olur hergiz niḥālın (yaymal?)
- 286 [08] erkek encİR meyvesinden birisinin ḥāşıl olur
[09] dişi encİR meyvesine uçuban vaşl olur
- 287 [10] anıçün az revācık oldı yörümek çāresi
[11] ger murādın oldı ise meyvesin seyrek vère
- 288 [12] dökme ye hem meyvesini encİRin yētişdüre
[13] köklerinden bir zirā‘ miḳdārı açmaḳdır revā
- 289 [14] iki üç tuz urursaḅ kökine olur devā
[15] nār ağacı meyvesini ḥām iken dökse eger
- 290 [16] ḳurşun ile hem ḳalaydan ḥalka yaysun üstüne gübre
[17] ol ḳalaydan ḥalkayı var dalına bağla hemān
- 291 [18] meyvesin dökmez olur ol nār ağacı her zamān
[19] **meyve eşcārı ḳısmının ‘ilācını beyān ve mücerrebdür**
- 292 [20] taş girerse kökine hem pek olursa toprağı
[21] ḳısa yoğun filis eyler dağı şarı yaprağı
- 293 [22] ḳara ḳara beḅler ile dalların èder za‘īf
[23] kes boğazı köklerini kim ağaç olur laṭīf
- 294 [24] bir zirā‘ miḳdārı dağı ḳazıcaḅ topraḳını
[25] bevl-i ādem ile nışfin bul tozından nışfını
- 295 [26] ḳazılan ağaç dibine dökerisen sen anı
[27] bu ‘ilāç emrūd içindür sâ’irede ḳıl bunu

[50a]

- 296 [01] alma ile emrūd için ilmek lâzım degil
[02] kış olunca kar yağarsa meyvesi eyü ola
- 297 [03] üç güne dek tura andan sonra karı kaldura
[04] ol ağacın diblerine yene karlu şu vère
- 298 [05] her nè dēnlü zıkr olındı bu ‘ilāçın cümlesi
[06] taşmalı yel eserken eylemekdür eyüsi
- 299 [07] naḥl-ı emrūd āb-dār étmez olursa meyvesin
[08] tatlı şuyı bakar içre ıssı ile kaynasın
- 300 [09] kaynadıktan sonra üç kez nāzikāne dök şuyı
[10] yaprağına hem dalına dökicek gider hūyı
- 301 [11] tatlu bādem yāḥūd acı yaprağını şu ile
[12] kara şıgır tersi ile tāzesiyle yoğrıla
- 302 [13] līk gayrı nesne katma hem eser ola şimāl
[14] sürmekile dallarına sağ olur hasta niḥāl
- 303 [15] tāze tersin al ḥamīrin yoğrup bir kaba koy
[16] eksik étme haftada bir fā’idesin sonra duy
- 304 [17] naḥl-i alma köklerine dökicek a’lā yarar
[18] tāze tersi dallarına süricek kurdın kırar
[19] **şeftālū naḥlin ‘ilācını beyān**
- 305 [20] şeftālī naḥlini gördüm ‘ömr-i gāyetde kaşır
[21] ömr-i eفزūn olmağıçün tecrube étdim fakīr

- 306 [22] kökdesine bir delik del naḥliṇe vërmez zarar
[23] bir çivi ur yağlısından çıranıṇ étme ḥazer
- 307 [24] özine varınca delsün geçmeye özden öte
[25] ucını kes ba‘zı berāber çivi ḳaynaya yène
- 308 [26] ḳaynayıp ḳabı tamām örtülince ol çivi
[27] köklerine ādem tersi dökmeḳin olur ḳavī

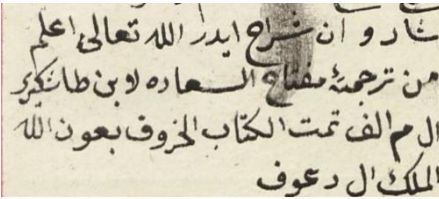
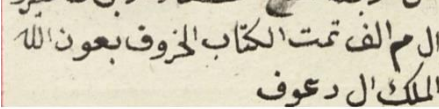
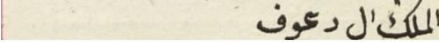
[50b]

- [01] **būstān dikmesini ve ‘ilācı beyān eder**
- 309 [02] tırı şuda aṣlā bir gün bir gece dursun hemīn
[03] būstān u sebze ḳısmı hem çiçek olsun hemīn
- 310 [04] būstānda yā sümükli böcek ile ḳurd ola
[05] bir nêce kez saçmağıla ḳurtulup sālīm ola
- 311 [06] nef‘i çokdur bāğ u būstān içre lāzım ḥardalıṇ
[07] ḳurtarırsın meyvesini olmaya anda böcek
- 312 [08] şıgır ödine ḳo toḥm būstānı ıslaya
[09] ba‘dehu ek būstānı mūzīlerden şaḳla
- [10] **ḳavun ḳarpūz ḳısmınıṇ ekilmesini beyān eder**
- 313 [11] ḳavun u ḳarpūz ḳabuḳla sebze eyle būstān
[12] eyleriseṇ bu ‘ilācı görmeye hergiz deyyān
- 314 [13] beyān bilen berāber daḥı sūsen kökini
[14] şu içinde aṣlā bunlar ile būstān toḥmını
- 315 [15] sebze ḳısmın kim ki böyle ısladup ekse hemān

- [16] bŭstānı mŭzīlerden görmeye hergiz ziyān
- 316 [17] köstebeğin yolına dök pellŭt ağacı külin
[18] emr-i hākla bağlaya pellŭt küli anın yolın
[19] **sebzevāt kısmının ekilmesini beyān ve mücerrebdür**
- 317 [20] turb şalgām mārŭl ile sebze tohumını mŭdām
[21] şığırın tersi içinde ısladup ekseñ tamām
- 318 [22] sebzeye kılmak gerekdür bu ‘ilācı her zamān
[23] bāğ bustān her çiçekden görmeye hergiz ziyān
[24] **bŭstānı kurd ve böcekden emīn eyler ‘ilacı budur**
- 319 [25] bŭstānın yaprağını kırtarır kıovar almadan
[26] tohumını evvel bularda aşla vērse ekmeden
- 320 [27] alma demir dikenini hem çadır uşğını
[51a]
[01] sirke ile şu içinde ıslada kıorsın anı
- 321 [02] kıurdlardan sālīm olur hem böceklerden emīn
[03] bŭstān u sebze tohumını ısladuban ekmegin
[04] **aşma nahlinin digerisi ve tarıkını beyān eder mücerrebdür**
- 322 [05] cem‘ edüp rammān kabuğın hem şığırın tersinin hemīn
[06] yumşak oldıkda nahlin dibine dök sen hemīn
- 323 [07] buğday bakla ile pellŭtun hurdelerin
[08] bevl-i insān içre ıslat bunları bir nēçe gün
- 324 [09] kıurutduktan sonra bunlar kıat enār kıabın bile

- [10] aşma dibine dökse ölmüş aşma dirile
- 325 [11] belki aşma naḥli yêrde dikeriken eylese
[12] cümleten a‘lā olırdı böylece zibîllese
- 326 [13] yāḥūd aşma dikeriken eski cibre dökeler
[14] iki günden sonra aḡa şuyı vêrûp qaralar
- 327 [15] tamām-şūd felāḡat-nāme naḡlistānī
[16] ve manzūme‘-i peḡlevān kemānī
- 328 [17] oḡı rūḡı içün bir fatiḡāyı
[18] kim tāze ola her dem içre ḡālī
- 329 [19] naşr bir‘ilmdür ki anıḡ ile nebātıḡ ḡāl
[20] keyfiyyet ü terbiyesi bilinür ol zuḡūrında müntehāy
- 330 [21] kemāline deḡin tedbīri daḡı ḡāḡ ıslāḡ-ı arz
[22] eyle olur ḡāḡ icrā‘ın mā‘ın ile ve yāḡūd arzı
- 331 [23] ḡazup ḡarışdırup ḡall êdûp müte‘affinen-
[24] -den ḡimāyet êder şey ile ki semā doker ḡın ve şun‘
- 332 [25] êtmek gibi ve yāḡūd evḡāt-ı berrde īrās-ı
[26] ḡararet êder nesne ile ıslāḡ gibi ri‘āyet-i
- 333 [27] havāya bile ol sebebdendir kim aḡvāl-ı arzı
- [51b]
- [01] iḡtilāt-ı ehviye mādām ki muḡtelife ile olur
- 335 [02] ḡattā ḡavānīn u ḡavā‘id felāḡat daḡı muḡtelife
[03] olur iḡtilāfāt-ı aḡālīm ile ve bunun
- 336 [04] menfa‘atı ḡûb ve tamarı tezkiye ve taḡḡīr

- [05] ve iksār ve ‘ilmiñ taḥṣīli insāna lāzım ve
- 337 [06] żarūrī emr-i ma‘āşını tekmīl içün ol
- [07] sebebdendir ki ıssı felāḥdan neş‘et eyle-
- 338 [08] mişdir ve olmuştur beḳā ma‘nāsınadır ve bu
- [09] ‘ilmiñ leṭāyifindendir ki ba‘zı netāyicini
- 339 [10] kıl edāmı bī-vakt icād içün tedbīr
- [11] ve ‘ilāç ve ba‘zı mübārisi aşlı olmayan şeyden
- 340 [12] istiḥrāc ve ba‘zı eşcārı ba‘zı āḥir ile
- [13] terkībden taḥṣīl şemere-i ‘acayib ve bunların ğayrı
- 341 [14] nêçe vaż‘-ı ğarīb zāhir ve bedīdār olur
- [15] [e]bū bekr ibn vaḥşiyye felāḥa ile tesmiye kitābında
- 342 [16] demiştir ki ṭāyife-i bazaddan naql eder ki
- [17] bir kimesne ki şemere-i ḥatmīniñ eṭrāfını devr
- 343 [18] édüp ve dünine nazar étmege mu‘tādı ola
- [19] ve mu‘tād edinse nefsinde ḥadās
- 344 [20] fer‘ ü fer‘ azala elemi ğam u ḥüzn-vān
- [21] şādvān şerāḥ eder

- 345 [22]
- 346 [23]
- [24]

BÖLÜM 4:

AKTARMA

38b

- 001** [01] İyilik için Allah’a gönülden hamt ve şükür olsun; çünkü bütün insanlar için
[02] dünyayı yarattı.
- 002** [03] İnsanı yaratması kendini anlatmak içindir. Allah katında üstünlük bulması o
[04] sebeptendir.
- 003** [05] Varlığının güzelliğinde yüzünde sevgi meydana geldi. O nur Allah’ın emri ile
[06] ruhunun temizliğini methetti.
- 004** [07] Allah kâinatı methedilmiş ruhtan yarattı. Yerde gökte her ne türlü gizli açık
[08] varsa,
- 005** [09] Yüzü suyu hürmetine bu dünya yaratıldı. Methedilen temiz ruhtan kâinat ders
[10] alır.
- 006** [11] Her nefeste ona yüz salat yüz selam olsun. O sahabelerine de hayırlı dualar ve
[12] övüşler
- 007** [13] Allah bu dünyayı gücünden yaratıp dört unsur üzerine sanatını görünür kılmış.
[14]
- 008** [15] Bu dört unsur giysisinin yaratılmaktan amacı: Bu amaç insanda temizliğin
[16] cevherini bulsun.
- 009** [17] Bu unsurların elbisesi içine insan ve hayvan, bitki ortaklığı üzerine bunlara
[18] ölüm ve hayat verildi.

- 010** [19] İnsan ile bir elbiseye girdi unsurları. Her biri tabiat içinde birbirinden fark
[20] oluşturdu.
- 011** [21] Bütün nesneler, unsurlar içinde ruh ile yaratıldı fakat insan akıl ile yaratılışı
[22] (sebebiyle) fark oluşturdu.
- 012** [23] Unsurlar birbirinden tabiat içinde fark oluşturdu. Her biri birbirinden nice
[39a] anlamda uzaktır.
[01]
- 013** [02] İnsanoğlu konuştu Allah'ı zikretti. Güç sahibi olan Allah'ı seyredip şükretti.
[03]
- 014** [04] Bütün canlılar bu unsurların elbisesi içinde zorlukla kaldı. Onu hissederek bu
[05] kızlara sürekli hayran kaldı.
- 015** [06] Bitki, hayat bereketinin mayasının unsurunu buldu. Biçmek ve birleştirmek
[07] ve besleyip büyütmeyle insana hayat verdi.
- 016** [08] Tümüne, insana hizmet etmesi için emredildi ki Allah'a hizmet eden insana
[09] rahmet etsin.
- 017** [10] Besleyip büyütmeyle dünya bahçesi meyve dolu olur. Besleyip büyütmeyen
[11] bu dünyada mesut olmasın.
- 018** [12] Besleyip büyütmede dünya bahçesinin içinde her fidan olsun. Tecrübemden
[13] bir kısmını söylenti eyledim.
- 019** [14] Nice yıllar gezmiştim tecrübeyle serseri ki bulunca bu hırka meyve veren
[15] yerleri.
- 020** [16] Bildiklerim nice üstada ulaşmış olmasın. Onlar bunda, onda gördüğümü
[17] tecrübe etmişler.

- 021 [18] Tecrübe edip sonra ondan bazısını kabul ettim. Kesme ve birleştirmeyi bir
[19] usulle anlattım ve yazdım.
- 022 [20] Bir nicesini yazmanın hikmeti budur. Bu bitkiyi besleyip büyütmede zahmet
[21] çekmesinler.
- 023 [22] Bu felahatnameyi düzenlemeye heves kıldım. Her bu hevesle nice tecrübesiz
[23] sözler katmasın.
- 024 [24] Kemani yazılı olmayarak ve manen tamamıyla hesap etti. Bu kitap bin yüz
[25] kırk yedide tarih oldu.
- 025 [26] Revnak-ı Gülşen'in düzenlenmesi dört bölümden oluştu. Yararlananlardan
[27] ricam bir dirhem duadır.
- [39b]
- [01] **Dördüncü bölümün açıklaması**
- 026 [02] Yerin çeşitliliğinin farkına birinci bölüm oldu. İkinci bölüm ağaçların dikimi
[03] ve bitkinin vaktine,
- 027 [04] Üçüncü bölüm kesme ve birbirine uygunlukla karışma ile zaman, dördüncü
[05] bölüm ağaçların hastalıklarını açıklar.
- [06] **Birinci bölüm çarşamba akşamı zamanını açıklar**
- 028 [07] Allah toprağı bir nice kısım üzerine dizmiş. Birbirlerinden farklı olduğu
[08] tecrübe ile ortaya çıktı.
- 029 [09] Bütün o toprağın lezzetini deneyimle. Sonra ağaç dikiminde zahmet
[10] çekmeyesin.

- 030 [11] Bir yere bağ ve bahçe yapmaya heves kıldın. Toprağını tecrübe et ondan yürü
[12] toprağı derin kazarak altını üstüne getirmesin.
- 031 [13] Kazıp önce bir zira miktarı toprağını al. Şişeye koyduktan sonra yağmur suyu
[14] ile karıştır onu.
- 032 [15] Yani tecrübe edesin ki tatlı su gereklidir. Kuyu su ile asla tecrübe etmeyesin.
[16]
- 033 [17] Ondan sonra bir ince bezden süzülerek yapışkan çamur olsun. Bir gece ayazda
[18] dursun, balçığı ayrı kalsın.
- 034 [19] Suyu masmavi olsun ki kokusundan dünya bıksın. Meyvesi de ona benzer
[20] tatsız tuzsuz olacaktır.
- 035 [21] Toprağı tecrübe etmek için hepsinden o gerektir. Ağaca yerini sürdür bağ için
[22] yeri yokla.
- 036 [23] Ay güneş yıldız o toprağı dövsün ki kış ve yaz böyle toprak üzerine ağaç
[24] dikenler benzerlerinden üstün olur.
- [25] **Kara kumsal ve boz kumsal özelliğini açıklaması**
- 037 [26] Kara kumsal toprak üzerine ağaç dikilen yüce olur. Bağ edersen kabı ince
[27] lezzeti güzel olur.
- [40a]**
- 038 [01] Çekirdeğı olursa az olup kırıntı olur. Her ne çıkan meyve olsa çıkan pişerek
[02] donar.
- 039 [03] Çiçek ve fidanın meyvesini hoş eder. Tohum daima böyle yerde ekerse girit
[04] tohumu

- 040** [05] Boz kumsal bağ ve badem birlikte kiraz ve meyvesi ve sarıerik ve incir narın
[06] iyisi olur.
- 041** [07] Bostan ve tohum bunda çok bitki olmasın. Terbiye ile ortaya çıkar bunda
[08] bostan isteyen.
- 042** [09] Böyle yerde hurma ağacı badem şeftali kuvvetli döver. Değersiz taşlı yerde
[10] badem dikmede zarar yoktur.
- [11] **Kızıl kumsalın özelliğini açıklar**
- 043** [12] Bağ ve badem armut ve kaysı kızıl kumsalda birlikte ve sarıerik meyvesinin
[13] iyisi ortaya çıkar.
- 044** [14] Üzümü ufak eder çekirdeği büyük eder. Kabı kalın edicidir fakat meyvesi tatlı.
[15]
- 045** [16] Ayrıca çiçek kısmına bu renk verip üstün eder. Güneşe karşı dikersen onu
[17] büyütüp canlandırır.
- 046** [18] Alaca gün dokunduğu yere daima gerek. Hem çiçek hem soğandır bunda
[19] diksen iyi olur.
- 047** [20] Bu çiçek ilminin resmini açıklardım. Söz uzar sığmaz buraya kasdolunan
[21] meyvedir.
- 048** [22] Toprak iki türlü oldu biri temiz katıksız, birine yabani denildi birine de killisi.
[23]
- 049** [24] Killi olan toprağa deva: Devamlı ilaç yapmaktır. Yabani olana gerekli değildir
[25] fidana karıştır.
- 050** [26] Bu besleyip büyüttür. Toprağa belleyip toprağı alt üst et. O toprak gübre
ister ağaçları ay yıl.

[27]

[40b]

051 [01] Bazı toprak yaz gününde tas gibi sıkı olur. Ondan meyve ağacı büyümez eksik
[02] dikilir.

052 [03] Ayrıca size ve bitkiye daima zarar verir. Ona ne kadar su verersen hemen taş
[04] kireç olur.

053 [05] Böyle toprak, büyütüp beslemekle meyve veren olur. Kasım gününde toprağı
[06] alt üst etme yaza karşı gübre karıştır.

054 [07] Bahçeyi bellemek için bu iki vakti terk etme: Biri kasım günü birisi de
[08] ilkbahar başlangıcı.

055 [09] Killi olan toprağı büyütüp beslemek gerekir. Gübre ile kâh kumla toplanmış
[10] yaprağı.

056 [11] Temiz ve killi toprağı artık gübre gerekir. Dört parçadan bir parçalık toprağı
[12] kalsın.

[13] Gübrenin durumunun açıklanması

057 [14] Tecrübeyle her gübre birbirinden farklı oldu. Hepsinden posa kısmı iyisidir
[15] böyle bil.

058 [16] Koyun ve keçi sıçratmıştır ve sonra itibarlı. At, eşek, katır, sığır gübresi
[17] bunlardan beterdir.

059 [18] Hepsinden alçak deve gübresini haber vermişler. Temiz domuz gübresi
[19] meyveye hayli zarar eder.

060 [20] Kaz ve ördek gübresini ve tavuğı gübre yapma. Güvercin gübresi ile besleyip
büyütmek gerekli değildir.

- [21]
- 061** [22] Bir sepet miktarı güvercin gübresine toplamış. Yüz sepet toprak dökersen o
[23] cinsine çevirir.
- 062** [24] Ki güvercin gübresi fidana ilaç yapmak için gereklidir. Her zaman dökmek
[25] hatadır belki ağaç kurusun.
- [26] **Yakarak gübre yapmak ve günleri açıklama**
- 063** [27] Çünkü her gübrenin birbirinden farkını söyledin. Üç yıla kadar çürüsün koy
[41a] gübre ile posanın.
[01]
- 064** [02] Çok gerekli bir yıl olup gübre eğer gerekli olursa toprağı üstün gereklidir
[03] gübreyi sindirsin.
- 065** [04] Eski olsa gübresi yarım miktarı gereklidir. Dört parçadan bir parçasını
[05] yenisine katmasını.
- 066** [06] Su yatağı yer olup sonra suyunu çekerse belleyerek şunu bunu yetiştirme.
[07]
- 067** [08] Su verilir yere gerekli olursa gübre çok olsun. Suyunu az vereceğin yerde
[09] gübre az kalsın.
- 068** [10] Gübre ile besleyip büyötmek için ölçölölük gereklidir. Posa ile sıcakta yaz
[11] gününde yanmasın.
- 069** [12] Karakış gelmeden önce taze fidan dikilsin. Yaza karşı fidanın önce diplerine
[13] gübre sal.
- 070** [14] Köklerine yağmur ile ta ki şerbeti insin ki çiftçilik sözü ile sıhhati buldurasın.
[15]

- [16] **İkinci bölüm ağaçlandırma ve çekirdeğin durumu**
- 071** [17] İkinci bölüm ağaç dikme durumunu anlatmaktadır. Ayrıca çekirdek kısmının
[18] tarzını göstermektedir.
- 072** [19] Öncesinden sonrasından her ayın üçer günü sahibi bunu gözetir ağaçları
[20] dikmezler.
- 073** [21] Doğmayacak o yerde gökte parlak yıldız dikilen ağaçları kurumaya düşkün
[22] eder.
- 074** [23] Bir fidana dikilmek gereklidir. Yerini bil vaktini bil hava belli olsun.
[24]
- 075** [25] Her yerinin katıksız kıldık sana. Görünür bildin. Her fidanı yerine dik fidana
[26] zarar gelmesin.
- 076** [27] Yaz olunca yeni dikilmiş fidana su gerekir. Eksik etme suyu yoksa giderek
[41b] elden çıkar.
[01]
- 077** [02] Bir çiçekli yer hayat bereketini ezeli ve ebedi hayat sahibinden aldı. Allah'ın
[03] emri ile akarsu üzerine bitki yaratılmış.
- 078** [04] Bir fidanın dikilmesi için suyu az olan yerlerin olması gerekir. Kış içinde
[05] dikilene yağmurdan kuvvet gelsin.
- 079** [06] Kış içinde her fidanın köküne kuvvet gelir. Yaz olunca bütün ağaçlar kuvveti
[07] kökünden alır.
- 080** [08] Kışın da yazın da hurma ağacının suyu durmaz daima yürür. Yeryüzünde
[09] dallarında yer içinde kök büyür.

- 081** [10] Bu da her kış ve yaz daima sıcak koyar. Kışın kökünü yazın da dalını
[11] büyüterek uzun eder.
- 082** [12] Yer içinde kış gününde çünkü hava ile buhar her taraftan yer içinde yumuşak
[13] yerden çıkar.
- 083** [14] O havadan verimlilik alıp köklerine kuvvet gelsin. Onun diplerini belle fidan
[15] köklü olmasın.
- [16] **Dikmenin günlerini ve ağaçların açıklaması**
- 084** [17] Geldik şimdi yaza karşı dikilenler vaktine, gün içinde dikilen hurma ağacı ile
[18] onun farkına.
- 085** [19] Fidanı kasım gününde yere dikersen yerleşir. Yaza karşı dikenler yerleşince
[20] sürsün.
- 086** [21] Güz içinde dikilenin suyu köküne iner. Kış içinde toprak içinde kökleri
[22] kuvvetli olur.
- 087** [23] Çünkü güzden ağaçları dikmeye geçti zaman. Ağaca su yürüdükten sonra gel
[24] dikme fidan.
- 088** [25] Karakıştan sonra elli günlük kışın on bir gününden mart ayının onu olsun.
[26] Dikilmek uygun olur sonraya kalmak olmasın.
- 089** [27] Dikilen ilkbaharın başlangıcına karşı dikilen her bir fidan güz içinde
[42a] dikilenden önce uyanır hemen.
[01]
- 090** [02] Ağaç dikilen güzden bahar günü geldiğinde olur. Köküne meyilli olmakla
[03] yaprağı geç uyanır.

- 091 [04] Mart içinde dahi sonra dikilen ağaçlar eğer gövdesinde her ne kuvvet var ise
[05] onu döker.
- 092 [06]       ağustos geldiğinde kuvveti kökte kalmaz. Kökte kuvvet kalmayınca
[07] nerede bulur sıhhati?
- [08] **Ağaçların dikilmesi usulünün açıklanması**
- 093 [09] Dikilmek nicedir hurma a acını açıklamak gerek. Açıklandığı üzere onu
[10] yerine dikmek gerek.
- 094 [11]       hurma ağacının kökü iri ve dağınık olur. Köklerinin uçlarını kesmek
[12] için bir bıçak al.
- 095 [13] Dikilen hurma ağacının köklerine bol çukur gerekir. Bir karıştan fazla olsun
[14] her tarafı ki sıkılır.
- 096 [15] Bir karış miktarı dursun kökünde boğazını kes. Kesmezsen çukurunda sıkılır
[16] saçma olur.
- 097 [17] Kızıl olan taze dalı güneşe karşı çevirsin. Hurma ağacının güneşe karışısını
[18] yeniden karşı döndürsün.
- 098 [19] Yeryüzünde toplanmış toprak ile doldursun. Ayağıyla eliyle basma taşı varsa
[20] kaldırsın.
- 099 [21] G z n yazın köklerin güneşi az olursa böyle gölge yere hurma a acını
[22] yukarıya dikmek gerekir.
- 100 [23] Ay ve güneş artarken hurma a acını yere dikmek gerekir. Eksilirken dikilse
[24] meyvesi yemi  versin.
- 101 [25] Hem lezzetli yapar durmadan şarap içen meyvesini iri yapar. Zamanda her
birinin ömrü fazla olacaktır.

- [26]
- 102** [27] Artarken hurma ağacını dikmek boyunu çok fazla yapar. Meyvesi de iri olur
[42b] her biri çok fazla sivri.
[01]
- 103** [02] Dikilen hurma ağacının yeri kendi yeri gibi olsun. Vaktini ve havasını gözle
[03] ki hurma ağacı yerini sevsin.
- 104** [04] Güneşe karşısını hurma ağacının güneşe karşı dikilir. Hurma ağacının güneş
[05] gören yeri kızıl olur bilinir.
- 105** [06] Güneş dokunan yerde hurma ağacını dikecek derin eyle. Güneşe karşı pamuk
[07] dikme gelirini çok sakın.
- 106** [08] Bol çukurda kökü üzerine toprağı koymak gerek. Değersiz şey ile toprağı
[09] ölmesin toprak gerek.
- 107** [10] Köklerinin etrafı altı sakın boş kalmasın. Boş kalırsa küflenir kök toprağına
[11] dokunsun.
- 108** [12] Poyraz ve yıldız ile gün doğrusu ile sabah rüzgârı eserken dikilmek ağaçlara
[13] ilaç oldu.
- 109** [14] Fakat ayva ağacı sıcak rüzgârda dikilsin. Batı rüzgârı ya lodosta estiğinde
[15] eylesin.
- 110** [16] Batı rüzgârı veya lodos estiğinde ağaç kesilmez. Meyvesini dahi alırsan
[17] almayasın gözünü aç.
- 111** [18] Kudret sahibiysen bu havada ağacın yanına varma. Ağacın boyuna
[19] dokunulacak ay değildir.

- 112 [20] Kesmek ve birleştirmek ve ağaçları dikmek bu zamanda bilinmez. Kara rüzgâr
[21] estike yazık ki başkasına ziyan eyler.
- 113 [22] Yani şeftali ve badem erik ile kaysı dalları çok olmadır bunlarda fakat iyisi
[23]
- 114 [24] Harekette olan kökte dalda bir karışır başkası. Ağaca ağırlık ederse iyisi
[25] kesmek oldu.
- 115 [26] Dalları çok olursa zayıf, güçsüz olanı kesmek çaredir. Bu çare hurma ağacının
[27] kuvvetini arttırır.
- [43a]**
- 116 [01] Ayva ile elma da gel kökü koyma durma kes. Kökü kesilirse bunları saçma
[02] olur sanma.
- 117 [03] Köklüsünden bunların hangisi [o] lur. Tasa değildir kesilirse
[04] meyvesi ur.
- 118 [05] Fakat armut ağacının kökü ve smeye. Köklerini diktiğinde çukurunda
[06] basmasın.
- 119 [07] Eksilirken artarken hurma ağacını yere dikmesin. O zaman hurma ağacını dik
[08] parlak ayı gösterson.
- 120 [09] Ayda dikilirken bir fidan fazla eksik olsa meyvesini ufacak yapar çoğunu
[10] ziyan eder.
- [11] **ekirdek kısmının dikmesini açıklar**
- 121 [12] Biz şimdi çekirdek kısmının türlerine geldik. İki kaplı ile badem gibinin
[13] türlerine

- 122 [14] Yani bir kaplı çekirdek elma armut kısmına ve buna benzer olsun dikmesinin
[15] resmine.
- 123 [16] Dinle şimdi gör çekirdek kısmının dikilmesi nedir? İki kaplı ile kapsız
[17] dikilmek nasıldır?
- 124 [18] Kasım gününde iki kaplı dikilmesi gerekir. Bu zamanda dikilenlerin kabı
[19] kuvvetli gelsin.
- 125 [20] Bazıları dikmeden önce bir gece ıslattılar. Geç kalırsa kırkında bu uygundur
[21] dediler.
- 126 [22] Derinliğini iki bel boyu toprağı süresin. Badem için yerini yumuşatıp temiz
[23] edesin.
- 127 [24] Çünkü toprağı sürdür eğlenmeyip dikmek gerek. Yağmur yağarsa sıkılır
[25] toprağı girmek gerek.
- 128 [26] Çekirdek kısmının beş parmak kadarı derin dik. Yeryüzünden diktiğın
[27] çekirdeğini yumuşak dikme.
- [43b]**
- 129 [01] Bir kalınca ağaç ile toprağı delik yap. Beş parmak kadar olsun yere girecek o
[02] çelik.
- 130 [03] Deliğın içine salıver o çekirdek yerleşsin. Yanı üzerine yatsın ki sütü nice
[04] olursa düşsün.
- 131 [05] Birbirlerinden araları bir karıştan eksik olsun. Büyüdükten sonra serin etmek
[06] çaresi olur.
- 132 [07] Aşılama gerekirse yaprak buna karıştırılır. Ta ki üç yıllık gerektir büyüyünce
aşılansın.

- [08]
- 133 [09] İnce iken aşılamasın her bir fidan büyüsün. Ne kadar büyük olursa aşılansın
[10] ziyan görmez.
- 134 [11] Yanlarından diplerinden çıkan dalını o fidanın dalını budağını kesmesinler.
[12]
- 135 [13] Aşılama vaktinden önce o hurma ağacının suyu kaçır. Kabını içmez fidanın
[14] aşılama vakti geçer.
- 136 [15] Boyunu uzun edersen dalını kesmek gerek. Aşılama vakti kesilir. Hafifliği
[16] hurma ağacının hafif gider.
[17] **Kabı bir kat çekirdek dikmesini açıklar.**
- 137 [18] Kabı bir kat elma armut dahi başka kısmını, resmini eşekle dikmeyi dilerdi.
[19]
- 138 [20] İki parmak boyu olsun toprağını derin kılmasın. Kabı bir kat meyve kısmı
[21] dikilen çekirdeğin
- 139 [22] Bunları başka başka dikince yüce olur. Aşı ile dikmeyi bazı kimseler iyi görür.
[23]
- 140 [24] Üçüncü cemrede kabı bir katı yere diksen Allah'ın emriyle bahara karşı
[25] yerden dirilsin.
- 141 [26] Kasımda iki kaplısını dikmek gerek. Büyüdükten sonra onu başkasına
[27] [il]işmek gerek.
- [44a]
- 142 [01] Dikmenin vakti geçerse iki kaplı meyveler üçüncü cemrede onu evde derin
diksinsinler.

- [02]
- 143 [03] Karıştırıp dikmek istersen hangi meyve bezmeyin. Toprağını iki parmak kıl
[04] çok derin etmeyesin.
- 144 [05] Bu çekirdek dikmesinin kısmını tamamladım. Tatlı olmak sanatını dikmeyi
[06] niyet ettim.
- [07] **Acı çekirdekli meyve tatlı çekirdekli olmasını açıklar.**
- 145 [08] Tatlı olmak istersen şeftali çekirdeği ve sarıeriği tatlı yapasın eriği.
[09]
- 146 [10] Kasım gününde çekirdeği soğuğa koymak gerekir. İki üç parmak kadar
[11] derinliği olması gerekir.
- 147 [12] Uçları yeryüzünden taş çıkısın fidan olsun. Yerini değiştirmek ile asla ziyan
[13] olmaz.
- 148 [14] O fidan bu vaktinde dikilirse sebze kısmıdır. Yerinden çıkarırsan hurma
[15] ağacına ziyan etmez.
- 149 [16] Badem ortasından ikiye yarılp rengi kızıl olur. Yanlarında iki meme gibi
[17] sarkar.
- 150 [18] Yanlarında meme gibi sarkanı sen hemen kopar. Hemen başka bir yere dik
[19] hurma ağacına ziyan gelmesin.
- 151 [20] Onu aşla ayrı yerlere büyümesine bakma ki göresin o çekirdek tatlı olmuş
[21] göstereyin.
- 152 [22] Şeftali ve zerdaliyi boğaz içi insanı. Bazısını etmek için bademi böyle yapar.
[23]

- [24] **Dut ve incir çekirdeği dikmesini açıklar.**
- 153 [25] İncir zamanını tahmin etmek gerekse, fidan vaktidir nisana karşı toprağa
[26] koymak hemen.
- 154 [27] Ekşi kara ile pembe dutun kırmızı meyvesini düşürüp bir yere yoğursun
[44b] hepsini.
[01]
- 155 [02] Sonra kızıl ipi olsun ya da pamuk ipi olsun. O hamurun içine sok ucunu ve
[03] çek ipi.
- 156 [04] As koy ki kurusun tohum ile ipliği hemen. Onu kuru yerde sakla nemden ziyan
[05] gelmesin.
- 157 [06] Biri iki gün nisan vakti gelmeden yere uzar. Allah'ın emriyle dut incir ağacı
[07] olmuş gösterebilir.
- 158 [08] Bazıları çekmez ipe alır bunların tohumunu. Kurutup buğday gibi ederler
[09] dikilmesini.
[10] **Çiçeklerin tohumunu dikmesini açıklama**
- 159 [11] O çiçek kısmının kökü soğan olmasın. Tohumunu alıp söyleneni dikmeye
[12] geldi açıklama.
- 160 [13] Bazı şebboy ve karanfil kısmının tohumunu alsın. Yere dikip bir yıl içinde o
[14] çiçeğe gösterebilir.
- 161 [15] Kasım günüdür takdim edilen vakittir çekinme. Ya ağustos içinde ektin ise hiç
[16] zarar yoktur.
- 162 [17] Üzerine süpürge eyle suyu saçılır. Nezaketle ısla onu tohumu sudan açılır.

- [18]
- 163 [19] Güneşe karşı koyma onu Allah’a gölge olsun. Büyüyünce sakla onu koyma
[20] yağmurda kalsın.
- 164 [21] Eğer karanfil ektinse yaprağı altı olsun. O yerden çıkarırsan toprağı hazır et.
[22]
- 165 [23] İstersen başka başka dikesin onu yere. Olmazsa saksıya dik su ver kurumasın.
[24]
- 166 [25] Her ne türlü çiçek ki tohumu böyle alınır. Bir yıl içinde o çiçek gösterir ve
[26] takınır.
- [27] **Üçüncü bölüm kesme birleştirme aşlamak vaktini ve usulünü açıklama**
- [45a]**
- 167 [01] Üçüncü bölüm kesme ve birleştirme zaman ile karışabilme. Sebep üzerine
[02] ayırmasını ve açıklamasını uygunluk eyledin.
- 168 [03] Bahçivana bir iki söz söyleyeyim kesmeden. Bahçe vaktini geçirmeden asma
[04] kessin.
- 169 [05] O elli günlük kış olsun sonrası marta kadar. Bahçe asma kısmını gel bu zaman
[06] hemen buda.
- 170 [07] Asmanın da vakti böyledir eğer ki her zaman. Bazıları bir ay önce dediler
[08] ziyan olmaz.
- 171 [09] Çoğu kesmeden önce kuvvetli olmaz demiş. Soğuk olup don olursa korkarım
[10] yemiş vermez.
- 172 [11] Her diyarın bir havası her yerin bir iyisi var. Allah onu birbirine zıt olarak
yaratmış.

- [12]
- 173 [13] Asma kısmı ne kadar geç kesilirse iyi olur ki soğuk olursa o soğuktan kurtulur.
[14]
- 174 [15] Kimi suyu akmadan önce daha iyisini diler. Kimi de su yürüdükten sonra
[16] mevsimi demiş.
- 175 [17] Kuvvetine göre kes asmayı boşa gitmesin. Koca asma suyu aksa kuvvetini
[18] elden çıkarır.
- 176 [19] Kesersen ağlamak taze asmada uygundur. Kolu fazla koymak yemişe istekli
[20] olurdu.
- 177 [21] Asma gülünün kısmını yerine göre buda. Ağırlık yerinde çekmesin asmaya
[22] sürekli haz eylesin.
- 178 [23] Yeri bol yerde asmaya kol koy. Eski kolu kesersen su ona sanmasın.
[24]
- 179 [25] Rızık veren Allah ve parmak ile zorlu kısmı devamlı yedi sekiz gün kuvvetli
[26] kesildiğinde tamam olur.
- 180 [27] Bakan asma kısmı kesimi kuvvetine göredir. Kesen usta olunca bunu daima
[45b] gözetir.
[01]
- 181 [02] Kuvvetinden fazla göz koyarsan asma kurur. Bir iki gün göz konulandan
[03] eskisinden ölü yürür.
- 182 [04] Her kimin bağı zayıfsa ikişer göz alıkoysan. Bağı kuvvetli olursa üç koyasın
[05] güzel olur.

- 183 [06] Dört olsun ya da beş olsun yeni bağa gözü koysun. Kuvvetine göre kesecek
[07] sözü kestim.
- 184 [08] Kesme aracına zeytin ile iyi yağını sürmen gerekir. Bağ bulunca kesilmez,
[09] yerlerinden kurtulur.
- 185 [10] Filiz vakti gelince asmayı büyütsün. Eğri dalın gövdesinden kaldırıp
[11] beslenmesin.
- 186 [12] Asma budar gibi dalın ustası olan bunları koymaz. Ölçülülük üzerine enine
[13] filizini koysunlar.
- [14] **Aşılamanın türlerini ve vaktini açıklar.**
- 187 [15] Ey bahçıvan aşılamanın türleri çoktur neyleyim. Fakat kaç tür gerekse şimdi
[16] açıklayayım.
- 188 [17] Kalem vakti kırk günden sonra elli günlük kış içindedir. Haziran sonrasında
[18] yaprağı vermek çok önemlidir.
- 189 [19] Yaprığın vaktini bil ki yılda iki keredir. İkinci vakti ağustos geçtikten sonra.
[20]
- 190 [21] Bütün ağaçlara yürüsün gözleri sulu olsun. Ya ağustostan önce yani gözleri
[22] pişsin.
- 191 [23] Kaysı ve eriğin yaprağı önce olur. Buna benzer elma armut kısmı önce
[24] vurulur.
- 192 [25] Aşılamanın gözü pişsin ve önce vurmasın. Güne karşı taze olan gözleri
[26] kurumasın.
- 193 [27] Yaprığı önce olanları güne karşı aşıla. Sıcakta aşıl原因lar gölgesinde aşıl原因.

[46a]

[01]

194 [02] Ortaya çıkan amacımız bundan tamam bilinsin. Aşılayan her kim olursa bunda
[03] dikkatli davransın.

195 [04] Dostun verdiği doğru haber daima korkudur.

[05] İnsan taş yakup satan kesen, kesilen ağaç bakar.

196 [06] ve hüve kavluhu lā-cezz bī-ḥamse ḥārīku'l-ḥacer

[07] bāyi'ü'l-beşer zābiḥü'l-baḳar kât'a's-şecer şa'imü's-seher

197 [08] Kesmek ve birleştirmek aşlamak herkesin karı değildir. Çünkü senden çok
[09] bilen var aşlamayı ondan öğren.

198 [10] Arpa kısmının sarı olduğu vaktine ulaşmak gerekir. Yaprığı alıp yerinden
[11] ağaca vurmaktır gerekir.

199 [12] Gel şubatın yirmisinden martın onuna kadar göz aşısını aşıladıktan sonra on
[13] güne kadar çözmesin.

200 [14] Dört göz üstün yerinden alınmak lazım taze kalem. Doğusu doğuya gerektir
[15] batısı batıya.

201 [16] Kalem kesildiği zaman bir işaret yap haber. Doğu ve batı ayrı olsun diye bir
[17] haber yap.

202 [18] Vurduğun taze kalem bir karış miktarı olsun. Bağını çözmek gerekir boğulur
[19] elem verir.

203 [20] Allah katında kesmek ve birleştirmek ve aşlamak beceridir. Fakat nemde
[21] aşılanaı saklamak uygundur.

[22] **Birkaç ağaç türünü birbirine aşlaması ve kabulünü açıklar.**

- 204 [23] Altı türlü meyve kısmını aşılamaktan bademe. Allah'ın emriyle insana meyve
[24] kısmı ortaya çıkar.
- 205 [25] Yani şeftali erik kuvvetle birbirine karışır ve sarıerik ve muşmula ve kaysı da
[26] aşıla.
- 206 [27] Birbirine aşılır yaprak ile bunlar kalem. Vakti kırk günden sonraki elli
[46b] günlük kış içindedir.
[01]
- 207 [02] Beş meyveyi birbirine aşılamaşın diyeyim. Ayva armut üzerine elma muşmula
[03] yemişinin.
- 208 [04] Yaprak kalemle bunların her birine vurulur. Fakat hurma ağacına göre
[05] birbirine işlemen gerek.
- 209 [06] Dut incir asma ile kıızılcıkla nar, her birine kendi cinsini aşılamaşın kar eyle.
[07]
- 210 [08] Başka meyve gibi bunlar başka kabul etmez. Buna vakti ile bir yöntem kendi
[09] cinsini aşıla.
- 211 [10] Dut ağacını ve kıızılcık kısmını yaprak aşıla. Taze incire kalem vur ustadan
[11] resmini gör.
- 212 [12] Kıızılcık ile duta kalem vurdular gördüm. Aşılayanlar tutturunca hayli elem
[13] çektiler.
- 213 [14] Nara incire daima kalem aşılamaşın gerektir. Köklerine aşılınırsa dahi yüce
[15] olur.
- 214 [16] Karaduta tohum düşerken incir yaprağını aşıla. Sonra aşılınırsa binde biri
[17] tutmaz.

- 215 [18] İncir kısmı büyüyüp kalın ağaç olsun. Aşılamakta yarması hiç olmasa ona ilaç.
[19]
- 216 [20] Onu destereyle yar dört parmak kadar olsun. Ortasına çivi vursa çatlamaktan
[21] zarar olmaz.
- 217 [22] Yarılmaz doğrusuna bazı ağaç eğridir. Destereyle nezaketle yararsan
[23] doğrudur.
- 218 [24] Destereyle yarık olan yerini temizlemek gerek. Çatlağına göre yıkamak
[25] kalemi koymak gerek.
- 219 [26] İki taraf beraber yıkansın daima kalem. İnciri yıkamak gerektir nezaketle ekle.
[27]
- [47a]
- 220 [01] Yüksek olsun alçak olsun ağacını aşıla. Harekette olan ağaç gibi güzel meyve
[02] veren olur.
- 221 [03] Her ne türlü kalın ağaç olursa böyle aşılasın. Destere ile yarıp ona kalem
[04] aşılasın.
- 222 [05] Çatlağına koyduğun vakit yukarı çekip gör. Kendi sokmuş ise çatlak üstüne
[06] geçsin sarsın.
- 223 [07] Gözet onu büyüyün sıkı bağla. Harekette olan ağaç gibi incir meyve veren
[08] olunca,
- 224 [09] Biz inciri elma armut ve narı eyledik. Biz her biri kalın ağaç bu yoldan
[10] eyledin.
- 225 [11] Asmaya kalem vurmak iki üç tür oldu: Biri filiz, biri burgu, biri yarık ve
ekleme.

- [12]
- 226 [13] Asma kısmı kalemdir aşılama yuce olan. Asmasında filiz alıp aşılama meyve görmez.
[14]
- 227 [15] Kesmek ve birleştirmekle asmanında bütününden yuce zaman. Bahçıvan
[16] ağlayıp suyu akarken aşılama.
- 228 [17] Asmaya başka üzüm aşılama gerekirse iki gözüm ipini kuvvetli çekmek
[18] alışkanlığın olsun.
- 229 [19] Aşılama önce onu bir ip ile sıkı sarsın. Sonra miktarına göre bir bıçakla
[20] düz yarasın.
- 230 [21] O kalemleri geceden çok ıslatmak uygundur. Kabına iplik arası ipliği seyrek
[22] sarsın.
- 231 [23] Her ne türlü meyve ise aşılama çok sakın. Geceden önce sarsın sen gece
[24] sonra bağla.
- 232 [25] Bir karış miktarı olsun aşılama ki yürüsün. Çünkü düz iken aşılama çok
[26] sakın kırmayasın.
- 233 [27] İnce asmaya kalem ki aşılama bir yeter. Gözü bir olsun kalemde aşılama iki
[47b] yeter.
[01]
- 234 [02] Yoğun asma üzerine iki tane kalem vur. Gözü bir olsun kırmaz çatlağına artır.
[03]
- 235 [04] Ortasına bir kalemdir incenin ki vurulsun. İki yön beraber çatlama incire
[05] sarılsın.

- 236 [06] İki de birbirine nezaketle bağ olur. Meyvesini gör Allah'ın emri ile koruk
[07] iken nerede olur.
- 237 [08] Vurulan her bir kalemde suyu akıp ağlasın. Tutmaya budur ilaç ki asmayı
[09] sıkı bağlasın.
- 238 [10] Bir karış sürünce asma hemen kaynamıştır. Büyüdükçe çözülürse ağrıyıp
[11] ziyan eder.
- 239 [12] Asmayı usta ederken aşılamanı görmek ister. Görmek ile işiterek aşılamanı bir
[13] değildir.
- [14] **Asmanın filiz aşılamanı açıklar.**
- 240 [15] Asmaya filiz vurursan vaktini benden dinle. Taze iken salkımı gösterirken
[16] filizi al.
- 241 [17] Filiz ucunda iki göz aşağısı yıkanır. Şu edip filiz konacak asmayada konulur.
[18]
- 242 [19] Pembe ip ile onu nezaketle bağla. Allah verirse olgunlaşmamış ekşi üzüm olup
[20] yüce etsin.
- 243 [21] Aşılamanı dikkatle çalış, işi Allah'a ısmarla. Gücün varsa seyret nasıl eyler
[22] yemişi.
- [23] **Kalem aşılamanı günleri yaprak aşılamanı gibi göz işini açıklama.**
- 244 [24] Taze bir yıllık fidandan göz için kalem aldın. Suyu koyarsın o dal parçasını
[25] açılır elem vermez.
- 245 [26] Her ne vakit açılırsa aşılama durma gözünü al. Aşılamanı incir dal yaprak aşılama
[27] gibi olsun.

[48a]

- 246 [01] Yaprak aşılar gibi pembe iple hemen sardın. Sana söyleyeceğim
[02] aşılamaındaki zaman kaldı.
- 247 [03] Güz içinde başla üçüncü cemre tamamı ki ilkbaharda nice aşılaman eksiklik
[04] görmez.
- 248 [05] Elmaya armuta kabı kalın meyveye ve şeftaliye durma ayvaya gözü aşıla.
[06]
- 249 [07] İnce ağaca bu kalemden bil manası tamamdır. Kalemle yürümek beraberdir
[08] işte o kadar.
[09] **Dördüncü bölüm ağaçların hastalıklarına ilaç ve çaresini açıklar.**
- 250 [10] Bir ağacın derdi olsa sonbahar vaktinde bilinir. Ey bahçıvan dinlersen sana
[11] söyleyeyim.
- 251 [12] Sağ ağacın rengi petrol yağı renginde ya da koyu yeşil olması gerekir. Limon
[13] renginden açık olana ilaç yap.
- 252 [14] Kuru gibi olsa rengi de yer yer siyah olsa. Taşa denk gelen kökünde kurt vardır
[15] aç ara.
- 253 [16] Yeryüzüne boğazı kökleri almaktan yakın. Sıcak soğuk geçmesi olur o kökü
[17] hemen kes.
- 254 [18] Doğru giden kökü dursun eğrisini hemen kes. Doğrudan ziyan gelmez
[19] eğrilere dendir ziyan.
[20] **Ağaçların kurdunu gidermeyi açıklar.**

- 255 [21] Bazı ağaçlar kurdunu hastalığını göstermez. Sarı yapar ya limon rengi
[22] yapraklarını gösterir.
- 256 [23] Yaprak ile meyvenin çekirdeğini toplayıp yak. Yarısı g l yarısı gübre
[24] diplerine hemen d k.
- 257 [25] Birçok defa tatlı suyu dahi döksün. Defalarca yaparsan derdine derman bulur.
[26]
- [27] **Asmanın zaafını gidermenin ilacı;**
- [48b]**
- 258 [01] Eğer asma zayıf olduysa ona çaresi budur: Bulut ağacıyla ya  eskisinin
[02] yaprağı.
- 259 [03] Yak g l olsun sonra yağmur suyu katmak gerekir. Yağmur olmazsa dereden
[04] tatlı su bulmak gerekir.
- 260 [05] G llerini yo ur katı koyu olsun. Dallarına hamuru s r onu üstlerine sa .
[06]
- [07] **Böcek kısmından ağaçları kurtarmasını açıklama.**
- 261 [08] Kurt ile karıncadan kurtarmak için bir ilaç g r. İhmal etme ilaç yap ağaç zarar
[09] görmesin.
- 262 [10] Dik gerek pekmez ile meşe ağacı kökünü. Hepsi ile beraber sığırın sidiğini.
[11]
- 263 [12] Bir bakırdan kap içinde onu yo urup köküne d k dalına s r kuruların canı
[13] çıksın.
- [14] **Diğer ilaç:**

- 264 [15] Asmanın kuvvetsizliğine bir türlü ilaç buldum. Bir zira' miktarı yerden
[16] köklerinin etrafını aç.
- 265 [17] Fakat birisine eski gübre dök temkinlilikle su ver. Her zaman su verirsen yavaş
[18] yavaş salıver.
- 266 [19] Asma çok zayıf olduysa yeryüzünden onu kes ki filizler salıversin canı yarışa
[20] gelsin.
- 267 [21] İnsan dışkısını kova ile köklerine biraz dök. Tazeleri her bir fidanı asma
[22] koymaz.
- 268 [23] Otunu buda yak da ez ki sulu olsun. Asmaya sür meyvesini çabuk vermeye
[24] ilaç budur.
- [25] **Bahar günlerinde ağaçlara bir türlü dahi ilaç:**
- 269 [26] Fidanın derdine yine bir türlü ilacım var. Sonbahar vaktinde rengine baktın
[27] limon rengi yapar.
- [49a]
- 270 [01] Çünkü bahar günü geldi burguyu ele aldın. Aşağıdan yukarı faydalı gönül
[02] görünsün.
- 271 [03] Sonbahar vakti yukarıdan aşağı delmek gerekir. Bakır yeşili kalemi döv ki
[04] deliğe hemen doldur.
- 272 [05] Kâh fidanın köküne kâh boyuna yürür. Yürüdükçe ağacın suyu ile kurdu
[06] kırılır.
- 273 [07] Sığırın ödü ve güvercin dışkısı da deva olur. Yoğurup dallarına köküne
[08] sürülecek ilaç yap.

- 274 [09] Kurt varsa köküne dallarına derman olur. Ağacın hastalığını yok eder
[10] hastalıktan kurtulur.
- [11] **Meyve vermeyen ağaçların ilacını açıklar.**
- 275 [12] At ve insan ve sığır dışkısı ağaçlar yaprağını, hepsini beraber bir çukur içine
[13] koyup
- 276 [14] Kendine tatlı su vurmak gerek ki kısımları kokmuş olarak solması gerek.
[15]
- 277 [16] Hem havadan hem güneşten kara şeklinde kalsın. Bir ağaç ile karıştır birbirine
[17] karışsın.
- 278 [18] Azar azar o çukurdan kara oldukça çıkar. Güneşe karşı koruyunca kâh etrafa
[19] yayar.
- 279 [20] Hangi ağacın derdi olsa bunu gübre yapsın. Köklerine varsın daima suyunu
[21] eksik etmesin.
- 280 [22] Bütün hastalıklardan emin olmak için ilaç budur. Meyve vermeyen ağaç
[23] meyvesini bol yapar.
- 281 [24] Semizotu ya da güvercin derisini ilaç yap. Meyvesini vermezse ağaç meyve
[25] veren olsun.
- 282 [26] Kış günü güvercin gübresini dallarına sür. Semizotunu yaz gününde sür bir
[27] günü etsin.
- [49b]
- [01] **Meyvesini döken fidanın hastalığının ilacını açıklama.**

- 283 [02] Meyvesini döken fidan hastalığına ilaç budur: Zeytin ağacının yaprağını sık
[03] suyunu al kökünü aç.
- 284 [04] İki üç kez köküne dök sonra kökünü örtünler. Allah'ın emriyle dökmez olur
[05] meyvesini dökmesin.
- 285 [06] Erkek incir meyvesinden asmaya bir fidan meyve etmez olur herkes fidanın
[07] (yaymal?)
- 286 [08] Erkek incir meyvesinden birisi ortaya çıkar. Dişi incir meyvesine uçarak
[09] birleşir.
- 287 [10] Onun için yürümek çaresi az uygun oldu. Eğer isteğin olduysa meyvesini
[11] seyrek versin.
- 288 [12] Meyvesini dökmesin incirini yetiştirsin. Uygun olan köklerinden bir kol
[13] uzunluğu kadar açmaktır.
- 289 [14] Köküne iki üç tuz vurursan deva olur. Eğer nar ağacı meyvesini olmamışken
[15] dökerse
- 290 [16] Kurşun ile ve kalaydan çembere üstüne gübre yaysın. O kalaydan çemberi
[17] dalına hemen bağla.
- 291 [18] O nar ağacı meyvesini her zaman dökmez.
[19] **Meyve ağaçları kısmının ilacını açıklama ve haber vermesidir.**
- 292 [20] Köküne taş girerse ve toprağı sert olursa sarı yaprağı kısa yoğun filiz eyler.
[21]
- 293 [22] Kara kara benler ile dallarını zayıf eder. Boğazını köklerini kes ki ağaç güzel
[23] olur.

- 294 [24] Bir kol uzunluğu kadar daha toprağını kazacak. İnsan idrarı ile yarısını bul
[25] tozundan yarısını.
- 295 [26] Sen onu kazılan ağaç dibine dökersen bu ilaç armut içindir diğerinde de bunu
[27] yap.
- [50a]
- 296 [01] Elma ile armut için ilmek lazım değil. Kış olunca kar yağarsa meyvesi iyi olur.
[02]
- 297 [03] Üç güne kadar dursun ondan sonra karı kaldırsın. O ağacın diplerine insin
[04] karlı su versin.
- 298 [05] Bu ilacın hepsi her ne türlü söylendi. Taşmalı yel eserken yapmaktır iyisi.
[06]
- 299 [07] Armut ağacının meyvesi olursa sulu yapmaz. Tatılı suyu bakar içine sıcak ile
[08] kaynasın.
- 300 [09] Kaynadıktan sonra üç kez nezaketle suyu dök. Yapradına ve dalına dökünce
[10] huyu gider.
- 301 [11] Tatlı badem veya acı yapradını su ile karasığır dışkısı ile tazesıyla yoğrulsun.
[12]
- 302 [13] Fakat başka nesne katma ki sol tarafa esir olsun. Dallarına sürmekle hasta
[14] fidan sağ olur.
- 303 [15] Taze dışkısını al hamurunu yoğurup bir kaba koy. Eksik etme haftada bir sonra
[16] faydasını duy.
- 304 [17] Elma ağacının köklerine dökünce çok yarar. Taze dışkısını dallarına sürünce
kurdunu kırar.

- [18]
- [19] **Şeftali ağacının ilacını açıklama.**
- 305 [20] Gayet kısa olan ömründe şeftali ağacını gördüm. Ömrü çok olması için çaresiz
[21] tecrübe ettim.
- 306 [22] Gövdesine bir delik del ağaca zarar vermez. Çıranın yağlısından bir çivi vur
[23] çekinme.
- 307 [24] Özüne varınca delsin özünden öteye geçmesin. Ucunu birlikte kes çivi
[25] kaynasın yine.
- 308 [26] O çivi kaynayıp kabı tam örtülünce köklerine insan dışkısı dökmek güçlü olur.
[27]
- [50b]
- [01] **Bostan dikmesini ve ilacı açıklar.**
- 309 [02] Duru suda aşıla hemen bir gün bir gece dursun. Bostan ve sebze kısmı hemen
[03] çiçek olsun.
- 310 [04] Bostanda sümüklü böcek ile kurt olursa bir nice kez saçma ile kurtulup sağlıklı
[05] olsun.
- 311 [06] Bağ ve bostan içinde hardal gereklidir faydası çoktur. Meyvesini kurtarırsan
[07] onda böcek olmaz.
- 312 [08] Sığır ödüne koy tohum bostanı ıslansın. Sonra ek bostanı eziyet verenlerden
[09] sakla.
- [10] **Kavun karpuz kısmının ekilmesini açıklar.**

- 313 [11] Kavun ve karpuz kabuklu sebze bostan eyle. Bu ilacı yaparsan asla görmesin
[12] Cenab-ı Hak.
- 314 [13] Açıklama bilen beraber de susam kökünü su içinde aşıla bunlar ile bostan
[14] tohumunu.
- 315 [15] Sebze kısmını ki böyle ıslatıp hemen ekse bostanı eziyet verenlerden asla
[16] ziyan görmesin.
- 316 [17] Köstebeğin yoluna dök meşe ağacı külünü. Allah'ın emriyle bağlasın meşe
[18] ağacı külü onun yolunu.
- [19] **Yeşil bitkiler kısmının ekilmesini açıklar ve haber verir.**
- 317 [20] Turp şalgam marul ile sebze tohumunu sürekli sığırın dışkısı içinde ıslatıp
[21] eksen tamam.
- 318 [22] Sebze bu ilacı her zaman yapmak gerektir. Bağ bostan her çiçekten asla
[23] ziyan görmesin.
- [24] **Bostanı kurt ve böcekten kurtarır ilacı budur.**
- 319 [25] Bostanın yaprağını kurtarır kovar almadan. Tohumunu önce bunlarda aşıla
[26] ekmeden verse.
- 320 [27] Elma demir dikenini ve çadıruşağını sirke ile su içinde ısla onu koyarsın.
- [51a]
[01]
- 321 [02] Kurtlardan esen olur böceklerden korkusuz olur. Bostan ve sebze tohumunu
[03] ıslatarak ekmeğini
- [04] **Asma ağacının diğerini ve yolunu açıklar haber eder.**

- 322 [05] Nar kabuğunu ve sığırın dışkısını hemen toplayıp yumuşak olduğunda ağacın
[06] dibine sen hemen dök.
- 323 [07] Buğday bakla ile meşe ağacının kırıntılarını bunları bir nice gün insan idrarı
[08] içinde ıslat.
- 324 [09] Kuruttuktan sonra bunları kes nar kabuğunu bile. Asma dibine dökerse ölmüş
[10] asma dirilir.
- 325 [11] Belki asma ağacını yerde dikerken eylese böylece gübrelese hepsi büyürdü.
[12]
- 326 [13] Veya asma dikerken eski meyvelerin posasını döksünler. İki günden sonra ona
[14] suyu verip karıştırırlar.
- 327 [15] Hurma fidanlığının felahatnamesi tamam oldu ve Pehlevan Kemaninin şiiri.
[16]
- 328 [17] Ruhu için bir fatihayı oku. Her zaman içinde hali taze olsun.
[18]
- 329 [19] Yardım bir ilimdir ki onun ile bitkinin hali niteliği ve yetiştirmesi o
[20] görünürde ebedi bilinir.
- 330 [21] Olgunluğuna kadar önlemi kâh yeryüzünün düzeltilmesi yap. Kâh suyun icrası
[22] ile veya yeryüzü olur.
- 331 [23] Kazıp karıştırıp halledip çürümüştense himayet eder. Nesne ile ki gökyüzü
[24] döker (kın u sun?)
- 332 [25] etmek gibi veyahut toprak vakitlerinde yapraklanma hararet eder eşya ile
[26] düzeltme gibi uygun

- 334 [27] havaya bile o sebepten ki yeryüzünün durumu. Havaya karışmak mademki
[51b] başka başka ile olur.
[01]
- 335 [02] Hatta kanunlar ve kaideler çiftçilikte başka başka iklimlerin uyumsuzlukları
[03] ile olur ve bunun
- 336 [04] faydası güzel ve yüce yer tamam etmek ve temizleme ve arttırma ve ilmin
[05] edinmesi insana gereksin ve
- 337 [06] zorunlu geçim emrini bitirmek için o sebeptendir ki sıcak çiftçilikten meydana
[07] gelmiştir.
- 338 [08] ve olmuştur ve devamlılık anlamındadır ve bu ilmin hoşnutluğundandır ki bazı
[09] sonuçlarını
- 339 [10] ifadeni kıl vakitsiz yaratma için tedbir ve ilaç ve bazı (mübārisi?) aslı olmayan
[11] şeyden
- 340 [12] Çıkarma ve bazı ağaçları bazı son ile birleştirmekten edinme farklı meyveyi
[13] ve bunların başka
- 341 [14] Nice garip bırakma görünür olur Ebubekir İbn Vahşiyye balangıç ile
[15] isimlendirme kitabında
- 342 [16] Demiştir ki Bazad kaviminden aktarır ki bir kimse ki meyve bitiminin etrafını
[17] dönüp
- 343 [18] Ve gecesine bakmaya alışılmış olsun ve alışılmış olursa zamanında (ḥadās?)
[19]
- 344 [20] Azar azar azalsın sıkıntısı kederi hüznü sevinçle açıklar.
[21]

345 [22]

346 [23]

[24]

شارو أن شرح أيد الله تعالى أعلم
من ترجمه مفسر السعاده لابن طائفة
الأم الف تمت الكتاب الحروف بعون الله
الملك ال د عوف

BÖLÜM 5:

GRAMATİKAL DİZİN

Dizin

A

a “ol zamiri”

a.+ña (006), (034), (052), (178), (215), (221), (258), (326)

a.+nda (311)

a.+ndan (020), (021), (030), (051), (197), (297)

a.+nı (014), (031), (045), (091), (093), (141), (142), (151), (156), (162), (163), (163), (165), (172), (187), (216), (223), (229), (242), (250), (260), (263), (266), (295), (320)

a.+nıñ (316), (329)

a.+nıñçün (287)

a.+nlar (020)

a.+nuñ (083), (084)

‘**abes** < Ar. “anlamsız, boş, faydasız, gereksiz”

‘a. (096), (116)

ābdār < Fars. “ter u taze, tap taze, parlak”

a. (299)

acı “tadı yakıcı olan, tatlı olmayan”

a. (301)

aç- “açmak”

a. (110), (252), (264) (283)

a.-mağdır (288)

açıl- “açma işine konu olmak”

a.-ur (162), (244)

a.-ursa (245)

açuk “kapalı durumda olmayan”

a. (251)

ādem < Ar. “insan”

a. (009), (010), (013), (195), (275), (308)

a.+e (015), (016), (016), (204)

a.+i (002), (152)

a.+ī (267)

ādemī < Ar. “bir insan”

a.+de (008)

‘ādet < Ar. “usul, görenek, alışılmış davranış, huy, tabiat”

‘a.+iñ (228)

ağaç “ağaç”

a. (062), (110), (129), (215), (217), (220), (221), (223), (224), (251), (255), (261), (280), (281), (293), (295)

a.+a (035), (087), (114), (198)

a.+ı (051), (157), (262), (289), (291), (316)

a.+ıla (277)

a.+ın (211)

a.+ıñ (250), (297)

a.+ınuñ (118)

a.+ıyla (258)

a.+lar (275)

a.+uñı (220)

a.+de (008)

ağla- “ağlamak”

a.-mak (176)

a.-ya (237)

a.-yup (227)

ağrı- “hastalık, yaralanma gibi nedenlerle sürekli bir biçimde ağrılı, acılı olmak”

a.-yup (238)

ağustos “ağustos ayı”

a. (092), (161), (189)

a.+dan (190)

āhir < Ar. “son”

a. (340)

a.+i (169)

a.+inde (188)

a.+inden (072)

aḥvāl < Ar. “haller, durumlar, olaylar”

a.+in (071)

aḥvāl-ı arz < Ar. “durumun sunulması, hallerin arzı”

a.+ı (333)

aķ- “bir yerden başka bir yere doğru gitmek”

a.-arken (227)

a.-mazdan (174)

a.-sa (175)

a.-up (237)

‘aķab < Ar. “ardından, sonra, peşinden”

‘a. (150)

āl < Ar. “yüksek, yüce, âlî, bülend”

a. (006)

al- “bir nesneyi bulunduğu yerden çekmek, kaldırmak”

a. (031), (094), (154), (240), (245), a. (283), (303)

a.-a (160)

a.-dılar (077)

a.-dın (244), (270)

a.-ı (182)

a.-mağdan (253)

a.-mayasın (110)

a.-up (083), (159), (198), (226)

a.-ur (005), (079), (158)

a.-ursan (110)

a‘lā < Ar. “daha iyi, pek iyi, en yüksek”

a. (037), (045), (139), (213), (226), (227), (242), (304), (325)

alaca “birkaç rengin, kendini yitirmeden, belirgin biçimde karışımından oluşmuş renk”

a. (046)

alçaq “tabandan, yerden uzaklığı az olan, yüksek olmayan, yere yakın”

a. (059), (220)

alın- “almak eylemine konu olmak”

a.-mağ (200)

a.-ur (166)

allāh < Ar. “her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ”

a.+a (016)

alma “elma”

a. (122), (137), (207), (224), (296), (320)

a.+da (116)

a.+dan (319)

a.+ya (248)

altı “altı sayısı”

a. (164), (204)

alt “aşağı, alt”

a.+ı (107)

ammā “(şart edatıdır) Lakin, ancak şu kadar var ki”

a. (113)

‘anaşır < Ar. “evreni veya bir nesneyi oluşturan temel parçalar, esaslar”

‘a. (007)

añıl- “herhangi bir nedenle sözü edilmek, adı geçmek”

a.-anı (159)

ara “iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, boşluk”

a. (252)

a.+sı (131), (230)

arpa “buğdaygillerden taneleri malt ve yem olarak kullanılan bir tahıl bitkisi”

a. (198)

art- “sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak”

a.-ar (102)

a.-ariken (100), (119)

a.-ucağ (176)

artuğ “fazla, ziyade”

a. (056), (101), (120)

arż < Ar. “sunma, takdim etme, sunu”

a.+ı (330)

aş- “bir şeyi yüksek bir yere iliştip sarkıtmak, tâlik etme”

a.-a (156)

a.-mağıla (285)

aşhāb < Ar. “sahipler”

a.+ına (006)

aşl < Ar. “gerçek, hakikat”

a.+ı (339)

aşla “kesin olarak, hiçbir zaman, hiçbir biçimde, kesinlikle”

a. (319)

aşlā < Ar. “hiçbir şekilde, kesinlikle”

a. (147), (309), (314)

aşma “belirli bir tür üzüm veren bitki”

a. (168), (169), (173), (175), (177), (177), (180), (181), (186), (209), (226), (234), (238), (258), (266), (267), (324), (324), (325), (326)

a.+da (176)

a.+nın (170), (264)

a.+nında (227)

a.+sında (226)

a.+ya (178), (225), (228), (233), (240), (241), (268)

a.+yı (175), (185), (237), (239)

aşağa “bir şeyin altta kalan tarafı, aşağısı”

a. (271)

a.+sı (241)

aşağı “bir şeyin altta kalan tarafı, aşağısı”

a.+dan (270)

aşı “bir şeyden alınıp diğer bir şeye aktarılan madde”

a. (139)

a.+sın (199)

aşıla- “iyi nitelikli bir bitkinin bir parçasını aynı türden bir anaç üzerine kaynaştırarak iyi nitelikli bitki üretmek”

a. (151)

āşikār < Fars. “belli, meydanda, açık”

a. (007), (028)

aşla- “birbirine katmak, karıştırmak, aşılama”

a. (205), (210), (211), a. (214), (220), (245), (248)

a.-dıkda (199)

a.-ma (197), (197), (232), (233)

a.-mağı (209)

a.-mak (132), (135), (135), (136), (203), (213), (226)

a.-makda (215), (243)

a.-makdan (204)

a.-makın (187)

a.-man (228)

a.-manın (192)

a.-masın (133), (207)

a.-masında (246)

a.-mayı (231), (232)

a.-mazdan (229)

a.-nur (206)

a.-r (245), (246)

a.-ya (193), (193), (221), (221)

a.-yan (194), (226), (239), (239), (247)

a.-yanlar (193), (212)

a.-yasın (227)

aşlan- “birbirine katılmak, karıştırılmak, aşılınmak”

a.-a (132)

a.-acağ (245)

a.-anı (203)

a.-ur (132), (133)

a.-urlar (233)

a.-ursa (213), (214)

at “at, binek hayvanı”

a. (058), (275)

ay “yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri”

a. (036), (100), (111), (170)

a.+da (120)

a.+ın (088)

a.+uñ (072)

ayak “vücudun yere basmayı ve yürümeyi sağlayan alt kısmı”

a.+ıla (098)

ayaz “duru havada çıkan kuru, keskin soğuk”

a.+da (033)

ayru “uzak”

a. (033)

ayva “ayva”

a. (109), (116), (207)

a.+ya (248)

‘**ayyıl** < Ar. “ayı (hayvan)”

‘a. (050)

az “miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan”

a. (038), (067), (078), (099), (287)

a.+ar (067), (278), (278)

azal- “eskisinden daha küçük bir niceliğe inmek, sayıca eksilmek”

a.-a (344)

B

ba‘dehu < Ar. “ondan sonra, daha sonra”

b. (033), (312)

bādem < Fars. “badem”

b.+e (204)

b.+i (152)

bāġ < Fars. “meyve bahçesi, bahçe”

b. (030), (035), (037), (040), (043), (168), (169), (184), (311), (318)

b.+a (183)

b.+ı (182), (182)

bāġbān < Fars. “bahçıvan, bağcı, bahçe bekçisi”

b. (187), (227), (250)

b.+a (168)

bāġçe “bahçe”

b. (030)

b.+yi (054)

bāġ-i ‘ālem “dünyanın bahçesi, alemin bahçesi”

b. (017), (018)

baġla- “bağ ya da benzeri başka bir şeyle tutturmak”

b. (223), (231), (290)

b.-ya (237), (316)

baġār < Fars. “ilkbahar, bahar”

b.(090), b. (270)

bağ- “bakışı bir şey üzerine çevirmek, bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek”

b.-ar (195)

b.-dın (269)

b.-ma (151)

bağar “kazan, büyük tencere”

b. (299)

bağır “bakır, metal”

b.+dan (263)

bağla “baklagil, bitki”

b. (323)

bağlık “koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur”

b. (033)

b.+ı (033)

bār “meyve”

b.+ı (039), (243)

barmaq “insanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri”

b. (143)

baş- “bir şeyin üstüne basmak, örtmek ya da kaplamak ”

b. (098)

b.-maya (118)

başqa “bilinenden gayri, diğer, sâir öteki”

b. (139), (139), (165), (165)

başla- “bir işe girişmek, harekete geçmek”

b. (247)

baṭı “yeryüzündeki dört anayönden Güneş’in battığı yön”

b. (109), (110)

ba‘zı < Ar. “birtakım, bir kısım”

b. (051), (139), (160), (217), (219), (235), (249), (255), (307), (338), (339), (340), (340)

b.+lar (125), (158), (170)

b.+sın (021)

b.+şını (152)

bedīdār < Fars. “görünür olmak, kendini göstermek, meşhur”

b. (341)

beḳā < Ar. “devamlılık, daim ve sabit olma”

b. (338)

bekmez < Ar. “kimi meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış suyu, pekmez”

b. (262)

bekr < Ar. “ebu bekr”

b. (341)

bēl “ölçü uzunluğu”

b. (126)

belki “belki, ihtimal”

b. (062), (325)

bēlle- “toprağı kazmak, havalandırmak, işlemek”

b. (083)

b.-mege (054)

b.-mek (066)

b.-yüp (050)

ben “kişi zamiri”

b. (018)

b.+den (240)

beḡ “derideki koyu renkli leke”

b. (214)

b.+ler (293)

benāt < Ar. “kızlar”

b.+a (014)

bend < Fars. “bağlanan, bağlanmış, bağ, boğum”

b. (236), (242)

b.+ini (202)

beḡze- “birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak”

b.-r (034), (122), (191)

berāber < Fars. “birlikte”

b. (219), (235), (262), (307), (314)

b.+ce (275)

b.+dir (249)

berḡūdār < Fars. “selamette, mükafata erişen”

b. (017)

berrī < Ar. “toprağa ait, kara ile ilgili”

b. (048)

b.+ne (049)

bēslen- “kendi kendini beslemek”

b.-meye (185)

bēş “beş sayısı”

b. (128), (129), (183), (207)

beter “daha kötü, daha fena”

b. (058)

bevl-i ādem < Ar. “insan idrarı”

b. (294)

bevl-i insān < Ar. “insan idrarı”

b. (323)

beyān < Ar. “açıklama, anlatma, söyleme”

b. (027), (047), (071), (093), (159), (167), (187), (314)

bēz < Ar. “ince pamuk veya keten ipliğinden yapılan bir cins dokuma”

b.+den (033)

bez- “süslemek, donatmak, güzel hale getirmek; usanmak, bıkmak, yorulmak”

b.-e (034)

b.-meyin (143)

bezr-i girīd < Ar. “Girit tohumu”

b. (039)

bıçağ “bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç”

b. (094)

b.+la (229)

bil- “bir şeyi öğrenmiş, anlamış olmak, bir şeyle ilgili bilgisi bulunmak”

b. (057), (074), (074), (189), (249)

b.-düğüm (020)

b.-dün (075)

b.-en (314)

b.-ür (197)

bile “çekimli fiilden sonra gelerek anlamı kuvvetlendirir; hatta, hem de, üstelik”

b. (324), (333)

bilin- “hakkında bilgi sâhibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak, mâlûm olmak”

b.-mez (112)

b.-sün (194)

b.-ür (104), (250), (329)

bī-meze < Ar. “lezzetsiz, tatsız, zevksiz”

b. (034)

biḡ “bin sayısı”

b. (024)

b.+de (214)

bir “bir sayısı”

b. (010), (018), (021), (022), (025), (028), (030), (031), (033), (033), (056), (057), (061), (063), (064), (065), (074), (077), (078), (088), (089), (094), (095), (096), (114), (120), (122), (125), (129), (131), (131), (133), (137), (138), (140), (154), (157), (160), (166), (168), (170), (172), (172), (172), (181), (201), (201), (202), (206), (207), (208), (210), (229), (229), (232), (233), (233), (234), (235), (236), (237), (238), (239), (244), (250), (257), (261), (263), (264), (264), (267), (269), (275), (277), (282), (285), (288), (294), (303), (303), (306), (306), (309), (309), (310), (323), (328), (329), (342)

b.+birinden (010), (012), (012), (028)

b.+i (010), (012), (048), (048), (054), (101), (102), (214), (224), (225), (225), (225)

b.+inden (057), (063), (131)

b.+ine (048), (172), (206), (207), (208), (209), (236)

b.+isine (265)

b.+isini (054)

b.+isiniḡ (286)

biraz “gerektiği gibi değil, yeterli olandan az”

b. (267)

birbiri “iki veya daha fazla şey yâhut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer”

b.+ne (277)

biri “bir tanesi, bir teki”

b.+ne (208)

biş- “ısı etkisiyle belirli bir kullanıma elverişli bir duruma gelmek, pişmek”

b.-e (038)

bi’t-tamām < Ar. “tam olarak, tamamen, eksiksiz bir şekilde, bütünüyle”

b. (024), (194)

bī-vaḳt < Ar. “uygun zamanı gelmemiş”

b. (339)

biz “çoğul birinci şahsı gösterir”

b. (121), (224), (224)

boğaz “ağaç gövdesiyle kökün birleştiği bölge veya aşı yeri”

b. (152)

b.+ı (253), (293)

boğul- “fıdanın aşı yerinin veya boğaz kısmının toprak altında kalması”

b.-ur (202)

bol “uygun miktarda, yeterli ölçüde”

b. (095), (106), (178)

b.+ça (095)

boş “içi dolmamış, verimsiz toprak”

b. (107)

boy “bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en yüksek noktası arasındaki mesâfe”

b.+ı (126)

b.+unı (102), (136)

boz “açık toprak rengi”

b. (040)

böcek “böcek”

b. (310), (311)

b.+lerden (321)

bölük “bir bütünden ayrılmış olan parça”

b.+den (056), (065)

b.+i (065)

bölüklük “bir bütünden ayrılmış olan parça”

b. (056)

böyle “buna benzer, bunun gibi, bu türlü, bu çeşit”

b. (036), (039), (042), (053), (057), (099), (152), (166), (221), (315)

b.+ce (325)

b.+dür (170)

böyü- “gelişmek, yetişmek, büyümek”

b.-dükde (132), (238)

b.-dükden (131), (141)

b.-k (133)

b.-mege (151)

b.-mez (051)

b.-r (080)

b.-ye (133)

b.-yince (223)

b.-yünce (163)

b.-yüp (215)

böyük “ölçüleri, boyutları ya da kitlesi benzerinden fazla olan”

b. (044)

böyüt- “olduğundan geniş, büyük duruma getirmek, ekleyerek genişletmek”

b.-üp (045), (081)

bu “en yakında olan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir”

b. (002), (005), (007), (008), (008), (009), (014), (014), (017), (019), (022), (023), (023), (024), (045), (047), (050), (054), (081), (111), (112), (115), (124), (125), (144), (148), (169), (224), (249), (295), (298), (313), (318), (338)

b.+dur (022), (237), (258), (268), (280), (283)

b.+ğa (122), (132), (191), (210)

b.+nda (020), (041), (041), (046)

b.+ndan (194), (194)

b.+nı (066), (072), (180), (279), (295)

b.+nuş (335)

buda- “bitkilerin filizlenmesini artırmak için dallarını kısaltmak veya gereksiz dalları kesmek”

b. (169), (177), (268)

b.-r (186)

budağ “ağaç gövdesinde birazı kalmış dal parçası”

b.+ı (244)

b.+ını (134)

buğday “buğdaygillerden, çeşitli cinsleri olan yıllık bir tarım bitkisi”

b. (158), (323)

buhâr < Ar. “ısınan sıvıların oluşturduğu görünür gaz, su buharı”

b. (082)

bul- “bulmak, elde etmek”

b. (294)

b.-dı (015)

b.-duğı (002)

b.-dum (264)

b.-ınca (019), (184)

b.-mak (259)

b.-sun (008)

b.-ur (092), (257)

bulamaç “karıştırılmış şey”

b. (268)

bular “bunlar”

b. (186)

b.+da (319)

buldur- “bulunmasını sağlamak”

b.-asın (070)

bunlar “bu zamirinin çokluk biçimi”

b. (206), (210), (314), (324)

b.+a (009)

b.+da (113)

b.+dandur (058)

b.+ı (116), (139), (323)

b.+ıñ (158), (208), (340)

b.+uñ (117)

bura “bu yer”

b.+ya (047)

burğı “toprağı delmeye yarayan burgu aleti, delici alet”

b. (225)

burğu “toprağı delmeye yarayan burgu aleti, delici alet”

b.+yı (270)

būstān < Fars. “bahçe, meyve bahçesi”

b. (041), (041), (309), (311), (313), (314), (318), (321)

b.+da (310)

b.+ı (312), (312), (315)

b.+ıñ (319)

C

cān “canlıların yaşamasını sağlayan yaşam özü”

c. (011)

c.+ı (263), (266)

cānib < Ar. “yan, taraf, yön, cihet”

c. (219), (235)

cāyız < Ar. “uygun, izin verilen, yapılmasında sakınca olmayan”

c. (088)

cem’ < Ar. “toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme”

c. (061), (098), (256), (322)

cemī’ < Ar. “bütün, hep, cümle”

c. (055)

cemre-i sālīs < Ar. “toprağa düşen üçüncü cemre”

c. (247)

cevher-i pāk < Ar. < Fars. “temiz, saf öz”

c.+i (008)

cibre < Ar. “sıkılmış meyvenin posası”

c. (057), (068), (326)

c.+nün (063)

cihān < Ar. “dünya, alem, evren”

c. (005), (034)

c.+da (017)

c.+1 (001), (007)

cins < Ar. “tür, çeşit, kategori”

c.+i (210)

c.+in (209)

c.+ine (061)

cümle < Ar. “bir bütün meydana getirecek şekilde birbirine bağlı olan şeylerin tamâmı”

c. (001), (011), (079), (190), (280)

c.+den (029), (035), (059), (227)

c.+si (298)

c.+sin (154), (262), (275)

c.+sinden (057)

c.+sine (016)

cümleten < Ar. “tümü, hepsi, birlikte”

c. (325)

Ç

çadır “göçerlerin veya askerlerin barınma yeri”

ç. (320)

çapça “çapa ile işlenmiş toprak gibi”

ç. (252)

çār < Fars. “dört, dört sayısının adı ve bu sayıyı gösteren rakam”

ç. (007)

çāre < Fars. “çözüm, deva, çıkar yol”

ç.+si (131), (258), (287)

çatla- “bir şeyin sert yüzeyinin yarılması, ince çizgilerle ayrılması, içten baskıyla açılması”

ç.-ma (235)

ç.-mağdan (216)

çatlak “yüzeyinde çatlama olan, yarık veya ince çizik bulunan şey”

ç. (222)

ç.+ına (218), (222), (234)

çek- “bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek”

ç. (155)

ç.-erse (066)

ç.-mek (228)

ç.-meye (177)

ç.-meyeler (022)

ç.-meyesin (029)

ç.-mez (158)

ç.-tiler (212)

ç.-üp (222)

çekirdek “meyvenin içinde bulunan sert tohum bölümü”

ç. (071), (121), (122), (123), (128), (130), (144), (146), (151)

ç.+i (038), (044), (145)

ç.+in (128), (138), (256)

çelik “sert, dayanıklı metal”

ç. (129)

çemre-i sâlis < Ar. “üçüncü cemre, toprağa düşen sıcaklık artışı (mart başı)”

ç.+de (140), (142)

çık- “kapalı bir yerden, içeriden dışarıya varmak, gitmek”

ç.-a (147), (263)

ç.-ar (082), (278)

çıkâr- “çıkmasına yol açmak, çıkmasını sağlamak”

ç.-ırsañ (148), (164)

çıra “ince bir odun parçası veya ateş yakmak için kullanılan malzeme”

ç.+nın (306)

çiçek “bitkinin renkli ve kokulu üreme organı”

ç. (166), (309)

ç.+den (318)

çivi “iki şeyi tutturmak için kullanılan başlı, sivri uçlu nesne”

ç. (216), (306), (307), (308)

çok “miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde”

ç. (067), (113), (115)

ç.+dur (187), (311)

çöz- “bağlı veya düğümlü bir şeyi açmak”

ç.-mek (202)

ç.-meye (199)

çözil- “çözmek eylemine konu olmak”

ç.-ürse (238)

çukur “çevresine göre aşağı çökmüş olan, oyuk yer”

ç. (095), (275)

ç.+da (106)

ç.+dan (278)

ç.+ında (118)

ç.+unda (096)

çü < Fars. “çünkü”

ç. (232)

çün < Fars. “çünkü, mâdemki”

ç. (074), (082), (092), (127), (270)

çünkü “bağlaç” → **çünkü**

ç. (001), (010), (063), (087), (094), (197)

çünkü “bağlaç” → **çünkü**

ç. (034)

çürü- “bozulup kokuşmak, dayanıklılığını yitirmek”

ç.-sin (063)

D

da “bağlaç” → **de**

d. (170), (206), (241)

dā'im < Ar. “devam eden, devamlı, sürekli, fâsılasız”

d. (180), (195), (213), (219), (279)

dā'imā < Ar. “her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli”

d. (046), (052), (080), (081)

dā'imen < Ar. “her zaman, daima, sürekli olarak, devamlı”

d. (049)

dahı “fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü”

d. (006), (040), (043), (048), (048), (052), (058), (081), (091), (110), (122), (137), (145), (205), (213), (214), (215), (225), (248), (251), (257), (264), (292), (294), (314), (330), (335)

dal “ağacın gövdesinden çıkıp ayrılan kollardan, uzantılardan her biri”

d. (245)

d.+da (114)

d.+ı (097)

d.+ın (081), (185), (186)

d.+ına (263), (290), (300)

d.+ını (134), (134), (136)

d.+ları (113), (115)

d.+ların (293)

d.+larına (260), (273), (274), (282), (302), (304)

d.+larında (080)

dāne < Fars. “tohum, çekirdek veya bitkinin meyvesindeki tek tek parçalar”

d. (234)

dāyık < Ar. “destek çubuğu, sırık, bağlama aracı”

d.+la (223)

dāyim < Ar. “her zaman, daima, sürekli olarak, devamlı”

d. (014), (039)

de “bağlaç” → **da**

d. (034), (102), (174), (236)

dē- “duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söyleme”

d.-diler (125), (170)

d.-dün (063)

d.-miş (171), (174)

d.-mişdir (342)

d.-yeceğim (246)

d.-yeyim (168), (207), (250)

d.-yü (201)

def < Ar. “öteye itme”

d. (274)

def’āt < Ar. “defalarca, birkaç kez, birçok kez”

d.+la (257)

degil “-im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken’in başına gelerek cümlelerin anlamını olumsuz hâle getiren kelime” → **degül**

d. (060), (296)

d.+dir (197), (239)

degin “bir işin sona erdiği zamânı ve yeri gösterir, -e kadar, -e dek”

d. (169), (330)

degül “-im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken’in başına gelerek cümlelerin anlamını olumsuz hâle getiren kelime” → **degil**

d.+dür (049), (111), (117)

dek “bir işin sona erdiği yeri veya zamânı gösterir, –e kadar, –e değin”

d. (063), (199), (199), (297)

del- “delik açmak”

d. (306)

d.-ik (306)

d.-mek (271)

d.-sün (307)

delik “bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık” → **delük**

d. (129)

delük “bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık” → **delik**

d. (130)

dem “zaman, an, vakit”

d. (201), (328)

demir “demir”

d. (320)

d.+e (271)

dênîl- “anlatılmak, ifâde edilmek”

d.-di (048)

dênîlü “türlü, tarzda, şekilde”

d. (004), (298)

dêrd < Ar. “keder, üzüntü, acı, elem, tasa”

d.+i (250), (279)

d.+ine (257), (269)

dere < Fars. “genellikle kışın akan küçük akar su”

d.+den (259)

derin “dibi ağzından, yüzeyinden ya da cephesinden uzak olan”

d. (105), (128), (138), (142), (143)

d.+i (126)

derinlik “derin olma durumu”

d.+i (146)

dermān < Ar. “ilaç, güç, kuvvet”

d. (257), (274)

destere < Fars. “bir şeyi kesmeye yarayan dişli alet” → **testere**

d. (221)

d.+yle (216), (217), (218)

devā < Ar. “hastalığı iyileştirici nesne, ilaç, çözüm, çare”

d. (049), (108), (115), (115), (273), (289)

deve “geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı”

d. (059)

devr < Ar. “dönme, kendi ekseni etrafında hareket etme”

d. (342)

devr-i encîr < Ar. “incir zamanı”

d.+i (153)

deyyān < Ar. “herkesin hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren, Cenab-ı Hak”

d. (313)

dırāz < Ar. “uzun”

d. (081)

dib “taban, alt” → **dip**

d.+ine (295), (322), (324)

d.+lerinden (134)

d.+lerine (069), (297)

d.+lerini (083)

dik- “dikine duracak şekilde yere koyup yerleştirmek”

d. (075), (128), (150), (165)

d.-düğünde (118)

d.-düğün (128)

d.-eler (142)

d.-enler (085)

d.-eriken (325), (326)

d.-ersen (085)

d.-esin (165)

d.-icek (105)

d.-icekde (139)

d.-me (087), (105), (128)

d.-mede (042)

d.-megi (139), (144)

d.-mek (093), (099), (100), (102), (127), (137), (141), (143)

d.-menü (142)

d.-mesinü (122), (144)

d.-meye (119), (159)

d.-mezden (125)

d.-se (045), (046), (140)

d.-üp (160)

diken “bitki ve hayvanlarda bulunan sivri, batıcı çıkıntı”

d.+ini (320)

dikil- “ayakta durmak, dikilmek”

d.-e (124)

d.-en (089)

d.-enden (089)

d.-enler (124)

d.-ür (051), (104)

d.-ürken (120)

d.-ürse (148)

dile- “bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temennî etmek, niyaz etmek”

d.-r (174)

d.-rdi (137)

d.-rseñ (143)

dil-i nef’i “yüksek gönül, faydalı gönül”

d. (270)

dinle- “dinlemek işi”

d. (123), (240)

d.-riseñ (250)

dip “çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü”

d.+lerine (256)

dirhem < Ar. “eski bir para çeşidi, gümüş sikke”

d. (025)

diril- “canlanmak, hayat kazanmak, yaşar duruma gelmek”

d.-e (140), (324)

dişi “hayvan ve bitkilerin, erkeğince döllenecek biçimde oluşmuş cinsi”

d. (286)

diyār < Ar. “memleket”

d.+ıñ (172)

doğ- “ortaya çıkmak, belirlemek”

d.-mağıla (073)

doğrı “gerçeğe uygun olan” → **doğru**

d. (195), (254)

d.+dur (217)

d.+lardan (254)

d.+sına (217)

doğru “gerçeğe uygun olan” → **doğrı**

d.+sı (108)

doğun- “temas etmek, değmek”

d.-a (107)

d.-duğı (046)

d.-ıcağ (111)

doldur- “boş bir şeyi dolu hale getirmek”

d. (271)

d.-a (098)

doñ- “bir kıvama ermek, biçim kazanmak”

d.-a (038)

dög- “tahıl ürünlerini başaklarından ayırmak için dövmek

d.-e (036)

d.-er (042)

dök- “dökmek işi”

d. (256), (263), (267), (284), (300), (316), (322)

d.-eler (326)

d.-en (283)

d.-er (091), (331)

d.-erisen (295)

d.-ersen (061)

d.-esin (284)

d.-icek (265), (300), (304)

d.-mek (062)

d.-mekin (308)

d.-meye (288)

d.-mez (284), (291)

d.-se (289), (324)

d.-sün (257)

dönder- “hareket ettirmek” → **döndür**

d.-ür (061)

döndür- “hareket ettirmek” → **dönder**

d.-e (097), (097)

dört “dört sayısı”

d. (025), (056), (065), (183), (200), (216)

du ‘ā < Ar. “güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz”

d.+dır (025)

dūd “dut ağacı” → **dūt**

d. (157)

d.+a (212), (214)

dur- “yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak”

d.-ma (116)

d.-maz (080)

d.-sun (033), (096), (254), (309)

dut- “elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak”

d.-mağa (237)

d.-maya (214)

düt “dut ağacı” → **dūd**

d. (209), (211)

d.+uñ (154)

duy- “ses olarak algılamak, ses almak, işitmek”

d. (303)

dün “içinde bulunulan günden bir önceki gün”

d.+ine (343)

dürlü “çeşitli, muhtelif”

d. (048), (166), (204), (221), (231), (264), (269)

düş- “bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek”

d.-e (130)

d.-erken (214)

düşür- “aşağı düşmesine veya dik durumdan yatık duruma gelmesine, devrilmesine sebep olmak, ıskat etmek”

d.-üp (154)

düz “girintisi çıkıntısı, inişi çıkışı olmayan, yüzeyinde pürüz bulunmayan”

d. (229), (232)

düz- “bir gereksinimi karşılaması için, birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek”

d.-miş (028)

E

ebū < Ar. “peder, baba, ata”

e. (341)

eczā < Ar. “cüzler, parçalar, kısımlar”

e. (276)

edā < Ar. “ödeme, verme”

e.+nı (339)

eger < Fars. “şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet”

e. (091), (136), (289)

e.+çi (170)

eglen- “zaman geçirmek”

e.-meyüp (127)

egri “eğri, doğru, düz olmayan”

e. (185)

e.+dir (217)

e.+lerdendir (254)

e.+sini (254)

ehemm < Ar. “çok mühim olma, daha mühim, çok kıymetli”

e. (188)

ehl < Ar. “yabancı olmayan, alışık olduğumuz”

e.+i (072), (180), (186)

ek- “bir bitki veya tohumu toprağa yerleştirmek”

e. (312)

e.-diñ (161), (164)

e.-meden (319)

e.-se (039), (315)

e.-señ (317)

ekmek “ekmek”

e.+in (321)

ekşer < Ar. “çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya” → ekşerī

e.+i (120)

ekşerī < Ar. “çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya” → ekşer

e. (171)

eksik “noksan” → **eksük**

e. (076), (279), (303)

eksil- niceliğinde azalma olmak, az duruma gelmek”

e.-ürken (100), (119)

eksük “noksan” → **eksik**

e. (120), (131)

ekşi “tadı değişmiş, bozulmuş, ekşimiş olan”

e. (154)

el “kolun sonundaki uzuv”

e.+e (270)

e.+i (098)

elem < Ar. “ıztırap, keder, gam, tasa, hüzn, melâl”

e. (202), (212), (244)

e.+i (344)

elhis < Ar. “toplama, sonuç, mahsul, ürün”

e.+le (014)

elheves < Ar. “arzu, istek, heves”

e. (023)

elma “elma”

e. (191)

emîn < Ar. “kalbinde korku ve endişe olmayıp rahatta olan”

e. (280), (321)

emr < Ar. “buyruk”

e. (016)

emrāz < Ar. “hastalıklar, marazlar”

e.+dan (280)

e.+ına (283)

e.+ını (255), (274)

emrāz-ı eşcār < Ar. “ağaçların hastalıkları”

e.+ı (027)

emr-i hāk < Ar. “Hakk’ın emri, Allah’ın emri”

e. (003)

e.+la (140), (157), (204), (236), (284), (316)

emr-i hākķ < Ar. “Hakk’ın emri, Allah’ın emri”

e.+la (077)

emr-i ma’āş < Ar. “geçinme işi ve hususu, hayat ihtiyaçları”

e.+ını (337)

emrūd < Fars. “armut”

e. (043), (118), (122), (137), (191), (207), (224), (295), (296)

e.+a (248)

en “bir şeyin iki boyutundan daha küçük olanı, genişlik”

e.+iñe (186)

èn- “aşağıya doğru gelme”

e.-e (070)

e.-er (086)

enār < Ar. “nar”

e. (209), (324)

encīr < Ar. “‘incir”

e. (040), (157), (209), (215), (220), (223), (245), (285), (286), (286)

e.+e (211), (213), (219), (235)

e.+i (214), (224)

e.+in (288)

endām < Fars. “beden, vücut, intizam ve üslup”

e.+ına (111)

envā‘ı < Ar. “neviler, çeşitler, türler”

e. (026)

e.+na (121), (121)

erba‘ın < Ar. “kırk, kırk gün devam eden kara kış”

e. (069)

e.+de (125)

e.+den (188), (206)

erik “erik”

e. (113), (205)

e.+i (145)

e.+iñ (191)

erkek “erkek”

e. (285), (286)

es- “bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek”

e.-düginde (109)

e.-dükde (110), (112)

e.-er (108), (302)

e.-erken (298)

eser “bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek”

e.

eski “çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadim”

e. (065), (178), (265), (326)

e.+sinden (181)

e.+siniñ (258)

eşcâr < Ar. “ağaçlar”

e. (079), (091)

e.+a (108), (190)

e.+ı (050), (073), (340)

eşek yük ve binek hayvanı”

e. (058)

e.+le (137)

êşit- “kulak yoluyla duymak”

e.-üben (239)

eşyâ < Ar. “yiyecek ve içecek dışında insan için gerekli olan her türlü şey, nesneler”

e. (011)

êt- “yapmak, etmek”

e. (029), (119), (175), (243), (243), (253), (261), (268), (271)

e.-di (001), (003)

e.-dim (305)

e.-dügi (002)

e.-düm (021), (024), (144), (144)

e.-e (016), (016), (050), (168), (194), (242), (242), (282)

e.-ecek (183)

e.-en (016), (138), (180)

e.-er (039), (044), (045), (045), (137), (175), (274), (293), (331), (332), (342), (344)

e.-erken (239)

e.-erler (158)

e.-erse (114)

e.-ersen (037), (176), (217)

e.-ersen (136), (178)

e.-esin (126)

e.-eyim (187)

e.-icidir (044)

e.-inse (343)

e.-me (054), (060), (076), (161), (175), (303), (306)

e.-meden (168)

e.-mege (023), (030), (062), (087), (343)

e.-megi (153)

e.-mek (049), (055), (093), (131), (332)

e.-mekdedür (071), (071)

e.-mekiçün (152)

e.-mekle (017), (053)

e.-meye (279)

e.-meyesin (032), (143)

e.-mez (210), (255), (285), (299)

e.-miş (172)

e.-mişler (020)

e.-üp (007), (021), (241), (256), (322), (331), (343)

eṭrāf < Ar. “ taraflar, yanlar”

e.+a (278)

e.+ı (107)

e.+ın (264)

e.+ını (342)

ev “içinde yaşanan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne”

e.+de (142)

evḳāt-ı berr < Ar. “karasal zamanlar, kara ortamındaki vakitler”

e.+de (332)

evlā < Ar. “daha uygun, daha iyi, daha lâıyk, yeğ”

e. (174)

evrāk < Ar. “yapraklar”

e.+ını (255)

evvel < Ar. “önce”

e. (031), (069), (069), (089), (125), (135), (191), (191), (193), (229), (231), (319)

e.+inden (072)

ey “iyi”

e. (046), (139), (173)

ey “hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır”

e. (187), (250)

eyle “öyle”

e. (330)

eyle- “etmek, yapmak anlamında yardımcı fiil”

e. (029), (105), (129), (162), (164), (201), (201), (209), (219), (234), (251), (260), (273), (281), (313)

e.-di (013), (013)

e.-dim (018), (021)

e.-diñ (167)

e.-dük (224), (224)

e.-dün (127)

e.-me (066), (261)

e.-mek (022), (027)

e.-mekdür (298)

e.-mez (147), (148)

e.-mezler (072)

e.-mişdir (337)

e.-r (044), (049), (052), (059), (066), (073), (081), (101), (101), (102), (102), (112), (120), (120), (152), (205), (238), (243), (255), (257), (269), (280), (292)

e.-ridüm (047)

e.-riseñ (313)

e.-se (325)

e.-ye (032), (074), (109), (109), (115), (177), (279)

e.-yenden (025)

e.-yesen (145)

e.-yesin (126), (154)

e.-yüp (013), (263)

eyü “beğenilecek, iyi”

e. (184), (296)

e.+si (040), (043), (113), (114), (298)

e.+sidir (057)

eyvāh < Fars. “heyhat, yazık”

e.+dan (112)

eyyām < Ar. “devirler, günler”

e.+1 (090), (270)

F

fā’ide < Ar. “işe yarama, olumlu sonuç, yarar”

f.+sin (303)

faķīr < Ar. “yoksul kimse”

f. (305)

fark < Ar. “iki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık”

f. (010), (011), (012), (057), (201)

f.+1 (028)

f.+ına (026), (084)

f.+ını (063)

faşl < Ar. “bölüm, kısım; devre”

f. (025)

faşl-ı evvel < Ar. “birinci bölüm”

f. (026)

faşl-ı rābi‘ < Ar. “dördüncü bölüm”

f. (027)

faşl-ı sālīs < Ar. “üçüncü bölüm”

f. (027), (167)

faşl-ı sâni < Ar. “ikinci bölüm”

f. (026), (071)

fatihā < Ar. “Kur’ân-ı Kerîm’in ilk sûresinin adı, elham”

f.+y1 (328)

fazilet < Ar. “değer, iyilik”

f. (002)

felāḥ < Ar. “selamet, saadet”

f.+dan (337)

felāḥa < Ar. “selamet, saadet”

f. (341)

felāḥat < Ar. “çiftçilik, ekincilik, ziraat”

f. (070), (335)

felāḥat-nāme < Ar. “çiftçilik, ekincilik, ziraat ile ilgili kitap”

f. (327)

f.+yi (023)

fer‘ < Ar. “dal budak”

f. (344), (344)

feyz < Ar. "bereket", "ilahi ışık, manevi güç, ruhani kudret"

f. (005), (083)

feyz-i ḥayāt < Ar. “hayat bereketi”

f. (077)

fidān < Fars. “ağaç ya da ağaçıkların en genç durumda olanı, yeni yetişeni”

f. (087), (089), (120), (133), (147), (148), (153)

f.+dan (244)

f.+uḡ (134), (135)

filis < Yun. “ağaç ve çiçek fidanı, taze sürgün”

f. (185), (225), (226), (240), (241), (241), (292)

f.+i (240)

f.+ini (186)

f.+ler (266)

filisle- “filiz vermek”

f.-ye (185)

füzûn < Ar. “çok, fazla”

f. (102), (102)

G

gâh < Fars. “bâzan, bâzı zaman, kâh”

g. (272), (330), (330)

gâhî < Fars. “arasıra, zaman zaman”

g. (055), (272), (276), (278)

ġālib < Ar. “üstün, yenen, mağlup eden”

ġ. (064)

ġam < Ar. “keder, tasa, dert, elem, kaygı”

ġ. (117), (344)

ġaraż < Ar. “maksat, niyet, gaye, kasıt”

ġ. (008), (008)

ġarb < Ar. “güneşin battığı taraf, batı”

ġ.+a (200)

ġ.+ı (201)

ġ.+sı (200)

ġars < Ar. “ağaç fidanı dikmek, dikilmiş fidan”

ġ. (036), (037), (069), (071), (073), (074), (076), (078), (078), (084), (084), (086), (088), (089), (090), (091), (093), (095), (100), (103), (108), (109), (119), (123), (138)

ġ.+ı (123)

ġ.+ını (158)

ġars-ı eşcār < Ar. “ağaç fidanı dikmek, dikilmiş fidan”

ġ. (026), (029), (072), (112)

ġ.+ı (087)

ġayr < Ar. “başka” → **ġayrı**

ğ.+a (112)

ğayrı < Ar. “başka” → **ğayr**

ğ. (137), (150), (151), (210), (210), (228), (302), (340)

ğ.+sı (114)

ğ.+ya (141)

gece “güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarincaya kadar süren karanlık zaman”

g. (033), (125), (222), (231), (309)

g.+den (230), (231)

geç “belirtilen, istenen veya alışılan zamandan sonra”

g. (090), (125), (173)

geç- “geçmek”

g.-di (087)

g.-düginden (189)

g.-er (135)

g.-erse (142)

g.-mek (253)

g.-meye (307)

geçir- “sızmak,içine girmek”

g.-meden (168)

gel- “bir yere varmak”

g. (087), (116), (169), (177), (199)

g.-di (013), (159), (270)

g.-düginde (092)

g.-dük (084), (121)

g.-dükde (090)

g.-e (064), (078), (124)

g.-ince (185)

g.-meden (157)

g.-mek (254)

g.-mesün (150)

g.-meye (156)

g.-miş (252)

g.-se (067)

g.-sün (083), (266)

g.-ür (079)

g.-ürse (132), (228)

gelir “geliş yönü, geldiği yön, yaklaşımı”

g.+ini (105)

ger “eger edatının nazımda kullanılan şekli”

g. (064), (164), (258), (287)

gerdigār < Fars. “geriye kalan, artakalan, sonraki, sonradan gelen”

g. (172)

gerek “herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey), lâzım”

g. (046), (054), (076), (093), (093), (099), (100), (106), (106), (127), (127), (141), (141), (146), (146), (198), (198), (200), (218), (218), (259), (259), (262), (271), (276), (276)

g.+dür (032), (035), (055), (056), (064), (065), (068), (095), (124), (132), (184), (200), (202), (213), (219), (251), (318)

g.+se (153), (187)

gevde “gövde, yan unsurlarından (kol, dal, uzantı vs.) ayrılmış haliyle esas, merkez kısım”

g.+sinde (091)

gez- “bir yerden bir yere dolaşmak, yer değiştirmek, etrafta yürümek”

g.-mişdüm (019)

gibi “benzerlik bildirir; benzer, benzeyen”

g. (051), (103), (149), (150), (158), (186), (210), (220), (223), (245), (246), (252), (332), (332)

g.+nün (121)

gir- “geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek”

g.-di (010)

g.-ecek (129)

g.-erse (292)

g.-mek (127)

g.-mezden (069)

git- (d) “bir yere varmak”

g.-en (254)

g.-er (136), (300)

g.-erek (076)

gizlü “gizli, saklı olan, görünmeyen”

g. (004)

gögercin “güvercin”

g. (060), (061), (062), (273), (281), (282)

gök “yeryüzünün üstünü kaplayan kubbe biçimindeki mâvi boşluk, semâ, âsuman”

g.+de (004), (073)

gölge “ışığın geçmesine engel olan bir cismin ışıklı yer üzerinde meydana getirdiği karartı, sâye”

g. (099), (163)

g.+sinde (193)

gömgök “çok mavi, masmavi”

g. (034)

göñül “kalp, yürek”

g.+den (001)

gör- “bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek”

g. (123), (211), (236), (261)

g.-düğüm (020)

g.-düm (212), (305)

g.-e (208)

g.-esin (151)

g.-ile (270)

g.-mek (239), (239)

g.-meye (313), (315), (318)

g.-mez (133), (226), (247)

g.-ür (139)

göre “uygun şekilde, uygun olarak”

g. (175), (177), (183), (218), (222), (229)

g.+dir (180)

göster- “görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak”

g.-e (119), (151), (157), (160)

g.-ir (166), (255)

g.-irken (240)

gövde “gövde, yan unsurlarından (kol, dal, uzantı vs.) ayrılmış haliyle esas, merkez kısım”

g.+sinden (185)

göz “insanda ve hayvanda görme organı”

g. (181), (181), (182), (199), (200), (241), (244)

g.+i (183), (192), (233), (234), (248)

g.+le (103)

g.+leri (190), (190), (192)

g.+üm (228)

g.+ün (110)

gözet- “korumak, himâye etmek, siyânet etmek”

g. (223)

g.-ir (180)

g.-ür (072)

gübre “hayvan dışkısı, toprağa faydalı her türlü madde”

g. (053), (055), (063), (064), (067), (067), (068), (069), (265), (290)

g.+nün (063)

g.+si (065)

g.+sini (282)

g.+yi (064)

gül < Fars. “dikenli dalları ve güzel kokulu çiçekleri olan bitki”

g. (259)

g.+lerini (260)

gün “24 saatlik zaman dilimi”

g. (036), (046), (084), (100), (104), (105), (108), (157), (179), (309), (323)

g.+e (045), (097), (097), (104), (104), (105), (163), (192), (193), (199), (278), (297)

g.+den (326)

g.+i (072), (282), (282)

g.+inde (051), (068), (082), (282)

g.+inden (088)

güneş “Dünya’ya ısı ve ışık veren en yakın yıldız”

g.+den (277)

g.+i (099)

güz “sonbahar”

g. (078), (086), (089), (247)

g.+de (099)

g.+den (087), (090)

güzel “göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren”

g. (220)

H

haber < Ar. “olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz”

h. (059), (195), (201), (201)

habîb < Ar. “sevilen, sevgili, seven, dost”

h.+ün (195)

had < Ar. “sınır”

h.+den (102)

hadâs < Ar. “manevi temizlik eksikliği hali”

h. (343)

hafta < Ar. “yedi günden ibaret müddet”

h.+da (303)

hak < Ar. “doğru, gerçek”

h. (002), (242)

hakık < Ar. “Allah”

h.+a (243)

hâl < Ar. “bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum”

h.+i (328), (329)

hall < Ar. “çözme”

h. (331)

ḥalel < Ar. “bozukluk, eksiklik”

h. (247)

ḥālīş < Ar. “hilesiz, katıksız, saf, duru”

h.+in (075)

ḥamd < Ar. “medih, övmek”

h. (001)

ḥarāret < Ar. “sıcaklık”

h. (332)

ḥāşıl < Ar. “meydana çıkan”

h. (038), (041), (043), (134), (286)

h.+ı (038)

ḥāşıl-ı maḫşūd < Ar “elde edilmek istenen sonuç”

h.+umuz (194)

ḥastalık “hem insan hem de bitki gibi canlılarda normal halin bozulması”

h.+dan (274)

ḥattā < Ar. “bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır”

h. (335)

ḥayāt “dirilik, canlılık, yaşama, sağlık”

h. (009), (015)

ḥayl < Ar. “at, at sürüsü”

h. (042)

ḥalḫ < Ar. “yoktan yaratan, yaratıcı, Allah”

h. (004)

h.+a (001)

h.+ı (013)

ḥālīk-ı iz‘ān < Ar. “akıl sahibi yaratan, idrak ve bilinç sahibi yaratıcı”

h. (011)

ḥalk < Ar. “yaratma, yok iken var etme”

h. (001), (002), (005), (007), (008), (011), (077), (172), (203)

h.+a (290)

ḥalka < Ar. “daire, çember şekli”

h.+y1 (290)

ḥām “olmamış, pişmemiş, çiğ”

h. (289)

ḥamīr < Ar. “hamur, maya”

h.+ıñ (303)

h.+i (260)

h.+iñ (155)

ḥamsīn < Ar. “elli, erba‘īn denen kırk günlük kara kıştan sonra gelen elli günlük kış”

h. (169), (188), (206)

h.+üñ (088)

ḥardal < Fars. “çok küçük tohumları olan ve yaprakları yenen bir bitki ismi”

h.+ıñ (311)

ḥāşıl < Ar. “meydana çıkan”

h. (204)

ḥasta < Fars. “sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse”

h. (302)

ḥaṭā < Ar. “yanlışlık”

h.+dur (062)

havā < Ar. “renksiz, kokusuz, hafif gaz”

h.+dan (277)

h.+sı (172)

ḥaylī < Ar. “oldukça, epeyce, çok, bir takım”

h. (059), (212)

ḥayvān < Ar. “canlı varlık”

h. (009), (014)

ḥaz < Ar. “hazırlamak, hazır etmek, kullanılabilir kılmak”

h. (177)

ḥazān < Ar. “sonbahar”

h. (269)

ḥazer < Ar. “çekinme, zarar verebilecek şeyden kaçınma, korunma”

h. (161), (306)

ḥāzım < Ar. “hazmettirici, sindirici”

h. (064)

ḥāzır < Ar. “bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan”

h. (164)

ḥazīrān < Ar. “günümüzde miladi takvimde altıncı aydır”

h. (188)

heder < Ar. “boşa gitme, yok yere faydasız giden”

h. (175)

hem < Fars. “kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir”

h. (006), (038), (039), (040), (043), (045), (046), (046), (060), (060), (071), (073), (081), (101), (103), (166), (185), (188), (192), (200), (201), (205), (205), (206), (209), (211), (212), (213), (262), (262), (273), (275), (277), (277), (288), (290), (292), (300), (302), (309), (320), (321), (322)

hemān < Fars. “derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden”

h. (052), (089), (150), (153), (156), (238), (246), (254), (271), (290), (315)

hemîn < Fars. “derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden”

h. (169), (253), (256), (309), (309), (322), (322)

her < Fars. “hepsi, bütün, cümle”

h. (004), (006), (010), (012), (018), (023), (038), (057), (062), (063), (072), (075), (075), (079), (081), (082), (089), (091), (095), (101), (102), (133), (166), (170), (172), (172), (182), (194), (208), (209), (221), (224), (231), (237), (245), (265), (267), (291), (298), (318), (318), (328)

hergiz < Fars. “hiçbir zaman, asla”

h. (285), (313), (315), (318)

herkes < Fars. “kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar”

h.+iñ (197)

hevā < Ar. “hava, dünyayı çeviren atmosfer”

h. (074), (082)

h.+da (111)

h.+dan (083)

h.+sın (103)

heves < Fars. “gelip geçici istek”

h. (023), (030)

hīç < Fars. “olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat’iyen, asla”

h. (161), (215)

hinzīr < Ar. “domuz”

h. (059)

hikmet < Ar. “Cenâbıhakk’ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi lâıyk olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılamayan gizli amacı”

h. (167)

h.+i (022)

hılķat < Ar. “doęuŗtan gelen vasıf, yaratma, yaratılıŗ”

h. (010), (012)

hımāyet < Ar. “korumak, gözetmek, kollamak”

h. (331)

hısāb < Ar. “hesap”

h. (024)

hızmet < Ar. “bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev”

h. (016), (016)

hūb < Ar. “hoŗ, güzel, iyi”

h. (172), (336)

hurde < Fars. “bir şeyin küçüğü, ufağı”

h. (038), (042), (044), (100), (106)

h.+lerin (323)

hūy “karakter, mizaç, tabiat”

h.+ı (300)

hürmet < Ar. “kutsallık, saygınlık”

h.+ine (005)

hūzn-vān < Ar. “hūzn sahibi, hüzünlü, kederli”

h. (344)

hūner < Fars. “marifet, bilgilik, ustalık”

I

h.+dir (203)

īrās-ı hararet < Ar. “hararete sebep olan şey”

ī. (332)

ıscaķ “sıcak, ısı veren” → **ısıcaķ**

1.+da (068)

ısıcak “sıcak, ısı veren” → **ıscağ**

1.+da (193)

ışlāḥ < Ar. “iyileştirmek, düzeltmek, kusurları gidermek”

1. (332)

ışlāḥ-ı arz < Ar. “toprağın iyileştirilmesi”

1. (330)

ışla- “bir şeyin kuru halini, su ya da başka bir sıvı ile temas ettirerek yaş hale getirmek”

1. (162)

1.-ya (312)

ışlat- (d) “bir şeyi suyla temas ettirerek ıslak hale getirmek, yaş yapmak”

1. (323)

1.-a (320)

1.-dılar (125)

1.-mağdur (230)

1.-uban (321)

1.-up (315), (317)

ışmarla- < Ar. “bir işi doğru ve uygun şekilde yaptırmak, düzenlemek”

1. (243)

ıssı “sıcak, ısı veren, sıcaklık taşıyan”

1. (081), (109), (253), (299), (337)

‘ıyān < Ar. “açık, belirgin, ortada olan”

‘1. (004), (071), (075)

î

i- “olmak, cevher fiili, ek fiil”

i.-ken (102), (108), (133), (232), (236), (240), (289)

i.-se (004), (091), (161), (164), (165), (173), (222), (231), (274), (281), (287)

i.-señ (096), (111), (257)

ibn vaḥṣiyye < Ar. “kişi adı”

i. (341)

icād < Ar. “vücuda getirmek, yeniden bir şey meydana getirmek”

i. (339)

icrā' < Ar. “bir işi yürütmek, yerine getirmek”

i.+ın (330)

iç “bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil”

i.+i (152)

i.+inde (078), (079), (080), (082), (082), (084), (086), (086), (089), (091), (247), (263), (314), (317), (320)

i.+ine (130), (155), (275)

iç- “bir sıvıyı ağza alıp yutmak”

i.-mez (135)

için “sebeup ve amaç bildirir” → **içün**

i.+dür (295)

içre “içinde, dahilinde, arasında”

i. (009), (010), (011), (012), (014), (018), (086), (160), (161), (166), (299), (311), (323), (328)

i.+dür (188), (206)

içün “sebeup ve amaç bildirir” → **için**

i. (001), (001), (035), (035), (126), (244), (280), (296), (328), (337), (339)

i.+dür (002)

ihmāl < Ar. “önem vermeme, dikkatsizlik, erteleme”

i. (261)

iḥsān < Ar. “bağışlama, bağışta bulunma”

i. (001)

iḥtimām < Ar. “özenmek, fazla dikkat etmek”

i. (194), (243)

iḥtilāfāt-ı akālīm < Ar. “fikirler arasındaki anlaşmazlıklar”

i. (335)

iḥtilāt-ı ehviye < Ar. “hallerin, durumların karışması, farklı durumların birbirine geçmesi”

i. (333)

iḥyā < Ar. “diriltmek, yeniden hayata kavuşturmak, canlandırmak”

i. (045)

iki “iki sayısı”

i. (048), (054), (121), (123), (124), (126), (138), (141), (142), (143), (146), (149), (157), (168), (181), (189), (219), (225), (228), (233), (234), (235), (241), (284), (289), (326)

i.+şer (182)

i.+si (236)

iksār < Ar. “çoğaltma, fazlalaştırma”

i. (336)

iḳtizā < Ar. “gerekme, gerektirme”

i. (074)

‘ilāç < Ar. “hastalıkları tedavi eden madde, çare”

‘i. (049), (062), (215), (237), (251), (261), (264), (268), (280), (281), (283), (295), (339)

‘i.+ı (313), (318)

‘i.+ım (269)

‘i.+ıı (298)

ile “iki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar”

i. (003), (010), (011), (011), (027), (031), (032), (055), (060), (063), (068), (068), (070), (070), (082), (098), (106), (108), (108), (113), (116), (121), (123), (129), (139), (147), (154), (167), (184), (206), (209), (210), (212), (221), (229), (239), (242), (256), (261), (262), (262), (267), (272), (290), (293), (294), (296), (299), (301), (301), (310), (314), (317), (320), (323), (329), (330), (331), (332), (333), (335), (340), (341)

iliş- “yönelmek, meyletmek, yönünü çevirmek”

i.-mek (141)

illāḥa < Ar. “ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka”

i. (163)

‘ilm < Ar. “bilme, biliş”

‘i.+dür (329)

‘i.+iñ (336), (338)

‘i.+inüñ (047)

ilmek “emekle ve sabırla yapılan ince iş”

i. (296)

imdi “şimdi”

i. (084), (121), (123)

imtizāc < Ar. “karışmak, karışım, iyi geçinmek”

i. (049), (167), (205)

i.+ın (167)

iñen “çok”

i. (041)

ince “ince, dar, küçük, hafif”

i. (033), (133), (233), (249)

i.+niñ (235)

insān < Ar. “iki ayaklı, iki elli, aklı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı”

i. (001), (011)

i.+a (336)

ip “ip, bağ”

i. (229)

i.+e (158)

i.+i (155), (155), (155), (242)

i.+ini (228)

iplik “ince uzun lif”

i. (230)

i.+i (156), (230)

i.+iyle (246)

iri “büyük”

i. (094), (101), (102)

iş “bir maksatla yapılan faâliyet”

i.+i (243)

işâret “bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme”

i. (201)

işle- “üzerine emek sarfetmek”

i.-yesin (208)

iştirāk < Ar. “ortak olma, ortaklık etmek”

i. (009)

ism-i ḥayy < Ar. “yaşam kaynağı, yaşam veren”

i.+dan (077)

iste- “istek duymak”

i.-r (050), (239)

i.-risen (165)

i.-riseŋ (145)

i.-yen (041)

istifāde < Ar. “faydalanmak, faydalanmaya çalışmak”

i. (025)

istihrāc < Ar. “bir şeyin içinden bir şey çıkarmak”

i. (340)

i’tidāl < Ar. “vasat derece olmak, dengede olma, orta yol”

i. (068)

‘itidāl < Ar. “denge, ölçülülük, aşırılıktan uzak olma hali”

‘. (186)

J

jengārī < Ar. “bakır yeşili, bakır pası renginde olan boya”

j. (271)

K

ķab (p) “içine sıvı veya katı herhangi bir madde konan şey”

k. (263)

k.+a (303)

k.+ı (037), (044), (124), (137), (138), (140), (248), (308)

k.+ın (324)

k.+ına (230)

k.+ını (135)

ķablu “kabuklu, kabuk sahibi,

k. (121), (122), (123), (124), (142)

k.+sını (141)

ķabsuz “kabı olmayan, kabuksuz, örtüsüz”

k. (123)

ķab l “bir Őeyeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, r zı olma, muv fakat etme”

k. (021), (210)

ķabuķ “bir Őeyeyn üstünü kaplayan, kendiliēinden meydana gelmiŗ az veya çok sert tabaka”

k.+ın (322)

k.+la (313)

ķa  “bir Őeyeyn niceliēini sormaya yarayan soru sıfatı, ne kadar, nice”

k. (187)

ķa - “kurtulmak için süratle uzaklaŗmak”

k.-ar (135)

ķadd < Ar. “boy, pos”

k.+i (138)

k.+ine (272)

ķadar < Ar. “bir Őeyeyn, kıyaslandıēı diēer bir Őeyeyn  l s nde, derecesinde veya b y kl ē nde olduēunu anlatır”

k. (052), (129), (133), (146), (173), (216)

k.+ı (128)

ķ dir < Ar. “muktedir, her Őeyeye gücü yeten”

k. (111)

ķaēı “uygun”

k.+dur (058)

ķaēirt- “uygun hale getirtmek, uygun olmasını saēlatmak”

k.-ma (117)

ķ l < Ar. “söz, laf, konuŗma”

k. (018)

ķal- “durmak”

k.-a (033), (067), (088), (163), (277)

k.-asıya (056)

k.-dı (014), (246)

k.-maya (107)

k.-mayınca (092)

k.-maz (092)

k.-ursa (107), (125)

kalay “kaplamada kullanılan parlak, beyaz metal”

k.+dan (290), (290)

kaldır- “bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek” → **kaldır**

k.-up (185)

kaldır- “bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek” → **kaldır**

k.-a (098), (297)

kalem < Ar. “ağacı aşılacak için kullanılan ucu kalem gibi yontulmuş ince çöp”

k. (200), (201), (202), (206), (211), (212), (213), (219), (221), (225), (233), (234), (244)

k.+de (233)

k.+den (237), (249)

k.+dür (226), (235)

k.+i (218), (271)

k.+le (208), (249)

k.+ler (230)

kalın “eni çok olan, ince olmayan” → **kalın**

k. (215)

kalın “eni çok olan, ince olmayan” → **kalın**

k. (044), (221), (224), (248)

kalınca “kalın olan, kalın bir şekilde”

k. (129)

ķanda “nerede, hangi yerde anlamlarında kullanılan soru zarfı”

k. (092), (236)

ķanġı “adı geçen hususla, iki veya daha fazla Şeyden neyin veya kimin kastedildiġi öğrenilmek istendiġi zaman kullanılan soru sıfatı”

k. (143), (279)

ķar “havada donarak kristalleŐmiŐ, beyaz ve hafif tanecikler halinde yere dűŐen yaġıŐ tűrű”

k. (296)

k. +1 (297)

ķār < Ar. “fayda, doġru, uygun olan”

k. (209)

k.+1 (197)

ķar- “karıştırmak, katmak, birbiriyle yoġurmak”

k. (031), (053)

k.-alar (326)

ķara “renk (siyah)”

k. (037), (112), (154), (214), (252), (277), (278), (293), (293), (301)

ķaranfil < Ar. “gűzel kokulu iek ve baharat”

k. (160), (164)

ķarıl- “karıştırılmak, bir Şeyin içine başka bir Şeyin katılması”

k.-a (277)

k.-up (143)

ķarınca “ok tűrű olan yaygın bir bűcek”

k.+dan (261)

ķarıŐ “parmakları açık ve gergin durumdaki bir elin baş parmaġı ile serçe parmaġının uçları arasındaki mesafe”

k. (096), (202), (232), (238)

k.+dan (095), (131)

k.+dur (114)

karışdır- “birkaç şeyi bir araya getirip birleştirmek”

k. (277)

k.-up (331)

karlu “karlı, karla kaplı”

k. (297)

karpüz < Fars. “karpuz, sulu yaz meyvesi”

k. (313)

karşu “bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi”

k. (045), (053), (069), (084), (085), (089), (097), (097), (104), (105), (140), (153), (163), (192), (193), (278)

k.+sını (097), (104)

kaşır < Ar. “kısa”

k. (305)

kat- “koymak, ilâve etmek, eklemek”

k. (324)

k.-ma (302)

k.-mağ (259)

k.-masını (065)

k.-maya (023)

kat “tabaka, bölüm, kısım”

k. (137), (138)

k.+ı (140), (260)

k.+ında (002), (203)

kaṭ < Ar. “kesme, kesilme, biçme, biçilme”

k. (015), (021), (027), (110), (112), (167), (168), (173), (175), (176), (178), (179), (180), (184), (197), (201), (203), (227), (253)

k.+ı (180)

k.+ın (168)

kaṭ'ı < Ar. “kesinlik, kesin bir şekilde, tamamen, mutlak surette”

k. (171), (183)

kaṭır < Ar. “eşek ile atın çiftleşmesinden doğan melez hayvan”

k. (058)

kaṭ'ı şecer < Ar. “ağaç kesimi, ağaçların kesilmesi”

k. (195)

kaṡānīn < Ar. “kural, yasa, kanun”

k. (335)

kaṡā'id < Ar. “kaideler, kurallar, prensipler, temeller, esaslar”

k. (335)

kaṡī < Ar. “güçlü, kuvvetli”

k. (086), (308)

kaṡl < Ar. “söz, kelâm”

k.+i (070)

kaṡun “kavun, tatlı, kabakgillerden bir yaz meyvesi”

k. (313)

kaṡısı < Ar. “kayısı, tatlı yaz meyvesi” → **kaṡısı**

k. (043), (113)

kaṡna- “sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak”

k.-dıkdan (300)

k.-mışdır (238)

k.-sın (299)

k.-ya (307)

k.-yıp (308)

ķaysı < Ar. “ķayısı, tatlı yaz meyvesi” → **ķayısı**

k. (191)

k.+da (205)

ķaz “uzun boyunlu ”

k. (060)

ķaz- “toprağı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak”

k.-ıcaķ (294)

k.-ılan (295)

k.-up (031), (331)

ķeķi “ķift toynaklı, geviş getiren, boynuzlu bir memeli hayvan türü”

k. (058)

ķemāl < Ar. “olgunluk, yetkinlik, mükemmellik, tamlık, erginlik”

k.+ine (330)

ķemānī < Ar. “ķişi adı”

k. (024)

ķendi “ķişinin öz varlığı, zâtı” → **ķendü**

k. (103), (209), (210)

ķendü “ķişinin öz varlığı, zâtı” → **ķendi**

k. (222)

ķere “defa, kez, sefer”

k.+dür (189)

ķerrāt < Ar. “defalar, tekrarlar”

k.+la (257)

ķes- “ikiye ayırmak”

k. (096), (116), (254), (266), (293), (307)

k.-dim (183)

k.-mege (094)

k.-mek (114)

k.-mekdür (115)

k.-meyeler (134)

k.-mez (096)

kesek “bel veya sabanın topraktan kaldırdığı iri sert toprak parçası”

k. (136)

kesil- “ikiye ayrılmak”

k.-ür (136)

k.-ürse (116), (117)

kevn < Ar. “varlık, oluş, yaratılmış şeyler”

k. (004), (005)

key “ne vakit, ne zaman”

k. (203)

keyfiyyet < Ar. “nitelik, özellik, durum, şekil”

k. (329)

kez < Fars. “defa, sefer, kere”

k. (284), (300), (310)

ķıl “yapmak, etmek”

k. (018)

ķıl- “yapmak, yerine getirmek”

k. (030), (050), (143), (295), (339)

k.-duķ (075)

k.-dum (023)

k.-duñ (030)

k.-mak (318)

k.-maya (138)

k.-mış (007)

kın < Ar. “katran, zift”

k. (331)

kır- “bir şeyi kuvvet uygulayarak parçalara ayırmak, çatlatmak, zedelemek”

k.-ar (304)

k.-mayasın (232)

k.-maz (234)

kırıl- “bir şeyin kendiliğinden veya dış etkilerle parçalanması, çatlaması, bozulması”

k.-ur (272)

kırk “kırk sayısı”

k. (024)

kışa “uzunluğu, süresi az olan; uzun olmayan”

k. (292)

kısm < Ar. “bir bütünün bir bölümü”

k. (028)

k.+ı (057), (138), (173), (179), (180), (191), (198), (204), (215), (226), (309)

k.+ıdur (148)

k.+ın (128), (204), (315)

k.+ına (045), (122)

k.+ını (137), (144), (169), (177), (211)

k.+ınıñ (159), (160)

k.+ınuñ (071), (121), (123)

kış “yılın dört mevsiminden biri, soğuk ve kar yağışlı mevsim”

k. (036), (079), (081), (082), (086), (282), (296)

k.+da (080), (081)

kızıl “kırmızıya yakın renkte olan, kırmızımsı”

k. (043), (104), (149), (155)

k.+ı (097)

kızılçık “küçük, kırmızı, ekşi meyve veren ağaç ve meyvesi”

k. (211), (212)

k.+la (209)

ki < Fars. “iki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir”

k. (016), (062), (070), (103), (119), (130), (132), (173), (247), (268), (315), (329), (331), (333), (337), (338), (342), (342), (342)

kifâyet < Ar. “yeter miktarda olma, yetişme, elverme, kâfi olma”

k. (066)

killi “kil içeren, kil ile kaplı, kil karışımı olan”

k. (049), (055)

k.+si (048)

k.+ye (056)

kim “hangi kimse”

k. (036), (051), (085), (095), (156), (159), (166), (189), (194), (232), (233), (235), (237), (265), (270), (276), (293), (315), (328), (333)

k.+i (174), (174)

k.+iñ (182)

kimesne “herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs”

k. (342)

kimse “herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs”

k.+ler (139)

kirās < Fars. “kiraz meyvesi”

k. (040)

kireç < Fars. mermer, tebeşir, kireç taşı, alçı taşı gibi birçok taşın özünü oluşturan kalsiyum oksit

k. (052)

kirizme “ikinci sürüm (ikileme) işlemi”

k. (050), (053), (126), (127)

k.+sin (030)

kitāb < Ar. “bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün”

k. (024)

k.+ında (341)

ko- “koymak”

k. (063), (156), (178), (312)

k.-duğun (222)

k.-ma (116), (163), (163)

k.-mak (176)

k.-maz (186), (267)

k.-rsın (244), (320)

k.-sağ (181), (182)

k.-yalar (186)

koça “çok büyük, iri”

k. (175)

koğa “kova”

k. (267)

koğu “cisimlerden yayılan zerrelere burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu”

k.+sından (034)

kol “insanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı”

k. (178)

k.+ı (176), (178)

kon- “hafice veya usulca bir yere yerleşmek, oturmak”

k.-acak (241)

k.-mak (106), (146), (153), (218)

konıl- “bir yere bırakılmak, yerleştirilmek”

k.-andan (181)

k.-ur (241)

kop- “herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak”

k.-ar (150)

kork- “korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek”

k.-arım (171)

korkut- “birini korku duymasını sağlamak, ürkütme”

k.-ur (195)

koru- “bir şeyi zarar ve tehlikeden sakınmak, muhafaza etmek”

k.-yınca (278)

koruk “olgunlaşmamış üzüm, taze ve ekşi üzüm”

k. (236)

kov- “sertçe uzaklaştırmak, defetmek”

k.-ar (081), (319)

koy- “bırakmak, yerleştirmek”

k. (303)

k.-a (182), (183)

k.-dukda (031)

k.-up (275)

ķoyı “açık olmayan renk” → **ķoyu**

k. (260)

ķoyu “açık olmayan renk” → **ķoyı**

k. (251)

ķoyun “eti, sütü ve yönü için beslenen evcil hayvan”

k. (058)

kök “topraktan su ve besin alan bitki organı”

k. (080), (107)

k.+de (092), (092), (114)

k.+den (079)

k.+desine (306)

k.+i (094), (106), (116), (116), (118), (159), (253), (254)

k.+in (262), (283), (284)

k.+inde (096), (252)

k.+ine (079), (086), (090), (263), (272), (273), (274), (284), (289), (292)

k.+ini (314)

k.+leri (086), (107), (253)

k.+lerinden (288)

k.+lerine (070), (083), (095), (213), (267), (279), (304), (308)

k.+lerini (118), (293)

k.+leriniğ (264)

k.+lerin (094)

k.+ler (099)

k.+n (081)

kkli “kökü olan, köklere bağlı” → **köklü**

k. (083)

köklü “kökü olan, köklere bağlı” → **kökli**

k.+sinden (117)

köstebek “toprağı kazarak tünel açan küçük kemirgen”

k.+iğ (316)

köz “göz(bitkide tomurcuk)”

k.+in (245)

ķudret < Ar. “kuvvet, güç, tâkat, iktidar”

k. (243)

k.+inden (007)

ķudret-i ĥakk “Allah’ın yüce, mutlak kudreti(gücü)”

k.+ı (013)

küfe < Ar. “küfe, dayanıklı ve kaba büyükçe sepet”

k. (061), (061)

ķum “çok ince taneciklerden oluşan mineral madde”

k.+la (055)

ķumşal “deniz, göl veya nehir kıyısında kumla kaplı geniş alan, sahil”

k. (037), (040)

k.+da (043)

ķurd “uzun, yumuşak gövdeli, sürünen küçük hayvan, kurt”

k. (252), (261), (274), (310)

k.+ı (272)

k.+ın (304)

k.+ını (255)

k.+lardan (321)

ķurı “nemi, suyu olmayan”

k. (252)

kurşun “kurşun metali”

k. (290)

kurtar- “kurtulmasını sağlamak”

k.-ır (319)

k.-ırsın (311)

k.-mağa (261)

kurtıl- “sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak” → **kurtul-**

k.-ur (274)

kurtul- “sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak” → **kurtıl-**

k.-up (310)

k.-ur (173), (184)

kuru “nemi, suyu olmayan”

k. (156)

k.+ların (263)

kuru- “ıslaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelmek”

k.-mağa (073)

k.-masın (165)

k.-masun (192)

k.-r (181)

k.-ya (062), (156)

kurugu “kuru üzüm”

k.+nın (242)

kurut- “kuru duruma getirmek”

k.-dukdan (324)

k.-up (158)

ķuvvat < Ar. “güç, dayanaklılık, bir şeyi yapabilme yetisi” → **ķuvvet**

k.+ına (180), (183)

k.+ından (181)

ķuvvatlı < Ar. “güçlü, gücü olan, dayanıklı” → **ķuvvatlu**

k. (179), (182)

ķuvvatlu < Ar. “güçlü, gücü olan, dayanıklı” → **ķuvvatlı**

k. (124)

ķuvvet < Ar. “güç, dayanaklılık, bir şeyi yapabilme yetisi” → **ķuvvat**

k. (079), (091), (092)

k.+i (079), (092)

k.+in (175)

k.+ine (175)

k.+ini (115)

ķuyu “suya ulaşmak için kazılan ve duvar örülen derin çukur”

k. (032)

ķüflen- “ķüf tutmak”

k.-ür (107)

ķül “yanmış olan nesnelerin geride kalan toz durumundaki kalıntısı”

k.+i (316)

k.+in (316)

ķüllisil < “umumi etkiye ait, genel nitelikli”

k. (247)

ķüvvem < Ar. “güç, kuvvet, enerji”

k. (205)

L

lafzen < Ar. “söz ve anlam yönünden, lafız bakımından”

l. (024)

laṭīf < Ar. “mülayim, yumuşak, nazik”

l. (182), (293)

lāzım < Ar. “gerekli, lüzumlu”

l. (049), (060), (062), (064), (067), (078), (132), (208), (228), (296), (311), (336)

leṭāyif < Ar. “zarif, hoş, ince”

l.+indendir (338)

lezīz < Ar. “çok lezzetli, tadı çok hoş olan”

l. (101)

lezzet < Ar. “tad alma duyusunun hoş bulduğu tat, tatlılık”

l.+i (037)

l.+in (029)

līk < Ar. “ama, ancak, fakat”

l. (011), (044), (109), (118), (187), (203), (208), (265), (302)

līmūnī < Ar. “limon sarısı rengi”

l. (251), (255), (269)

libās < Ar. “elbise, giyecek şey”

l.+a (010)

libās-ı çār < Ar. “doğdaki dört unsurun (toprak, su, hava, ateş) oluşturduğu katmanlar, örtüler”

l. (008)

libāt < Ar. “meyve veren yer, bostan”

l.+a (019)

libas-ı ‘unşur < Ar. “doğanın dış kabuğu”

l. (009), (014)

lodos “güneyden esen ılık yel, rüzgar”

l. (110)

l.+da (109)

M

mā' < Ar. "su, suya dair"

m.+ın (330)

mādām < Ar. "başına getirildiği cümleyi "değil mi ki, –diği için, –diğine göre" gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar"

m. (333)

maḥabbet < Ar. "sevgi, muhabbet, dostluk, samimiyet"

m. (003)

maḥal < Ar. "yer, mekân, mevki"

m.+de (073)

m.+den (164)

māh-ı tābān < Fars. "parlayan ay, ışık saçan ay, dolunay"

m. (119)

mā'-ı cārī < Ar. "akan su, akarsu"

m. (077)

mā'il < Ar. "eğilmek, yönelmek, meyletmek"

m. (014)

maḥbūl < Ar. "kabul olunan, beğenilen"

m.+dır (203)

maḥşūd < Ar. "kasedilmiş, kasedilen, istenilen şey, istek, arzu"

m. (047)

ma'lūm < Ar. "bilinen, belli olan"

m.+uñ (074)

ma'nā < Ar. "kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum"

m.+da (012)

m.+sıdır (249)

m.+sınadur (338)

ma‘nen < Ar. “anlam bakımından, anlamca, mana olarak, mana yönünden”

m. (024)

manzūme’-i pehlevān kemānī < Ar. “pehlevan kemani tarafından yazılmış şiir”

m. (327)

mart “yılın üçüncü ayı”

m. (088), (091)

m.+a (169)

m.+ıı (199)

mārūl < Ar. “yaprakları salata olarak yenen yeşil renkli bir sebze”

m. (317)

māye-i feyz-i hayāt < Ar. “hayatın (canlılığın) bereketli suyu”

m. (015)

mecāl < Ar. “güç, kuvvet, iktidar”

m. (078), (083)

mekān < Ar. “durulan yer, mesken”

m. (004), (005)

m.+a (030)

meme “meyvenin yanlarında bulunan sarkık çıkıntı”

m. (149), (150)

menfa‘at < Ar. “fayda, kâr, gelir”

m.+ı (336)

merām < Ar. “maksad, niyet, istek”

m. (144)

mevsim < Ar. “yılın hava koşullarına göre bölümleri”

m.+i (174)

mevt < Ar. “ölüm”

m. (009)

mevzi < Ar. “bir şey konulacak yer”

m.+lerden (184)

meyilli < Ar. “bir şeye eğimi olan, hevesli, istekli, yatkın”

m. (090)

meyl < Ar. “eğilim, yönelme, bir tarafa doğru eğik olma durumu”

m.+i (176)

meyve < Ar. “tohumlu, yenebilen bitki organı”

m. (019), (038), (043), (051), (138), (143), (204), (204), (210), (226), (231), (280), (285)

m.+dār (017), (220), (223)

m.+dür (047)

m.+ler (142)

m.+niḡ (207), (256)

m.+si (034), (040), (044), (100), (102), (117), (296)

m.+sin (039), (101), (110), (120), (154), (236), (268), (283), (287), (291), (299)

m.+sinden (285), (286)

m.+sine (286)

m.+sini (280), (281), (284), (288), (289), (311)

m.+ye (059), (248)

meyvedār < Ar. “meyve veren, meyvesi olan”

m. (053), (281)

mezāhir < Ar. “görünümler, bir şeyin dışta görünen tarafları”

m. (077)

miḳdār < Ar. “bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik”

m.+1 (031), (061), (065), (096), (202), (232), (264), (288), (294)

m.+1na (229)

muḥtelif < Ar. “çeşitli, bir türlü olmayan, birbirine uymayan” → **muḥtelife**

m. (172)

muḥtelife < Ar. “çeşitli, bir türlü olmayan, birbirine uymayan” → **muḥtelif**

m. (333), (335)

muḳārin < Ar. “yakın olan, bitişen, ulaşan, ulaşmış olan”

m. (020)

muḳaddem < Ar. “önde olan, önce gelen, öncelikli”

m. (161), (170), (171), (174), (190), (192)

mu‘tād < Ar. “alışılmış, alışkın, alışkan”

m. (343)

m.+1 (343)

mu‘teber < Ar. “itibar gören, beğenilen, inanılır, güvenilir”

m. (058)

murād < Ar. “erişilmek istenen, istek, amaç”

m.+1ı (287)

muşmula “sert, buruk, olgunlaşınca tatlanan yuvarlak meyve”

m. (205), (207)

mūzī < Ar. “zarar veren, rahatsız edici, eziyet verici”

m.+lerden (312), (315)

mübāris < Ar. “rakip, karşı olan (şey)”

m.+i (339)

mübtelā < Ar. “hasta, düşkün, tutkun”

m. (073)

mücerribe < Ar. “tecrübe eden, deneyen, sınavan”

m. (029)

müdām < Ar. “devam eden, sürekli”

m. (177), (179), (317)

müdāmī < Ar. “devamlı olarak şarap içen”

m. (101)

müntehāy < Ar. “sona ermek, bitmek”

m. (329)

müşkil < Ar. “zor, güç, çetin”

m.+e (014)

m.+i (179)

müte‘affin < Ar. “kokan, çürüyüp bozulan”

m. (276)

müte‘affinen < Ar. “kokuşmak, çürümek, bozulmak”

m.+den (331)

N

naḥīr < Ar. “boğazlanan hayvan, kesilen hayvan”

n.+in (096)

naḥl < Ar. “hurma ağacı”

n. (042), (103)

n.+e (049), (062), (095), (148), (150), (208), (249)

n.+i (085), (093), (099), (100), (102), (105), (109), (119), (119), (325)

n.+ile (084)

n.+iñ (274), (279), (322)

n.+iñe (306)

n.+ini (305)

n.+ünj (080), (094), (097), (103), (104), (104), (111), (111), (115), (135), (136), (272)

naḥl-ı emrūd < Ar. “armut ağacı”

n. (299)

naḥl-i alma < Ar. “elma ağacı”

n. (304)

naḥlistānī < Ar. “hurma ağaçlarının bol olduğu yer”

n. (327)

naḥl-i zeytūn < Ar. “zeytin ağacı”

n. (283)

naḥl < Ar. “bir yerden başka bir yere götürme, taşıma, aktarma, geçirme”

n. (342)

naşr < Ar. “botanik, bitki bilimi, bitki bilgisi”

n. (329)

nār “taneli, yuvarlak, tatlı ya da ekşi meyve”

n. (289), (291)

n.+a (213)

n.+ı (224)

n.+ıñ (040)

naẓar < Ar. “göz atmak, düşünmek, bakmak”

n. (343)

nāzikāne < Ar. “nazik bir şekilde, nazikçe, incelikle, kibarca”

n. (162), (217), (219), (236), (242), (300)

naẓm < Ar. “sıra, tertib, dizili olan şey”

n. (025)

naẓmen < Ar. “nazım olarak, manzume halinde, sıralı ve tertibli olarak”

n. (023)

nê “hangi şey”

n. (004), (038), (052), (091), (133), (166), (173), (221), (231), (245), (298)

n.+dür (123)

nebāt < Ar. “bitki”

n. (009), (015), (041), (077)

n.+a (022), (052)

n.+ıñ (329)

n.+ınıñ (026)

nêce “nasıl; nice”

n. (012), (019), (020), (023), (130)

n.+dür (093), (123)

n.+sin (018), (022)

necm-i ‘avvā < Ar. “gökyüzünde belirli bir dönemde görülen yıldız”

n. (073)

nêçe “nasıl; nice”

n. (028), (243), (247), (257), (310), (323), (341)

nef < Ar. “yararlı, faydalı”

n.+i (311)

nefs < Ar. “bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği”

n.+de (006)

n.+inde (343)

nefti < Ar. “koyu yeşile çalan siyahımsı yeşil ya da petrol yeşili”

n. (251)

nem < Ar. “hava veya cisimdeki su zerrecikleri”

n.+de (203)

n.+den (156)

nesne “belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey”

n. (302), (332)

neş’et < Ar. “doğma, meydana gelme, türeme, ortaya çıkma”

n. (337)

netāyic < Ar. “neticeler, sonuçlar”

n.+ini (338)

nev’ < Ar. “cins, tür”

n. (225)

n.+i (187), (187)

nevrūz < Fars. “yeni gün, ilkbahar”

n.+a (054), (089)

n.+da (247)

n’eyle- “ne yapmak, ne çare etmek, bir şeyi ne şekilde yapmak”

n.-yim (187)

nışf < Ar. “yarım, yarı”

n.+ı (065)

n.+ın (294)

n.+ını (294)

nışf-ı gül < Ar. “gülün yarısı, gülün yarıya kadar açılmış hali”

n. (256)

nışf-ı zibīl < Ar. “dışkının yarısı”

n. (256)

niḥāl < Ar. “fıdan”

n. (018), (069), (078), (283), (285), (083), (302)

n.+e (074), (075), (076)

n.+i (075), (267)

n.+iñ (039), (269), (272), (285)

n.+üñ (069), (079)

nisân < Ar. “takvimde yılın dördüncü ayı”

n.+a (153)

nūr < Ar. “gözle görülen aydınlık”

n. (003)

nuṭḡ < Ar. “konuşma, söz, hitabet”

n.+a (013)

O

o “tekil üçüncü şahsı gösterir”

o. (003)

oğul “cinsiyeti erkek olan evlât”

o.+ı (013)

oḡı- “okumak”

o. (328)

ol “üçüncü tekil şahıs zamiri ve işâret sıfatı, “o”nun eski şekli”

o. (002), (029), (035), (036), (050), (061), (073), (083), (129), (130), (134), (135), (148), (148), (149), (151), (155), (159), (160), (164), (166), (169), (173), (230), (244), (253), (278), (290), (291), (297), (308), (329), (333), (337)

ol- “meydana gelmek, vukū bulmak”

o.-a (018), (033), (034), (038), (046), (064), (067), (069), (074), (088), (094), (122), (129), (147), (155), (155), (163), (164), (169), (183), (183), (213), (215), (216), (221), (268), (296), (302), (310), (310), (328), (343)

o.-an (037), (047), (049), (055), (073), (084), (089), (090), (091), (095), (097), (103), (134), (186), (192), (218), (226)

o.-ana (251)

o.-andan (086)

o.-anlar (036), (084), (193)

o.-dı (003), (014), (024), (025), (026), (028), (048), (108), (114), (225), (287), (287)

o.-dıkda (322)

o.-dıysa (266)

o.-duğı (201)

o.-dukça (278)

o.-duysa (258)

o.-ına (078)

o.-ınca (223)

o.-ındı (016), (298)

o.-ınmaz (217)

o.-ınmış (055)

o.-ırdı (325)

o.-ısardur (034), (101)

o.-madur (113)

o.-mağa (083)

o.-mağıçün (305)

o.-mağıla (020)

o.-mağın (184)

o.-mağ (144), (145), (146), (147), (198), (280)

o.-mağla (090)

o.-masa (215)

o.-masun (261)

o.-maya (017), (041), (075), (088), (159), (311)

o.-mayan (339)

o.-maz (110), (165), (170), (171), (254)

o.-mazsa (259)

o.-mış (061), (076), (077), (157)

o.-mıdır (338)

o.-muş (151)

o.-sa (038), (065), (120), (250), (252), (252), (279)

o.-sun (001), (006), (095), (103), (131), (138), (190), (202), (220), (220), (228), (232), (233), (234), (245), (259), (260), (281), (309)

o.-uban (276)

o.-unca (076), (079), (180), (296)

o.-unmak (088)

o.-up (038), (064), (066), (149), (171), (242)

o.-ur (017), (036), (037), (037), (040), (041), (043), (051), (052), (053), (076), (086), (088), (090), (096), (104), (116), (117), (131), (139), (149), (173), (173), (182), (191), (204), (220), (236), (236), (253), (273), (274), (284), (285), (286), (286), (289), (291), (293), (302), (308), (321), (330), (333), (335), (341)

o.-urdu (176)

o.-ursa (038), (099), (115), (130), (133), (171), (182), (194), (292), (299)

olın- “olmak fiiline konu olmak” → **olun-**

o.-a (078)

o.-dıkda (179)

o.-mak (108), (123)

o.-mış (098)

o.-up (221)

olun- “olmak fiiline konu olmak” → **olın-**

o.-dı (005), (010), (011), (011), (012), (057)

o.-mak (074), (093)

o.-makdan (008)

o.-sa (100), (173)

o.-sun (201)

on “on sayısı”

o. (088), (199)

o.+1 (088)

o.+una (199)

orta “bütün noktalardan aynı uzaklıkta olan yer”

o.+sına (216), (235)

o.+sından (149)

ot “küçük bitkilerin ortak adı”

o.+1 (281), (282)

o.+ın (268)

oyan- “uyanmak, canlanmak, harekete geçmek”

o.-ur (089), (090)

Ö

öd “karaciğer tarafından salgılanan yeşil sarı renkte acı sıvı, safra”

ö.+i (273)

ö.+ine (312)

öğren- “bir husus hakkında bilgi sâhibi olmak, bilgi edinme”

ö. (197)

öl- “hayâtı sona ermek”

ö.-mesün (106)

ö.-miş (324)

ölü “hayâtı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan”

ö. (181)

‘**ömr** < Ar. “ömür, hayat”

‘ö.+i (101)

‘**ömr-i efzün** < Ar. “uzun ömür, uzatılmış ömür”

‘ö. (305)

‘**ömr-i gāyet** < Ar. “yaşamın sonu, son ömür”

‘ö.+de (305)

ördek “su kuşları takımına ait bir kuş”

ö. (060)

ört- “örtmek işi”

ö-sünler (284)

örtül- “bir şeyin bir şeyle kaplanması, gizlenmesi, saklanması durumu”

ö-ince (308)

öte “bir şeyin diğer tarafı, karşı tarafı”

ö. (307)

öz “gerçek, hakîkî, has”

ö.+den (307)

ö.+ine (276), (307)

P

pāk < Fars. “temiz”

p. (126)

pamuğ < Ar. “tarlada yetişen, yumuşak lif veren bitki ürünü”

p. (155)

parmak “bir nesnenin kalınlığını, uzunluğunu veya miktarını belirtmek için kullanılan, yaklaşık bir ölçü birimidir”

p. (128), (129), (138), (146), (216)

p.+ıla (179)

pek “oldukça, çok, epeyce”

p. (064), (105), (143), (197), (228), (229), (230), (231), (232), (237), (266), (292)

pelūt < Ar. “meşe ağacı”

b. (258)

pellūt < Ar. “meşe ağacı”

p. (262), (316), (316)

p.+uñ (323)

penbe < Fars. “pembe rengi”

p. (154), (242), (246)

perverdigār < Fars. “yetiştiren, büyüten, koruyan kimse”

p. (007), (028)

pes < Fars. “yeter, kâfi”

p. (021)

piş- “ısı ile bir şeyin hazır hale gelmesi”

p.-sün (190), (192)

poyraz < Yun. “kuzeydoğudan esen soğuk rüzgar”

p. (108)

R

raḥmet < Ar. “Allah’ın yarattıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi”

r. (016)

raḥne < Ar. “gedik, yarık, açılmış yer”

r. (218)

rammān < Ar. “nar meyvesi”

r. (322)

rāst < Ar. “doğru, düzgün, tam, eksiksiz”

r. (252)

rāzık < Ar. “rızik, geçim”

r.+ı (179)

reng < Fars. “cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum”

r. (045), (251)

r.+i (251), (252)

r.+ine (269)

rengin < Fars. “renkli, boyalı, parlak”

r. (039), (149)

resm < Ar. “bir şeyin dıştan görünen şekli, biçimi, tarzı”

r.+in (047)

r.+ine (122)

r.+ini (137), (211)

revā < Ar. “layık, uygun, meydana gelmek”

r. (230), (288)

r.+dır (176)

r.+dur (125)

revācık < Ar. “hafice rağbet görmek, az kabul görmek”

r. (287)

revnağ-ı gülşen < Ar. < Fars. “eser adı” “gül bahçesinin parlaklığı, ihtişamı”

r. (025)

ricā < Ar. “bir şeyin yapılmasını nazikçe isteme, dileme, dilek”

r.+m (025)

ri‘āyet-i havā < Ar. “havanın, iklimin, gökyüzünün gözetilmesi, ona uyulması”

r.+ya (332)

rūḥ < Ar. “can, nefes, canlılık”

r.+ı (328)

rūḥ-ı aḥmed < Ar. “Hz. Muhammed’in ruhu”

r.+den (004)

rūḥ-ı pāk-ı aḥmed < Ar. “Hz. Muhammed’in temiz ruhu”

r.+iden (005)

rūḥ-ı pāk-i aḥmed < Ar. “Hz. Muhammed’in temiz ruhu”

r. (003)

rūz-ı ḥaẓr < Ar. “hazır olunan gün, mahşer günü, hesap günü”

r.+a (140)

rūz-ı ḳāsım < Fars. < Ar. “kasım günü”

r.+da (053), (054), (085), (124), (141), (146)

r.+dur (161)

rūzigār < Fars. “yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel”

r.+da (101)

S

ṣabā < Ar. “sabah rüzgarı, sabah esintisi”

ş. (108)

ṣaḥ- “bir şeyi etrafa yaymak, dağıtmak”

ş. (260)

ş.-mağıla (310)

saḥaḳ “yayılmış, dağınık kök; püskül; çıkıntı”

s. (094)

ṣaḥıl- “bir şeyin etrafa dağılması, yayılması”

ş.-ur (162)

ṣad < Ar. “sayısal olarak yüz”

ş. (006), (006)

şāfi < Ar. “temiz, hâlis, saf”

ş.+ye (056)

şāfi < Ar. “temiz, hâlis, saf”

ş. (059)

ş.+si (048)

şâğ “genç, taze, yeni”

ş. (251), (302)

saḥk < Ar. “ezmek, dövmek, toz hâline getirmek”

s. (268), (271)

sā'ir < Ar. “başka, diğer, öteki, öbür”

s. (180), (220), (223)

s.+inde (114)

sā'ire < Ar. “diğerleri, geri kalanlar, ötekiler”

s.+de (295)

şakın- “uzak durmak, çekinmek, kaçınmak”

ş. (105), (231), (232)

ş.-a (107)

şakla- “kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak”

ş. (156), (163), (312)

ş.-mağ (203)

şakşı “bitki yetiştirmeye yarayan kap”

ş.+ya (165)

şal- “bir şeyi bir yere koymak, bırakmak, yerleştirmek”

ş. (069)

ş.-ıver (130), (265)

ş.-ıversün (266)

şalât < Ar. “dua, ibadet, namaz”

ş. (006)

sālim < Ar. “sağlam, sağlıklı, sıhhatli”

s. (310), (321)

şalkım “sapta sarkarak kümelenmiş meyve ya da çiçek grubu”

ş. (094)

ş.+1 (240)

şan- “zannetmek”

ş.-ma (116)

ş.-maya (178)

şaṇa “ikinci tekil şahıs zamiri, sana, sana doğru, sana yönelik”

s. (075), (246), (250)

şan'at < Ar. “ustalık, beceri, zanaat, maharetli iş yapma”

s.+ını (007), (144)

şar- “kuşatmak, çevrelemek”

ş.-a (222), (229), (230)

ş.-anı (231)

ş.-dın (246)

şarı “altın rengi, kükürt rengi” → **şaru**

ş. (255), (292)

şarıl- “bir şeyi sarmak, yapışmak, sıkıca tutmak”

ş.-a (235)

şark- “yukarıdan aşağıya doğru eğilmek, uzanmak”

ş.-anı (150)

s.-ar (149)

şarp “güçlü, sert, keskin, etkili”

s. (262)

şaru “altın rengi, kükürt rengi” → **şarı**

s. (198)

şat- “bir bedel karşılığında başkasına devretmek”

ş.-an (195)

sebeb < Ar. “bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse, neden, bâis, âmil”

s.+dendir (333), (337)

s.+dür (002)

sebze < Ar. “kök, yaprak, meyve ya da diğer yenilebilir kısımları tüketilen bitkiler”

s. (148), (309), (313), (315), (317), (321)

s.+ye (318)

sekiz “sekiz sayısı”

s. (179)

selām < Ar. “bir kimseyi dostça selamlama, esenlik dileme”

s. (006)

semā < Ar. “göğün görünen yüzeyi, gökyüzü”

s. (331)

semere-i ḥaṭmī < Ar. “ebegümecinin ürünü”

s.+niḡ (342)

semere-i ‘acayib < Ar. “mucizevi sonuçlar, harikulade ürünler”

s. (340)

semiz “gövdesi veya yaprakları kalın, etli bitki”

s. (281), (282)

sen “tekil ikinci şahsı gösterir”

s. (150), (181), (231), (295), (322)

s.+den (197)

senā < Ar. “övme, övüş, medih”

s. (006)

ser-ferāz < Fars. “yücelik kazanmış, itibarlı, onurlu, saygın”

s. (036)

seriñ “seyreltmek, seyrekleştirmek, arada boşluk bırakmak”

s. (131)

serseri < Fars. “kendi başına hareket eden”

s. (019)

sev- “bitkinin yetişme ortamını uygun bulması, orayı beğenmesi”

s.-sin (103)

seyr < Ar. “görsel veya ruhsal zevk alma, haz duyma, seyretme”

s. (017), (243)

seyrek “aralıklı, sık olmayan, gevşek”

s. (230), (287)

şığ- “bütünüyle diğer bir şeyin içine girebilmek, o şey tarafından istîap edilmek”

ş.-maz (047)

şığır “geviş getirenlerden manda, öküz, inek vb. büyükbaş, boynuzlu, evcil hayvanların ortak adı”

ş. (058), (273), (275), (301), (312)

ş.+ıñ (262), (317), (322)

şıhhat < Ar. “sağlık, esenlik, âfiyet”

ş.+i (070), (092)

şık- “çevresine sarılarak veya bir şey sararak sımsıkı kavramak, üzerine basınç uygulamak”

ş. (283)

şıkı “sert, yoğun, gevşek olmayan”

ş. (051)

şıkıl- “daralmak, sıkıca bastırmak/doldurmak”

ş.-ur (095), (096), (127)

şıklet < Ar. “ağırlık, yük”

s. (114), (177)

sidük “idrar, sidik”

s.+in (262)

sirke “ekşi, asidik sıvı”

s. (320)

siz “çoğul ikinci şahsı gösterir”

s. +e (052)

şoğan “soğan bitkisi”

ş. (159)

ş.+dur (046)

şok- “içine veya arasına girmesini sağlamak”

ş. (155)

ş.-mış (222)

şol- “canlılığını yitirmek, kuruyup yok olmak”

ş.-mak (276)

şoğra “içinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare”

ş. (029), (058), (066), (087), (088), (091), (131), (141), (155), (174), (188), (189), (206), (214), (229), (231), (259), (284), (297), (300), (303), (324), (326)

şovuk “ısısı düşük, harâreti az olan”

ş. (171), (173), (253)

ş.+a (146)

ş.+dan (173)

şu “kokusu ve tatı olmayan şeffaf sıvı madde, âb, mâ”

s. (032), (052), (066), (067), (076), (087), (165), (174), (178), (259), (265), (265), (276), (297), (301), (314), (320)

ş.+da (309)

ş.+dan (162)

ş.+ya (244)

ş.+yı (005), (031), (076), (078), (080), (086), (135), (162), (174), (175), (227), (237), (257), (259), (272), (299), (300), (326)

ş.+yın (279)

ş.+yını (066)

ş.+yu (032), (034)

ş.+yunı (067), (283)

şulı “içinde su olan, dolgun, taze”

ş. (190)

şun < Ar. “yapma, üretim, beceriyle ortaya konan şey”

ş. (331)

sūsen < Fars. “bahar çiçeği, süs bitkisi”

s. (314)

sūd < Ar. “süt, özsu, canlılık veren sıvı”

s.+i (130)

sümükli “sümükle kaplı, sümük içeren”

s. (310)

süpürge “yer temizlemek veya su saçmak için kullanılan alet”

s. (162)

sür- “sürmek, değdirmek, dokundurmak”

s. (260), (263), (268), (282)

s.-dükde (238)

s.-e (085), (282)

s.-icek (304)

s.-mekile (302)

s.-meñ (184)

sürdür- “toprağı sabanla işlemek, tarla toprağını kabartmak”

s. (035)

süzil- “ince bir bez veya süzgeçten geçerek sıvının katıdan ayrılması”

s.-ür (033)

söz “ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi”

s. (047), (168)

s.+i (183)

s.+ler (023)

Ş

şādvān “örtü, kılıf”

ş. (344)

şakḳ < Ar. “yarık, çatlak, yarıлма, çatlama”

ş. (149), (217), (217), (221), (225)

şalgam < Ar. “yemeklik ya da hayvan yemi olarak kullanılan kök sebze; turpgillerden bitki”

ş. (317)

şark < Ar. “doğu”

ş. (201)

ş.+a (200)

ş.+sı (200)

şebbūy < Fars. “bahar aylarında açan bir çiçek”

ş. (160)

şeftālī < Fars. “şeftali”

ş. (042), (145), (152), (305)

şeftālū < Fars. “şeftali”

ş. (113), (205)

ş.+ya (248)

şekl < Ar. “şekil, biçim, suret”

ş.+inde (277)

şerāḥ < Ar. “açıklama, izah”

ş. (344)

şerbet < Ar. “bitkiler için sulandırılmış, besleyici sıvılar”

ş.+i (070)

şerḥ < Ar. “açma, ayırma, yarma”

ş. (167)

şey < Ar. “bellirsizliğe işaret eden bir kelime”

ş. (331)

ş.+den (339)

şīşe “camdan yapılmış küçük kap”

ş.+ye (031)

şimāl < Ar. “kuzey”

ş. (302)

şol “şu, o”

ş. (119)

şu “çok uzakta olmayan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir”

ş. (241)

ş.+nı (066)

şubat “miladi takvimde yılın ikinci ayı”

ş.+ıñ (199)

şükür < Ar. “teşekkür, minnet, takdir etme”

ş. (001), (013)

şükûfe < Fars. “çiçek, tomurcuk, çiçeklenme”

ş. (039), (045), (046), (047), (159), (160), (166)

T

tā < Fars. “-e kadar, dek”

t. (016), (019), (070), (070), (132), (151), (173), (223), (247), (266), (268), (270), (276)

taḥiyyāt < Ar. “namazların kādelerinde (birinci ve ikinci oturuşlarda) okunan duânın ilk kelimesi olup Türkçede bu duânın adı olarak kullanılır”

t. (006)

taḥmîr < Ar. “kızartma, ısıtma, kavurma”

t. (154), (260), (263)

taḥmîn < Ar. “kestirme, tahmin, öngörü”

t. (153)

taḥra < Ar. “tarla, ekilen toprak”

t.+ya (184)

taḥşîl < Ar. “elde etme, öğrenim görme, bilgi kazanma”

t. (340)

t.+i (336)

tamām < Ar. “bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan şey, bütün”

t. (025), (144), (177), (179), (249), (308), (317)

tamām-şūd < Fars. “bitti, sona erdi, tamam oldu”

t. (327)

tamar “damar”

t.+ı (336)

ta‘rîf < Ar. “tanımlama, açıklama”

t. (021)

taḥrîr < Ar. “yazıya dökme, metin hâline getirme”

t. (021)

t.+e (022)

ṭaḳın- “üzerine koymak, benimsemek; görünmek, süslenmek”

t.-ur (166)

ṭaraf < Ar. “ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön”

t. (095)

t.+dan (082)

tārîḥ < Ar. “zaman, yıl; bir olayın vuku bulduğu zaman”

t. (024)

ṭarz < Ar. “biçim, yöntem, usul, şekil”

t.+ın (071)

ṭas < Fars. “kap, kâse”

t. (051)

ṭaş “yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan çok sert cisim”

t. (052), (195), (292)

t.+a (252)

t.+ı (098)

taş- “bulunduğu yere sığmayarak dışarıya doğru akmak”

t.-malı (298)

taşlu “taşlı, taş içeren”

t. (042)

taşra “dışarı”

t. (147)

taḥhīr < Ar. “temizleme, arındırma”

t. (336)

ṭaṭlı “şekerli, lezzetli, hoş tat veren” → **ṭaṭlu**

t. (145), (276), (299)

ṭaṭlu “şekerli, lezzetli, hoş tat veren” → **ṭaṭlı**

t. (032), (044), (144), (145), (151), (257), (259), (301)

tavuk “kümes hayvanı, evcil kuş”

t.+ı (060)

ṭāyife-i baḏad < Ar. “tohum zümresi, tohum uzmanları, tohum grubu”

t.+dan (342)

tāze < Fars. “yeni, henüz olmuş, genç, körpe”

t. (069), (076), (097), (176), (192), (200), (202), (211), (240), (244), (303), (304), (328)

t.+ler (267)

t.+siyle (301)

tebdīl < Ar. “değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma”

t. (147)

tecribe < Ar. “tecrübe, deneyim, denemek”

t. (020), (021), (030), (032), (305)

t.+mden (018)

t.+sin (032)

t.+siz (023)

t.+yle (019), (028), (057)

tecribe-i toprak “toprak deneyi, toprağı sınaı işleıı”

t. (035)

tedbīr < Ar. “önlem alma, plan yapma”

t. (339)

t.+i (330)

tefhīm < Ar. “anlatma, anlama sağlama, kavratma”

t. (002)

tekmīl < Ar. “tamamlama, eksiksiz yapma”

t. (337)

temāṣā < Fars. “seyretme, dikkatle izleme”

t. (013)

tendürüst < Fars. “sağlıklı, bedenen düzgün, sağlam”

t. (171)

terbiye < Ar. “yetiştirme, eğitme, geliştirme, ahlâk kazandırma”

t.+si (329)

t.+siz (017)

terbiyet < Ar. “eğitim, yetiştirme, geliştirme, bakım”

t. (017), (053), (055), (060), (068)

t.+de (018), (022)

t.+dür (050)

t.+le (015), (041)

terk < Ar. “bırakma”

t. (054)

terkīb < Ar. “birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme”

t.+den (340)

ters “hayvan dışkısı, gübre”

t.+i (058), (059), (060), (062), (275), (301), (304), (308), (317)

t.+in (267), (303)

t.+ine (061)

t.+ini (059), (060), (281)

t.+iniḡ (322)

tersī “hayvan dışkısı, gübre”

t.+de (273)

tesmiye < Ar. “ad verme, isim koyma”

t. (341)

tèz < Fars. “çabuk geçen, süratli”

t. (268)

tezkiye < Ar. “arınma, temizlenme, geliştirme”

t. (336)

ṭılā' < Ar. “sürme, uygulama”

t. (273)

ṭoḡun- “(güneş, rüzgâr, ışık vb. için) bir yere vurmak, temas etmek”

t.-an (105)

t.-an (104)

ṭoḡ “şiddetli soğuk etkisiyle buz tutmak”

t. (171)

ṭopraq “üzerinde bitki yetişen yer kabuğu”

t. (036), (037), (048), (050), (051), (053), (061), (086), (106)

t.+a (049), (127), (129), (153)

t.+ı (028), (036), (055), (056), (064), (106), (164), (292)

t.+ıla (098)

t.+ın (030), (143)

t.+ına (107)

t.+ını (031), (106), (138), (294)

ṭur- “yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak”

t.-a (297)

t.-ma (245), (248)

t.-ur (149)

tırı “berrak, temiz, saf”

t. (309)

tutdur- “aşı tutması, bir şeyin yerleşmesi, başarılı olması”

t.-unca (212)

tohum < Ar. “tohum, ekilen çekirdek”

t. (039), (041), (312)

t.+ı (162), (166)

t.+ıla (156)

t.+ın (159), (160)

t.+ını (158), (314), (317), (319), (321)

toz “çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak”

t.+ından (294)

turb < Ar. “toprak”

t. (317)

tuz “hastalıklı ya da zararlı bitki köklerini tedavi etmek için kullanılan doğal bir madde”

t. (289)

türāb < Ar. “toprak”

t.+a (050)

t.+uı (029)

U

u < Fars. “ve” → **ü**

u. (001), (006), (006), (015), (015), (018), (021), (026), (027), (030), (040), (040), (041), (042), (043), (058), (060), (081), (100), (108), (112), (112), (167), (167), (197), (203), (203), (225), (227), (275), (309), (311), (313), (321), (335), (344)

uç (c) “bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası” → uc

u.+ında (241)

u.+ını (155), (307)

u.+ları (147)

u.+larını (094)

uç- “havada yol almak, havada gitmek”

u.-uban (286)

ufacuk “boyutları gerekenden veya olağandan küçük”

u. (120)

‘unşur < Ar. “bileşen, öge, temel parça, element”

‘u. (008), (011)

‘u.+ı (010), (012), (015)

ur- “vurmak”

u. (211), (234), (306)

u.-duğın (202)

u.-dular (212)

u.-mak (198), (225), (276)

u.-masun (192)

u.-sa (216)

u.-ursañ (240), (289)

urıl- “vurulmak”

u.-a (235)

u.-an (237)

u.-ur (191), (208)

uşul < Ar. “yöntem, düzen, sistem, metot”

u. (021), (210)

ustā < Fars. “bir işin ehli olan, o konuda yetkin ve öğretici kişi”

u.+dan (211)

uşak “hizmetkâr, yardımcı kişi”

u.+ını (320)

uza- “gereğinden fazla uzun sürmek, dallanıp budaklanmak, konudan sapmak”

u.-r (047), (157)

uzak “arada çok mesâfe bulunan, uzun sürede gidilebilen, ırak”

u.+dur (012)

uzun “boyca, mesafe olarak, normalden fazla olan, uzunluk bakımından büyük olan”

u. (136)

Ü

ü < Fars. “ve” → **u**

ü. (004), (005), (009), (021), (021), (042), (042), (160), (167), (224), (329), (344)

üç “üç sayısı”

ü. (063), (132), (146), (182), (225), (284), (289), (297), (300)

ü.+er (072)

üst “bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi”

ü.+lerine (260)

ü.+üne (222), (290)

üstād < Fars. “herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sahibi olan”

ü. (239)

ü.+a (020)

üstün “üzeri, tepesi, üst kısmı”

ü. (200)

üzeri “bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı”

ü.+ne (162), (234)

üzre “üzere”

ü. (007), (009), (025), (028), (036), (037), (068), (077), (093), (106), (130), (167), (186), (207), (225)

üzüm “üzüm meyvesi”

ü. (228), (242)

ü.+i (044)

V

vāfir < Ar. “bol, çok, bereketli, zengin”

v. (280)

vaḥṣiyye < Ar. “kişi ismi”

v. (341)

vaḳār < Ar. “ağırbaşlılık, ciddiye, sakinlik”

v. (265)

vaḳt < Ar. “zaman”

v. (222), (245)

v.+i (135)

v.+ı (054), (136), (142), (170), (185), (206), (210)

v.+ıdur (153), (161)

v.+ın (103)

v.+ına (026), (084), (198)

v.+ında (135), (269)

v.+ını (168), (189), (240)

v.+inde (148)

v.+ini (074)

vaḳt-ı ḥazān < Ar. “sonbahar vakti”

v. (271)

vaqt-ı ẖazān < Ar. “sonbahar vakti”

v. (250)

vaqt-ı ḵalem < Ar. “aşılama zamanı”

v. (188)

vaqt-ı nisān < Ar. “nisan zamanı”

v. (157)

vaqt-ı s̱ānīs < Ar. “ikinci zaman, ikinci dönem”

v.+i (189)

var “kâinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan”

v. (004), (091), (172), (197), (247), (269), (274)

v.+dır (252)

v.+sa (098)

var- “ulaşmak, vâsıl olmak”

v. (220), (223), (290)

v.-a (279)

v.-ınca (307)

v.-ma (111)

v.-mak (198)

vaşl < Ar. “birleştirme, kavuşma, bağlama”

v. (015), (021), (112), (167), (197), (203), (286)

v.+a (227)

vaşl-ı imtizāc “karışarak kaynaşma, uyumlu birleşme”

v. (027)

vaz‘-ı ğarīb < Ar. “garip bir düzen, alışılmadık bir yöntem”

v. (341)

ve < Ar. “iki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar”

v. (009), (024), (036), (043), (152), (201), (327), (330), (331), (332), (335), (336), (336), (336), (336), (338), (338), (339), (339), (340), (340), (341), (343), (343)

vech-i meşrûh < Ar. “ayrıntılı olarak açıklanmış yol, yöntem, tarz”

v. (093)

vêr- “iletmek, erişirmek”

v. (265)

v.-e (297)

v.-di (015)

v.-digi (195)

v.-e (100), (165), (287)

v.-eceğin (067)

v.-en (019)

v.-ir (202)

v.-irse (242)

v.-irsin (265)

v.-mege (268)

v.-mek (188)

v.-meyen (280)

v.-mez (171), (244), (281), (306)

v.-mişler (059)

v.-se (319)

v.-señ (052)

v.-üp (045), (326)

vêril- “vermek işi yapılmak, vermek işine konu olmak”

v.-di (009)

v.-ür (067)

ve's-selām < Ar. “Allah'tan gelen iyilik ve esenlik”

v. (249)

vü < Ar. “iki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar, ve bağlacı”

v. (039), (040), (052), (056), (094), (113), (118), (155), (179), (191), (205), (205)

Y

yā < Ar. “ey”

y. (109), (110), (155), (161), (183), (190), (251), (255), (281), (310)

yağ “yağ”

y. (258)

y.+ın (184)

yağ- “yağmak”

y.-arsa (127), (296)

yağlı “yağ içeren, yağlı”

y.+sından (306)

yağmur “yağmur”

y. (031), (070), (127), (259), (259)

y.+da (163)

y.+dan (078)

yāhūd < Fars. “veya”

y. (301), (326), (330), (332)

yağ “yan, taraf”

y.+da (268)

yağ- “yanmasını sağlamak, tutuşturmak”

y. (256), (259)

y.-up (195)

yağın “arada az mesâfe bulunan”

y. (253)

yan “bir yerin ön ya da arkasına göre sağ veya sol taraf”

y.+ı (130)

y.+ına (111)

y.+larında (149), (150)

y.+larından (134)

yan- “ısı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek”

y.-maya (068)

ya’ nī < Ar. “yani, demek ki, başka bir deyişle”

y. (032), (113), (122), (190), (205)

yapça “yavaş”

y. (265), (265)

yaprağ “ağacın dallarını örten yeşil uzantı”

y. (132), (206), (208), (211), (214), (245), (246), (256)

y.+ı (055), (164), (188), (191), (193), (198), (258), (292)

y.+ın (090), (275), (283)

y.+ıñ (189)

y.+ına (300)

y.+ını (301), (319)

yar- “bir şeyi kesmek, bölmek, ikiye ayırmak”

y.-a (216), (229)

y.-mağı (215)

yara- “bir işe uygun olma”

y.-r (304)

yarat- “yoktan var etmek”

y.-dı (004)

yarış- “rekabet etmek, mücadele etmek”

y.-a (266)

yat- “boy lu boyunca uzanmak”

y.-a (130)

yatağ- “suyun aktığı doğal kanal, oyuk, akarsu yolu”

y.+ı (066)

yay- “dağıtmak, saçmak, geniş alana yayılmasını sağlamak”

y.-ar (278)

y.-sun (290)

yaymal “çelikle üretilmiş fidan, yayma fidan”

y. (285)

yaz “yılın en sıcak mevsimi”

y. (036), (051), (068), (076), (079), (081), (282)

y.+a (053), (069), (084), (085)

y.+da (080), (081), (099)

yedi “yedi sayısı”

y. (179)

y.+sinde (024)

yel “rüzgar”

y. (112), (298)

y.+de (109)

y.+i (109), (110)

yemiş “meyve”

y. (171)

y.+e (176)

y.+i (243)

y.+iniñ (207)

yène “bir daha, tekrar, gene”

y. (097), (269), (297), (307)

yeñi “hiç kullanılmamış olan”

y. (183)

y.+den (178)

y.+sine (065)

yêr “bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal”

y. (066), (080), (080), (082), (082), (098), (099), (128), (147), (253), (266)

y.+de (004), (039), (042), (042), (067), (105), (156), (178), (325)

y.+den (082), (140), (264)

y.+e (046), (067), (085), (099), (100), (119), (129), (140), (150), (154), (157), (160),
(165)

y.+i (035), (103), (103), (103), (104), (178)

y.+in (147)

y.+iñ (172)

y.+inde (177)

y.+inden (148), (198), (200)

y.+ine (075), (093), (177)

y.+ini (035), (074), (126), (218)

y.+lerde (078)

y.+lere (151)

y.+leri (019)

yêrleş- “içine düzgünce oturmak, konumlanmak, düzgünce yer edinmek”

y.-e (130)

y.-ince (085)

y.-ür (085)

yeşil “yeşil renk”

y. (251)

yeter “bir işi yapmaya ehil, yetenekli, layık kimse”

y. (233), (233)

yetişdür- “yetiştirmek işi”

y.-e (288)

yıl “sene”

y. (064), (160), (166)

y.+a (063)

y.+da (189)

y.+lar (019)

yıldız “geceleri gökte görünen parlak nokta”

y. (036), (108)

yıllık “yaşında olan (bitki için)”

y. (132), (244)

yigirmi “yirmi sayısı”

y.+sinden (199)

yoğrul- “bir maddeyle iyice karıştırmak, ezilerek harmanlamak”

y.-a (301)

yoğun “gür, sık dallı, dolu, sağlam, güçlü”

y. (234), (292)

yoğur- “bir şeyi özellikle sürekli karıştırarak şekil vermek, hazırlamak”

y.-uban (273)

y.-up (303)

yohsa “aksi takdirde, değilse”

y. (076)

yok “bulunmayan, mevcut olmayan şey”

y. (216)

y.+arek (099)

y.+dur (161)

y.+tur (042)

yoķaru “yukarı”

y. (222), (270)

y.+dan (271)

yoķla- “dikkatlice bakmak, kontrol etmek”

y. (035)

yol “yöntem”

y.+dan (224)

y.+ın (316)

y.+ına (316)

yoru- “yorulmak, zayıflamak, yıpranmak, zarar görmek”

y.-r (181)

yöri- “adım atarak ilerlemek” → **yörü-**

y. (030)

y.-sün (190)

yörü- “adım atarak ilerlemek” → **yöri-**

y.-dükçe (272)

y.-dükden (087), (174)

y.-mek (287)

y.-mekde (249)

y.-r (080), (272)

y.-sin (232)

yu- “yıkamak”

y.-y (136)

yufka “ince, narin, hassas, zarif”

y. (037), (105), (128)

yumşak “yumuşak”

y. (082), (322)

yumşat- “yumuşak hal getirmek”

y.-up (126)

yun- “yıkanmak, yıkanıp temizlenmek”

y.-mak (218), (218)

yunıl- “yıkanmak, yıkanıp temizlenmek”

y.-ur (241)

yunul- “yıkanmak, yıkanıp temizlenmek”

y.-a (219)

yuy “öz su, hayat suyu, bitkinin içindeki sıvı”

y.+nı (136)

yuyla- “yıkamak, temizlemek”

y. (219)

yüksek “taban ile en üst noktası arasındaki mesafesi fazla olan”

y. (220)

yüz “surat, çehre”

y. (024), (061)

y.+i (005)

y.+içe (003)

y.+inde (080), (098)

y.+inden (128), (147), (266)

y.+ine (253)

Z

ẓa‘af < Ar. “zayıflık, güçsüzlük, kuvvetsizlik”

ẓ+ına (264)

ẓābiḥ < Ar. “kurban eden, kesen, boğan kişi”

ẓ. (195)

ẓāhir < Ar. “meydanda olan, görünen, açık ve belli olan şey”

ẓ. (255), (341)

zaḥmet < Ar. “sıkıntı, zorluk, güçlük”

z.+i (022)

z.+in (029)

ẓa‘īf < Ar. “zayıf”

ẓ. (182)

ẓa‘īf < Ar. “zayıf”

ẓ. (258), (266), (293)

ẓ.+ini (115)

ẓam < Ar. “bir şeye bir şeyi ekleme”

ẓ. (219), (225), (234)

zamān < Ar. “Olmuş ve olacak hâdiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit”

z. (027), (062), (087), (112), (119), (167), (169), (170), (227), (246), (265), (291), (318)

z.+da (124)

ẓarar < Ar. “bir kimse veya şeyin sebep olduğu kayıp, kötü sonuç, ziyan”

ẓ. (042), (059), (161), (216), (306)

ẓarūrī < Ar. “mecbûriyet, zorunluluk”

z. (064), (337)

zāt < Ar. “öz, varlık, kendilik, esas”

z. +ını (002)

zātıpāk < Ar. “Allah’ın temiz, kutsal, arınmış özü”

z. +inde (003)

zāyi < Ar. “kayıp, yok olmuş, elden çıkmış şey”

z. (076), (175), (261)

zebīl < Ar. “gübre, pislik”

z. (057), (060)

z. +i (056)

zerdālī < Fars. “yabani kayısı, sarı küçük kayısı” → **zerdālū**

z. +yi (152)

zerdālū < Fars. “yabani kayısı, sarı küçük kayısı” → **zerdālī**

z. (040), (043), (205)

z. +yı (145)

zemīn < Fars. “toprak, yer, arazi”

z. +ün (026), (075)

zeyt < Ar. “zeytinyağı”

z. (184)

zībā < Fars. “güzel, hoş, zarif”

z. (037)

zibl < Ar. “gübre, pislik”

z. (279)

z. +i (050)

zibīle- < Ar. “gübrelemek, gübre koymak”

z. -se (325)

zıkr < Ar. “sözünü etme, ismini söyleme, anma”

z. (013), (298)

zinhār < Ar. “asla, katiyen, hiçbir şekilde”

z. (032)

zirāʿ < Ar. “el, kol uzunluğu”

z. (031), (264), (288), (294)

ziyāde < Ar. “çok, fazla”

z. (115), (181)

ziyān < Ar. “zarar, kayıp, bozulma, telef olma”

z. (052), (075), (112), (120), (133), (147), (148), (150), (156), (170), (238), (254), (315), (318)

zuḥūr < Ar. “ortaya çıkma, belirginleşme, görünme”

z. (003)

z.+ında (329)

SONUÇ

Bu çalışma ile Pehlevan Kemânî tarafından kaleme alınan, literatürde daha önce üç nüshası üzerinden değerlendirilen ancak Berlin Devlet Kütüphanesi'nde (Hs. Or. 5452) tespit edilen dördüncü nüshasıyla yeni bir boyut kazanan “*Revnağ-ı Gülşen*” adlı eser üzerinde yapılan detaylı incelemeler sonucunda metnin muhteva, imla ve dil bilgisel dokusuna dair ulaşılan temel bulgular aşağıda maddeler halinde sunulmuştur:

1. Çalışmamızın konusu olan *Revnağ-ı Gülşen*, “Kemânî” olarak tanınan Pehlevân adlı bir yazarın eseridir. Ne var ki, kaynaklarda Kemânî (Pehlevân) hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Eserin yazıldığı tarih göz önüne alındığında, *Revnağ-ı Gülşen* 1147/1734 yılında telif edilmiştir. Bu doğrultuda, eserin yazarı Kemânî (Pehlevân) muhtemelen 18. yüzyılda yaşamıştır.
2. Eserin üslup ve içerik özellikleri, müellifin pratik bilgiler sunarak halkı bilgilendirmeyi amaçlayan bir yazar olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca metindeki sade ve açıklayıcı anlatım, müellifin konuyu süslü bir dille değil, öğretici bir tavırla sunmayı tercih ettiğini göstermektedir.
3. Eserde ele alınan konuların sistematik bir bütünlük içinde işlenmesi, metnin yalnızca edebî değil, aynı zamanda bilgilendirici ve öğretici bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Yazmanın bütününde görülen terim ve kavram zenginliği ise eserin kavramsal derinlik ve terminolojik bir tutarlılık taşıdığını göstermektedir.
4. Eserde yer yer karşılaşılan Arapça ve Farsça ibareler, müellifin klasik İslâmî ilim geleneğine ve Farsça edebî kültüre hâkim olduğunu göstermektedir. Örneğin, metinde geçen “rûh-ı pāk-i Ahmed” (38b/05), “çâr ‘anâsır” (38b/13), “bâğ-ı âlem” (39a/11), “mâye-i feyz-i hayat” (39a/06) gibi terkipler, yazarın Arapça ve Farsça dil malzemesini bilinçli bir şekilde kullandığını açıkça ortaya koymaktadır.
5. Eserin *Revnağ-ı Bostan* ile birlikte ciltlenmiş olması, bu metnin yalnızca bağımsız bir yazma olarak değil, benzer konulardaki eserlerle birlikte değerlendirilmiş olduğunu göstermektedir. Bu durum, metnin belli bir edebî ve ilmî geleneğin parçası olarak okunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

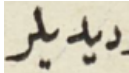
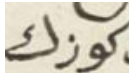
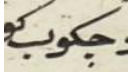
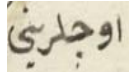
6. Metin, Allah’a şükür ve dua ile başladıktan sonra ziraat ilmine dair açıklamalarla devam etmiş; toprağın çeşitleri, ekim ve sulama yöntemleri, meyve ve ağaç türlerinin yetiştirilme koşulları ve pratik gözlemler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Aşılama teknikleri, toprak türleri, dikim zamanları ve yöntemleri, çekirdeklerin yetiştirilmesi, budama teknikleri, elma, armut, incir, nar ve şeftali gibi meyve ağaçlarının yanı sıra sebze ve bahçe bitkilerinin bakımı, kök ve toprak sağlığının korunması, mevsim koşullarına göre gübreleme ve sulama, zararlı böceklerden korunma, mahsul kalitesi, ağaçların sağlığı ile ilgili gözlemler ve alınacak tedbirler gibi konular deneyim ve gözlemlerle desteklenmiş olarak sunulmuştur. Tecrübeye ve gözleme dayalı bu yöntemler, klasik “pratik bilgi aktarımı” çerçevesinde ele alınmıştır. Metin, yalnızca teknik bilgi vermekle kalmayıp, bitkilerin sağlığı ve verimliliğinin doğal çevre ile uyumlu bir şekilde korunmasının önemini vurgulayarak, tarım bilgisinin hem pratik hem de ilmî boyutunu gözler önüne sermektedir. Metnin son kısmı özellikle uygulamalı tarım bilgisinden çıkarak daha çok felâhat ve ilimsel bakışa kaymakta; yani teknik bilgilerden, doğa ve insan arasındaki felsefi ilişkilere doğru bir geçiş yapmaktadır.

Eserin muhteva ve kaynak değerine ilişkin bu tespitlerin yanı sıra, yapılan filolojik incelemeler neticesinde metnin dil ve imla hususiyetlerine dair şu sonuçlara ulaşılmıştır:

7. Kemānî (Pehlevān)’nin *Revnak-ı Gülşen* adlı eseri imla hususiyetleri bakımından tipik bir Eski Anadolu Türkçesi metnidir. Metinde Arap-Fars ve Uygur imla geleneklerinin yansımaları görülmektedir:

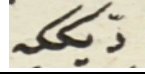
Uygur İmla Geleneği:

Metnimizde, Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerinden biri olan Uygur imla geleneği belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu gelenek, kelime içindeki ünlülerin sadece hareke ile yetinilmeyip vav (و), ye (ي) ve elif (ل) gibi harflerle somutlaştırılması esasına dayanır. İncelediğimiz *Revnak-ı Gülşen* nüshasında bu durumun en tipik örnekleri şunlardır:

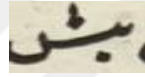
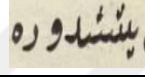
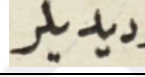
dédiler	(43a/21)	
gözün	(42b/17)	
çeküp	(47a/05)	
uçlarını	(42a/12)	

Arap-Fars İmla Geleneği:

Bu geleneğin metnimizdeki en belirgin yansımalarından biri, kelime sonlarındaki ünlülerin klasik Arapça ve Farsça imla kaidelerine uygun olarak (◌e) ile gösterilmesidir.

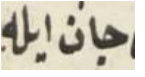
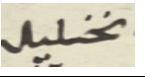
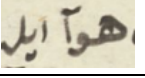
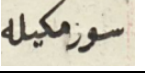
dinle	(43a/16)	
-------	----------	---

8. Eski Türkçe döneminden beri varlığı bilinen ve “e” ile “i” arasında bir ses olan kapalı e (è), metnimizde özel bir imla ile gösterilmemiştir. Buna rağmen, bünyesinde kapalı e (è) olduğu bilinen kelimelerde, mevzu bahis ünlü esre (◌) yahut esreli ye (◌ِ) ile yazılmışsa bu ünlü kapalı e (è) olarak kabul edilmiştir:

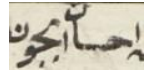
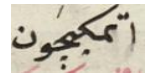
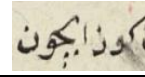
bêş	(43a/26)	
yêtişdüre	(49b/12)	
dêdiler	(45a/08)	

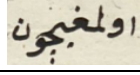
9. Metnimizde içün ve ile edatları çoğu zaman ayrı yazılmıştır. Bu edatların bitişik yazıldığı dört örnek tespit edilmiştir:

İle

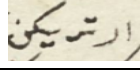
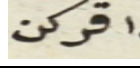
cân ile	(38b/21)	
naḥlile	(41b/18)	
hevā ile	(41b/12)	
sürmekile	(50a/14)	

İçün

iḥsân içün	(38b/01)	
étmekiçün	(44a/23)	
göz içün	(47b/24)	

olmağ ıçün	(50a/21)	
-------------------	----------	---

10. Eski Anadolu Türkçesi dönemi, dil uyumu bakımından tutarlı bir görünüm arz etmektedir. Metnimizde de kuvvetli olan dil uyumunu /-ken/ zarf-fiil ekinin yer yer bozduğu görülmektedir:

artari ken	(42a/23)	
ağar ken	(47a/16)	

11. Bazı kelime ve eklerde görülen düzleşme Eski Anadolu Türkçesinin en tipik ses hadiselerindendir. Metnimizde de tutarlı bir görünüm arz eden düzleşme hadiselerinin örnekleri şu şekildedir:

Kelimelerde Düzleşme

yörisün	(45b/21)	o kı	(51a/17)
doğrı	(46a/04)	tır ı	(50b/02)

Eklerde Düzleşme

Yapım Eklerinde Düzleşme

burğ ı	(47a/12)
---------------	----------

Çekim Eklerinde Düzleşme

ol-d ı	(38b/06)	göre+sin	(44a/21)
öl-mi ş	(51a/10)	toz+ı+n+dan	(49b/25)
göz+i	(45b/06)	bul-d ı	(39a/06)
ķurd+ı+n ı	(48a/21)	ol-mi ş	(44b/07)
ķoku+sı+n+dan	(39b/19)	şok-mi ş	(47a/06)

12. Bazı kelime ve eklerde görülen yuvarlaklaşma Eski Anadolu Türkçesinin en tipik ses hadiselerindendir. Metnimizde de tutarlı bir görünüm arz eden yuvarlaklaşma hadiselerinin örnekleri şu şekildedir:

Kelimelerde Yuvarlaklaşma

böyük < bedük	(40a/14)	dēnlü < dēnli	(50a/05)
şaru < şarıĝ	(46a/10)	eksük	(43a/09)

Eklerde Yuvarlaklaşma

Yapım Eklerinde Yuvarlaklaşma

giz+lü	(38b/08)	ķar+lu	(50a/04)
del-ük	(43b/03)	ķab+suz	(43a/17)
ķekirdek+lü	(44a/07)	art-uķ	(40b/11)
taş+lu	(40a/10)	yetiş-dür-e	(49b/12)
tat+lu	(40a/15)	ķal-dur-a	(50a/03)
ķab+lu	(43a/13)	ay(ı)r-u	(39b/18)

Çekim Eklerinde Yuvarlaklaşma

aç-ıl-ur	(47b/25)	şık-ıl-ur	(43a/25)
aşla-n-ur+lar	(47a/27)	ķal-ur+sa	(43a/21)
ışla-t-maķ+dur	(47a/21)	revā+dur	(43a/21)
taş-ın-ur	(44b/26)	ķarış+dur	(42b/24)
al-ın-ur	(44b/25)	ķatā+dur	(40b/25)

şaç-ıl-ur	(44b/17)	gel-sün	(41b/14)
al-ur	(44b/08)	öl-mesün	(42b/09)
ağla-yup	(47a/16)	piş-sün	(45b/22)
ol-duğ+ı	(46a/16)	ağaç+ı+nuñ	(43a/05)
al-up	(47a/14)	gel+dü+k	(43a/12)
gel-dükde	(42a/02)	êt-dü+m	(39a/18)

13. Metnimizde bazı kelimelerin düz ve yuvarlak şekilleri ortak kullanılmıştır:

ķuru (44b/05)	ķurı (48a/14)
doğru+sı (42b/12)	doğrı (46a/04)

14. Metnimizde geçen bazı yapım ve çekim eklerinin düz ve yuvarlak şekilleri ortak kullanılmıştır:

Yapım Eklerinde Ortak Kullanım:

ol-ın-dı (39a/08)	ol-un-sun (46a/17)
-------------------	--------------------

Çekim Eklerinde Ortak Kullanım:

ol-ınca (47a/08)	böyü-(y)-ünce (44b/20)
------------------	------------------------

15. Eski Anadolu Türkçesi döneminde şimdiki zamanı ifade etmek için müstakil bir ek kullanılmamıştır. Metnimizde de şimdiki zaman, /-r/, /-Ur/ geniş zaman ekleriyle oluşturulmuştur:

belki aşma nahli yerde dik-er+i-ken eylese	(51a/11)
eksil-ür+ken ğars olunsa meyvesi ğurde vere	(42a/24)

16. Metnimizde 12 isimden isim yapım eki, 4 isimden fiil yapım eki, 8 fiilden isim yapım eki ve bir kısmı çatı ekleri olan 16 fiilden fiil yapım eki olmak üzere toplam 40 adet yapım eki tespit edilmiştir.

Tablo 1.1

İsimden İsim Yapım Ekleri	İsimden Fiil Yapım Ekleri	Fiilden İsim Yapım Ekleri	Fiilden Fiil Yapım Ekleri						
			Çatı Ekleri						Diğer Ekler
			Etken	Edilgen	Dönüşlü	Ettir- gen	İşteş / Kar şılık -lılık	Oldurgan	
/+IIK/; /+IUK/	/+IA-/	/- mAK/	/-ø-/	/-(I)l-/ /-(U)l-/	/-(I)n-/ /-(U)n-/	/- DUr-/	/- (I)ş-/	/-der-/	/+sal /
+sUz	/+At-/	/-mA/		/-(I)n-/ /-(U)n-/	/-(I)l-/ /-(U)l-/	/-d-/		/-DUr-/	/+sı/
/+CA/	/+I-/	/-mur/				/-Ur-/		/-(I)D-/ /-(U)D-/	
/+cUk/	/+ar-/	/-miş/						/-Ur-/	
/+ArU/		/-(i)ci/						/-Ar-/	
+sUz		/-I/ /-(U)/							
/+rA/		/-UK/							
/+ış/		/-ak/ /-(ağ/							
/+IU/									
/+An/									
/+II/									
/+rAk/									

17. Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik eklerinden olan ve gelecek zaman bildiren /-(y)IsAr/ ekine metnimizde rastlanmaktadır. Bu ekin yanında gelecek zaman kipi aşağıdaki örnekte /-sA gerek/ yapısıyla da sağlanmıştır. Ayrıca metinde gelecek zaman eki /-ecek/ de yer almaktadır:

eski ol-sa nişfi miqdārı gerek+dür gübresi	(41a/04)
--	----------

meyvesi de aña beñzer ol- ısar +dur bī-meze	(39b/20)
ķuvvatına göre ķať ı ēd- ecek kesdim sözi	(45b/07)

18. Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için müstakil bir ek kullanılmamıştır. Bu dönemde /-(y)A gerek/, /-mAk gerek/ ve /-sA gerek/ biçimleri gereklilik kipini ifade edebilen biçimlerdir. Metnimizde ise gereklilik kipi, /-mAk gerek/ biçimiyle kurulmuştur:

terbiyet ētmek gerekdür	(40b/09)
--------------------------------	----------

19. Metnimiz, tasvirî fiiller açısından zengin bir malzeme sunmamaktadır. Aşağıda, tanımladığımız tasvirî fiilleri dikkatlerinize sunuyoruz:

Süreklilik Fiili

yorı-	bir iki göz ķonılandan eskisinden öl-ü yoru-r	(45b/03)
-------	--	----------

20. Metnimizin gramatikal dizininden elde ettiğimiz veriler doğrultusunda, toplam 1011 madde başı kelimenin kullanıldığını tespit ettik. Bu madde başı kelimelerin türlere göre dağılımı ve kullanım sıklığı aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 2.2

Kelime Türü	Madde Başı Sayısı	Kullanım Sıklığı
İsim	592	%58,56
Sıfat	141	%13,95
Zamir	22	%2,18
Zarf	52	%5,14
Edat	20	%1,98
Fiil	184	%18,19
Toplam	1011	%100

Nihai olarak, Kemānī (Pehlevān) tarafından 1147/1734 yılında telif edilen Revnak-ı Gülşen üzerine gerçekleştirilen bu çalışma, literatürde daha önce üç nüshası olduğu bilinen eserin Berlin Devlet Kütüphanesi'ndeki (Hs. Or. 5452) dördüncü nüshasını merkeze alarak

tamamlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, Berlin nüshasının hem diğer nüshalardan farklı olarak taşıdığı isim hem de sunduğu telif tarihiyle eserin kronolojik gelişimine yeni bir veri sunduğu tespit edilmiştir. 14 varaklık bu manzum-mensur metin; toprak türlerinden aşılama tekniklerine, meyve yetiştiriciliğinden zararlılarla mücadeleye kadar geniş bir ziraat terminolojisini bünyesinde barındırmaktadır.

İnceleme safhasında elde edilen dil bilgisel veriler, eserin Eski Anadolu Türkçesinin imla ve ses özelliklerini 18. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesi sahasında muhafaza ettiğini ortaya koyarak şimdiye kadar sınırlı sayıda olduğu bilinen Türkçe telif ziraat metinleri zincirine yeni bir halka eklemiş, hem dönemin tarımsal birikimini hem de dilin söz varlığını sistematik bir dizinle akademik istifadeye uygun hale getirmiştir.

Netice itibarıyla, incelenen bu nüsha üzerinden ulaşılan sonuçlar; Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine ait ziraat metinlerinin söz varlığına, karakteristik dil özelliklerine ve kuşaktan kuşağa aktarılan tecrübeye dayalı bilgi birikimine dair yapılacak araştırmalara kaynaklık edebilecek nitelikte bir birikim sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Develi, Hayati, **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, (31. bs.), Ankara, 2015.
- Ece, Selami, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)**, Eser Basım Yayın, Erzurum, 2015.
- Ergin, Muharrem, **Osmanlıca Dersleri**, Boğaziçi Yayınları, (31. bs.), İstanbul, 2006.
- Gabain, Annemarie von, **Eski Türkçenin Grameri**, Çev. Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, (3. bs.), Ankara, 2000.
- Gülsevin, Gürer, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, (2. bs.), Ankara, 2007.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türk Dilinde Edatlar**, MEB Yayınları, (4. bs.), İstanbul, 1992.
- Karaağaç, Günay, **Türkçenin Dil Bilgisi**, Akçağ Yayınları, (3. bs.), Ankara, 2012.
- Korkmaz, Zeynep, “**Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar**”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar I, Türk Dil Kurumu Yayınları, (2. bs.), Ankara, 2005, 491-505.
- Korkmaz, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, (6. bs.), Ankara, 2020.
- Önler, Zafer, **Revnak-ı Bustan**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Redhouse, James William, **A Turkish and English Lexicon, Shewing in English the Significations of Turkish Terms**, Çağrı Yayınları, (3. bs.), İstanbul, 2006.
- Sami, Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009.
- Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, (11. bs.), Ankara, 2011.
- Uzunkaya, Uğur, “**Klâsik Osmanlı Türkçesinden bir ziraat metni: Kemânî (Pehlevân)’nin Felâhat-nâmesi ve dil incelemesi**”, The Journal of Academic Social Science Studies (JASS), 6 (4), 2013, 1129-1184.

Uzunkaya, Uğur, **Felâhat-Nâme (İnceleme-Metin-Dizin)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2013.

